

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

Fuglebjergegnens Lokalhistoriske Forening –
Borupris' Venner
2013

FUGLEBJERG 2013

ÅRSSKRIFT

Fuglebjergegnens Lokalhistoriske Forening – Borupris' Venner 2013

Redigeret af
Bertel Hansen og Preben V. Andersen

FUGLEBJERG 2013

Dette årsskrift er udgivet med støtte fra Næstved Kommune, Den Lille Bikube og P.H. Sørensen.

Foreningen "Borupris' Venner" blev stiftet 17. maj 1990 og havde til formål med udgangspunkt i middelalderlandsbyen Borup i Borupris og tilgrænsende områder i Fuglebjerg kommune at bidrage til fortsat undersøgelse af og udbredelse af kendskabet til samvirket mellem mennesket og dets omgivende natur gennem tiderne. Foreningen afløste institutionen Borupris' Venner, der var oprettet i 1975 og begyndte at optage medlemmer og udgive et årsskrift i 1978.

Foreningens navn og formålsparagraf blev ændret på en ekstraordinær generalforsamling den 4. november 2006. Foreningens navn er nu "Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening – Borupris' Venner".

Foreningens formål er at medvirke til at afdække og udbrede kendskabet til lokalhistorien på Fuglebjergene.

Foreningen har et særligt fokus på middelalderlandsbyen Borupris og tilgrænsende områder.

Foreningens formål nås i samarbejde med Lokalhistorisk Arkiv.

Der tilstræbes afholdt en række arrangementer i årets løb og udgivet et årsskrift med lokalhistoriske emner. Årsskriftet udleveres til foreningens medlemmer. Årsskriftet kan derudover sælges til interesserede.

Foreningen medvirker ved indsamlingen af arkivalier til Lokalhistorisk Arkiv.

Vignetten på titelbladet, der er tegnet af professor, dr. phil. Axel Steensberg, viser, hvordan man opvarmede stenene på bålet over en kogegrube, inden der blev lagt kød i.

Årsskriftet er trykt i 250 eksemplarer.
ISSN: 1903-5004.

Foto på forsiden: Arløse Skole, 2012

Foto på bagsiden: Købmandsforretningen Sandvedvej 9, 1961.

Trykt hos Nymedia, Stege.

Indhold

Forord.....	side 4
Tærskede med damp af P.H. Sørensen	side 5
Vandregartner og havekonsulent af Agnes Flensted-Andersen	side 10
90-årige tvillinger af Bertel Hansen.....	side 16
Købmand i knibe af Bertel Hansen	side 20
Hvad mor skrev i et kladdehæfte af Kristine Andersen	side 28
Mogens Gøje og Birgitte Bølle af H.J. Heegaard	side 38
Fiskerne ved Tystrup Sø af Anne Wrist Sørensen.....	side 45
Folketingsmænd II af Preben V. Andersen	side 51
Skolen i Arløse af Bertel Hansen	side 60
Hans Henrik Bøgh, Erik Bøgh og Fuglebjerg 1819-1899 af Knud Danielsen	side 67
Tak for 30 gode år - af Preben V. Andersen	side 97
Mindeord H.J. Heegaard	side 99
Bestyrelsens beretning	side 100
Regnskab 2012	side 103
Bestyrelsen og redaktionsudvalget	side 104

Forord

Årsskriftet for 2013 indeholder 10 artikler, som tidsmæssigt dækker perioden fra sen middelalder til vores egen tid. Vi har ikke helt holdt os inden for den stedmæssige betegnelse "Fuglebjergegnen", idet artiklen "Vandregartner og havekonsulent" bringer os ud på Skælskørkanten, mens artiklen "Hvad mor har skrevet i et kladdehæfte" har udgangspunkt på Rosengården i Spjellerup og artiklen om folketingsmænd bringer os til Næstved og lidt længere østpå. Knud Danielsens artikel om Erik Bøgh bringer os til Sverige og Norge. Men alt har tilknytning til Fuglebjergegnen.

Vores medlem Poul H. Sørensen, Slagelse, der er født og opvokset på en ejendom i Rejnstrup Kirkeskov, fortæller om at tærskede med damp. Det er ikke helt sandt det med dampen. Men artiklen handler om det "omrejse tærskværk", som efter høst kom ud på de mindre ejendomme og gårde og tærskede.

Gartner Agnes Flensted-Andersen har efterladt en beskrivelse af sit arbejde som vandregartner og havekonsulent i Østifternes Haveselskab før og under 2. verdenskrig.

Bertel Hansen har skrevet om Danmarks ældste tvillingepar - det var de i hvert fald i 1955 - og om købmand Davidsen, Fuglebjerg, som få år senere blev idømt fængselsstraf for økonomiske uregelmæssigheder over for alderdomshjemmet.

Kristine Andersen har for snart 65 år siden skrevet om sin barndom og ungdom på Rosengården i Spjellerup i anden halvdel af 1800-tallet.

H.J. Heegaard har skrevet en artikel om Mogens Gøye og Birgitte Bølle på Gunderslevholm eller rettere om

deres figurer, som står i våbenhuset i Gunderslev Kirke.

Anne Wrist Sørensen fra Kællerød har skrevet om "Fiskerne ved Tystrup Sø" – et erhverv, som ophørte få år efter hendes mand, Søren Wrist's død i 1986.

Preben V. Andersen fortsætter artikelserien om folketingsmænd. I år handler den om Julius Frandsen fra Nørre Tvede, som har tilbragt en del af sin barndom i Rejnstrup, og om Rasmus Nielsen fra Brøderup. Artiklen slutter i 2014 med Lars Jensen, Arløse, og Rasmus Andersen, Tranderup.

På den gamle skole i Arløse står årstallet 1913. Det har fået Bertel Hansen til at skrive en artikel om skolerne i Arløse.

Knud Danielsen fortsætter serien om Erik Bøgh og hans familie. Denne gang handler det om Erik Bøghs turné som portrættegner og revyforfatter i Sverige og Norge. Men vi bliver også underrettet om, hvad der sker i Danmark og på Fuglebjergegnen. Tiden er slutningen af 1840'erne og 1850 - Treårskrigen og Grundloven.

Preben V. Andersen skriver en tak for sin tid i bestyrelsen og som foreningens formand, og Bertel Hansen skriver mindeord over H.J. Heegaard, som døde den 26. juli 2012.

Derudover bringer vi årsberetningen og regnskabet for 2012 samt bestyrelsens og redaktionsudvalgets sammensætning mv.

God læselyst!

Redaktionsudvalget

Tærskede med damp

af Poul H. Sørensen

Man skal jo nok være født på landet for at vide, hvad denne mærkelige overskrift betyder. Der er tale om et "omrejsende tærskværk", der før elektricitetens indtog trillede rundt til større og mindre landbrug. Til at begynde med var trækraften nemlig en mobil dampmaskine, der så senere blev afløst af traktoren, som vi kender den i dag.

Kornet køres hjem i stak. I stakken ses Jens Rasmussen. På vognen ses Svend Aage Sørensen. Førstnævnte var også forpagter under Gunderslevholm. Svend Aage er storebror til Poul H. Sørensen.

Nogle landmænd tog initiativ til at oprette de såkaldte "tærskeselskaber", som bestod af tærskværk, halmpresser og selvfølgelig en traktor som trækraft. Dertil kom så en masse

tilbehør som avnerør, remme, slisker, donkrafte mv. Til at betjene værket var altid to faste folk - traktorføreren og ilæggeren. De samme to mænd var med på "hele turen" - og det var ofte de samme to, der år efter år fulgte med "værket".

Specielt de mindre landbrug som parcelliststeder, husmandsbrug og statshusmandsbrug havde ikke egne tærskværker - og flere af disse var i 1930'erne end ikke forsynet med elektricitet!

Forinden tærskningen var kornet, som efter at være høstet med aflægger eller binder, sat i stakke tæt på ejendommen. Inden man begyndte på en stak, blev der lavet en "stakkefod", der tit bestod af brædder, mindre træstammer og grene, således at kornet ikke hvilede på den bare jord. De var selvfølgelig ikke så smukt udformede som dem, vi ser hos "Bonderøven" i tv. Foruden de to faste folk, der fulgte med værket, var der brug for mange hænder til en sådan tærskedag. Man hjalp hinanden på de mindre ejendomme - og der var sjældent betaling for dette arbejde. Der skulle være nogen til at tage sække fra, transportere disse til loft eller lade, hvor kornet nu skulle opbevares. der var mindst to mand i stakken, hvor den dygtigste skulle smide negene hen til ilæggeren, der stod i en forsænk-

ning øverst på tærskværket. Så var der nogle, som skulle sørge for at halmen endte det rigtige sted. Enten i en halmstak eller på loftet, normalt over kostalden.

En sådan tærskedag var en festdag! Selvfølgelig afhang tærskningen også af vejret. Vi var jo henne i september og sommetider oktober, før det måske lykkedes at få tærsket.

Kornstakkene skulle være sat på en sådan måde, at de ikke tog vand ind! Det var en kunst at sætte en rigtig stak – og også her var det de samme folk, som år efter år havde dette job. Hvis vejret var drilagtigt kunne en normal tærskedag godt strække sig over tre dage. En enkelt byge kunne ikke ”slå os ud” – men

dagsregn satte en stopper for tærskningen. Efterfølgende skal berettes lidt fra min egen barndom på et husmandssted under Gunderslevholm Gods i Rejnstrup Kirkeskov ved Fuglebjerg. De enkelte personer, som er gengivet ved navn, er for længst borte, men minderne lever da heldigvis fortsat!

Den gamle ”Kirkeskovvej” er endnu ikke asfalteret. Det bevirker, at ”værkets” komme kan høres på lang afstand. Bliver det i morgen, at der skal tærskes hos Jens Sørensen? Hvis de ellers er blevet færdige på den sidste ejendom i Højbjerg, skulle der være gode chancer for, at de kan begynde her i morgen tidlig. Vejret har artet sig vel den sidste uges

Et omrejsende tærskværk. Dette tærskværk er et ”Asnæsværk”, tilhørende ”Tærskeselskabet Palmevænge”, og året er 1956.

tid, og da vi er i slutningen af september, ville det være rart at få det overstået. Jo – ca. kvart over otte (om aftenen) høres ”værket” i det fjerne. Den gamle Fordson traktor på jernringe gør sit til, at det næsten lyder frygtindgydende, når de svinger fra asfaltvejen ned mod Kirkeskoven. Efter traktoren kommer så selve tærskværket – en ”Holbækker 36-tommer”, efterfulgt af en ”Nordsten” presser og til sidste en vogn med alle løsdelene – avnerør, slidsker, petroleum til traktoren, diverse remme, donkrafte mv. Selv om vognen, der slutter optoget, er på gummihjul, er det det øvrige ”slæng”, der kan høres.

Min farbroder, Christian Sørensen, Brandholt ved Sandved (Tidligere pantefoged i Hårslev-Tingjelling Kommune) er adviseret, således at han den følgende morgen vil ankomme på cykel for at deltage. ”Grossereren” – Peter Petersen fra Højbjerg vil også være fast mand, når halmknipperne skal ind på loftet over køstalden. Det er i øvrigt også ham, der i mange år har sat stak hos Jens Sørensen. Tilnavnet ”Grossereren” fik han under sidste krig (1939/45), hvor han havde en mindre moseparcel og fremstillede tørv. Peter havde altid sin lange pipe med. Også når der skal sættes halm sammen på loftet. Det huede ikke altid min far at se Peter tænde en tændstik, sætte ild på piben og lægge den afbrændte tændstik

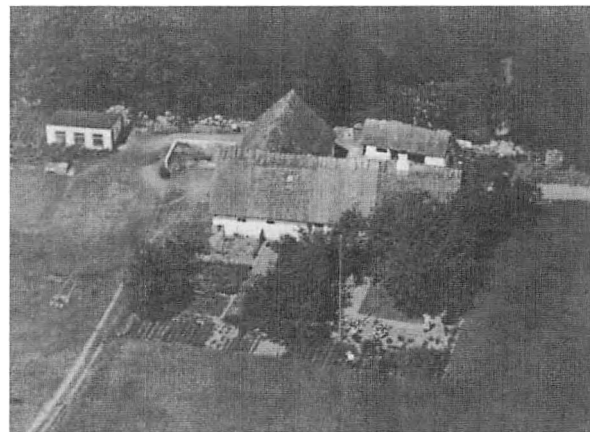
tilbage i tændstikæsken. Men Peter VAR meget omhyggelig, og landstedet er aldrig blevet brændt af! Man når lige inden mørkets frembrud at få kørt ”værket” i stilling imellem stakkene, som der normalt var fire af. Så må den endelige opstilling ske tidligt næste morgen. Det tager ca. en times tid. Så er alt klar. Traktorføreren og ilæggeren er de første, der kommer næste morgen og går i gang med opstillingen. Jeg husker endnu det store skilt, der står på presseren - ”Det er forbundet med livsfare at krybe ind under maskinen, så længe den endnu ikke er stoppet!” Klokkeren lidt over ni startes der op. Lyden fra den gamle jernringe-behjulede Fordson lyder stadig i mine ører. Der var noget sælsomt magisk over denne kolos af en maskine. Den havde faktisk magten over det hele. Da man har tærsket en times tid, er der så meget halm på slisken fra presseren, at det er ved at nå lemme i spån-gavlen. Da vejret er godt og kornet tørt, kan det ikke undgås, at det støver. Der må holdes en øl-pause! Skete det, at der blev for langt mellem pauseerne, så klarede ilæggeren nemt dette. Med sin høtyv fik han ”listet” hovedremmen til værket af, hvorefter ALT gik i stå. Jens Sørensen havde altid kolde øl liggende på gulvet i spisekammeret, og der var ekstra forsyning til tærskedagen.

Vi nærmer os frokost. Så blev alle bænket, hvor der nu var bedst plads. En enkelt af naboerne skulle lige hjem og flytte køerne, før han så igen indfandt sig. Der vankede naturligvis såvel øl som snapse til en slig tærsk-frokost. Traktorfører og ilægger var nok dem, der var mest beskidte - sorte. Traktorføreren fra hans dueller med den gamle Fordson og ilæggeren fra støv fra de mange neg, der blev ”fyret” i ilægger-apparatet på tærskværket. De, der tog sække fra, havde også travlt. Først skulle sækkene fjernes fra værket og siden pr. hestevogn transporteres til gårdspladsen, hvorfra de så blev båret op og tømt på loftet over stuehuset. Det var virkelig noget af et knoklearbejde!

Avnerne skulle igennem lange rør blæses ind i det, vi kaldte den gamle stald. Der var mange knæk og sving på, så det hændte, at også et avnerør blev stoppet. Det kunne så passende renses under en øl-pause. Hvis det hele gik efter planen og uden uheld, så kunne tærskningen hos min far klares på en dag. Trak det ud, måtte der også serveres nogle ”skorper” til aften. Nabokonerne hjalp hinanden i køkkenet, da man jo ikke var vant til ”folkehold” på disse mindre ejendomme.

De følgende dage kunne man så klare oprydningen på ”stakkepladsen”. Dem, der savnede stakkene mest, var vore ænder. Mens stakke-

ne havde stået derude, havde de daglig på deres tur hen over marken været forbi for at få lidt ekstra til ”kråsen”.

Luftfoto af ejendommen Kirkeskovvej 5.

Alt i alt en festlig dag, hvor nabohjælp og godt vejr faktiske betød lige så meget som udbyttet, der jo kunne svinge fra år til år. Det tærskede korn blev brugt i ”egenproduktion”, idet vi altid havde en rimelig besætning af såvel køer som svin. Det med korntørring kendte man ikke rigtig dengang. De store bunker på loftet blev med jævne mellemrum endevendt med en skovl, så det da ikke skulle ligge og ”brænde sammen”.

Selv efter en travl tærskedag kunne Peter fra Højbjerg, der var ivrig kortspiller, godt fore-

slå min far at ta' om på banken til "Dronninglund" for at få et slag "skavendsel"!

Tiderne er løbet fra de små husmandsbrug. De kunne dengang forsørge en familie, måske ved lidt ekstra arbejde i skoven eller på vejen (stenkørsel). Nu er de 9½ tdr. land i Kirkeskoven for længst plantet til, og sådan er det gået med flere af disse mindre brug. Ejendommen eksisterer stadig, er ejet af Gunderslevholm Gods og lejet ud.

Min far sagde altid, at der på disse små lodder aldrig ville indfinde sig en mejetærsker. Ikke desto mindre har jeg et foto af to mejetærskere, der fælder de sidste strå, omkring 1967.

Det var Skelbækgårdens Maskinstation, der i nogle år klarede høsten for familien. Efter 47 år forlod familien Rejnstrup Kirkeskov i 1974 og flyttede til Slagelse.

Marie og Jens Sørensen, født henholdsvis i 1896 og 1897, drev ejendommen Kirkeskovvej 5 fra 1927 til 1974. Ejendommen har et jordtilliggende på 9½ tdr. land (5,2 ha) og tilhører Gunderslevholm Gods. Der var normalt en besætning på 6 køer, et par fedekalve og 5 svin. Ved siden af landbruget kørte Jens Sørensen træ i skoven for Gunderslevholm. Der var tre børn i familien, Svend Aage, f. 1928, Poul, f. 1931 og Else Marie, f. 1938. I dag er jorden tilplantet med træer og bygningerne udlejet. Den yngste søn, Poul H. Sørensen, der er forfatter til denne artikel, har arbejdet i bankverdenen og bor i Slagelse.

Vandregartner og havekonsulent i 1940'erne

Redigeret af Bertel Hansen

Agnes Flensted-Andersen (1907-1989), var fra 1938 til 1944 ansat i Østifternes Haveselskab, først som vandregartner og senere tillige som havebrugskonsulent. Hun har nedskrevet erindringer fra denne tid om sit arbejde.

Hun er født i Nautrup Præstegård tæt ved Glyngøre. Hun blev gift med karetmager-svend Jørgen Anders Jørgensen, Boeslunde. Senere etablerede de sig som gartnere og frugtavlere ved Mindelunden i Halkevad. Han debuterede som forfatter i 1938, og de tog navneforandring til Værløse (hans fødesogn). Jørgen Værløse døde i 1940, 53 år gl.

Hun blev i 1950 gift med Niels Flensted Andersen, Brunemose Handelsgartneri, som hun efter hans død i 1957 videreførte indtil salget i 1966, hvorefter hun i nogle år havde et mindre gartneri i Vinstrup Lindekrog. Hun døde i 1989.

Selv om Agnes Flensted-Andersen har skrevet beretningen i 1980'erne, benyttede hun ældre retskrivning. Jeg har tilladt mig at tilrette teksten til nutidig retskrivning og tegnsætning. Jeg har tilstræbt at bevare hendes talesprogsagtige formuleringer.

Bladet "Haven" kostede 2 kr. årligt. Det havde naturligvis ikke samme format og udseende som nu, men var dog – tror jeg - på 16 sider. Senere blev prisen forhøjet til 3 kr., sene-

re til det enorme beløb af 5 kr. Jeg fatter ikke, hvorledes der også blev råd til de øvrige ydelser.

Medlemmerne havde – foruden bladet – ret til et årligt besøg af en vandregartner, ½ - 1 time hvert sted. Han/hun tjente 1 kr. pr. sted. Meningen var, at han skulle undervise folk i beskæring af frugttræer.

Jeg startede som vandregartner i 1938. Jeg havde kredsene Flakkebjerg, Gimlinge, Dal-mose, Sneslev, Høve, Eggeslevmagle, Skæl-skør, Sdr. Bjerge, Lundby, Vedskølle, Stubberup, Glænø – som jeg særlig elskede – samt Omø, der var en oplevelse for sig.

Da det ikke er let at lære folk beskæring af frugttræer på en halv time, blev det gerne til, at jeg beskar, hvad jeg kunne nå på en time, evt. længere mod en beskeden betaling, hvis man ønskede det.

Der skulle hænges i for at tjene noget i retning af en dagløn – den androg dengang 5 kr. for kvinder. Men folk var venlige. Man blev som regel inviteret ind til kaffe bagefter – de fleste dage bjergede man også middagsmaden, men skulle det en enkelt gang glippe, skyndte jeg mig hen til den nærmeste købmand, hvor jeg købte en pakke knækbrød og en lille dåse Ramona – en slags gulerodsmarmelade, der smagte godt. Disse ting kunne man nemlig købe uden rationeringsmærker. Så opsøgte jeg en lun og solrig plet, hvor jeg fortærede min

mad. Jeg mindes navnlig med glæde en lun plads ved Skælskør Havn.

I 1941 fik jeg stillingen som konsulent for Sorø Amt. Årsløn 3.000 kr. på egen befordring. Det var stadig indbefattet, at jeg skulle besøge 500 medlemmer – eller var det 300? – som vandregartner. Det var også et arbejde, som interesserede mig meget.

Endvidere lave haveplaner – men ikke i det omfang som nu. Det var også gratis for medlemmerne. Jeg begriber faktisk ikke, hvorledes det økonomisk lod sig gøre for Ø.H.

Endvidere en telefondag, hvor jeg gav gode (forhåbentlig gode) råd. Samt bestemme frugtsorter. Det var ikke helt let, når man telefonisk fik den beskrivelse: ”Det er sådan et kønt, rødt æble”.

Her havde jeg uvurderlig hjælp af professor A. Pedersen. Der var jo ikke den lokalsort, han ikke kendte. ”Danmarks Frugtsorter” var da også begyndt at udkomme, Her i Sydvestsjælland havde vi tre lokalsorter, lanceret af Matthiesens Planteskole:

Høve Reinette, ”Hjulmandsæble fra Høve”. Et dejligt holdbart æble, måske lidt tørt, men der var da mere smag i det end i de fleste nye sorter. Den eneste skavank var, at træet var ret modtageligt for *Monilia*¹.

Modertræet skulle efter sigende stå i et markskel ved Høve. Det lykkedes mig aldrig at finde det.

Lundbytorp. Stort, smukt rødt æble. Velsmagende, sundt træ. Vi havde en del på ”Brunemosehus”.

Hans Matthiesen. Smukt, velsmagende til langt ud på foråret. Let kendeligt, fordi bægerhulen var forsynet med fem buler. Sundt træ, men ikke egnet til privathaver, da det var kæmpetræer, både i højde og i bredde, måske ikke særligt frugtbart, men smukt i store haver.

Og det lyder næsten utroligt – Ingrid Marie var dengang en ny sort – i hvert fald på Sjælland. Iflg. A. Pedersens ”Danske Frugtsorter” udbudt fra Matthiesens Planteskole i 1936. Jeg var meget spændt på at se frugterne. Det er en dejlig sort. Desværre eksisterer den vel heller ikke mere, uden måske i privathaver.

Befordring, ja det var et kapitel for sig selv under krigen, da man hjulede af sted på mere eller mindre faste dæk. Jeg havde dog kun en kort tid de helt faste. Autogummi på fælgene det lød som en dampromle, når man kørte på stenbro. Det var heller ikke godt for egerne, af

¹ Svampesygdom

og til røg der nogle. Men jeg har cyklet med pumpen i hånden for at kunne pumpe ved hver fjerde telefonpæl, navnlig celluldsdæk tålte ikke at være halvpumpede. Og trukket flere kilometer hen til nærmeste cykelsmed for at få lappet. Og hvis han ikke havde tid, lyst eller materialer, så hen til den næste.

Men folk var venlige – jeg mindes ikke nogen, der var direkte uvenlige. Når jeg havde langt hjem, fik jeg lov at overnatte. Og jeg har altid kunnet omgås hunde – på nær en enkelt, en gulbrun spids, Ulla. Jeg kom netop den dag, man havde fjernet Ullas hvalpe. Hun antog sikkert mig for forbryderen, for hun hoppede op og snappede efter min næse, som jeg dog reddede. Jeg kom der hvert år og opnåede aldrig et fortroligt forhold til Ulla.

Omø var noget for sig. Her tog jeg ned henad foråret. Her lærte jeg at spise stenbider, en virkelig delikatesse. Og sejlturen tilbage, et forår, da vandet var blevet isfrit, og øens grise og kalve netop den dag kunne leveres på Skælskør Slagteri. Færgen var en Noahs Ark, der var en gammel so, der var aggressiv mod de andre svin – og ikke lod sig binde med de papirreb, man havde til rådighed.

Nu vil jeg fortælle om nogle af de betydelige mennesker, jeg traf – ikke fordi jeg er snobbet, da jeg er lige så glad for de mere ”almindelige” folk, jeg har mødt. Men dem er der jo ikke så meget at fortælle om.

Omkring Bjerup-Vollerup-Gimlinge var der flere med navnet Buchwald. De må vel have haft fælles oprindelse, men deres slægtskabsforhold kan jeg ikke gøre rede for. Mine personlige venner Hans Buchwald og Marie stammede da også oprindeligt fra Gimlinge. Hans broder havde da også en gård i Gimlinge, før han købte i Dalmose.

Justitsminister Ninn-Hansen² er gift med en Buchwald fra den gård³, der ligger på vejen fra Fuglebjerg til Lystagertorp. Thorvald Buchwald, Kastagergård, var længe ungkarl, men blev efter krigen gift med en norsk dame. Da han solgte gården, byggede han villa i Gimlinge på vejen til Gyldenholm. Hjemmet var en seværdighed, et museum af gammelt sølv, vægskabe, vognlygter osv.

Dinesen-slægten fra Høve-Eggeslevmagle-Lundby var højskole- og frikirkefolk. Dygtige og kunstnerisk begavede, tror jeg. Deres hjem og haver var smukke og særprægede. Marie Dinesen blev hotelpension-værtinde i Rom, det var også ret usædvanligt dengang. Hun har skrevet en bog - måske flere – om sine oplevelser. Hendes søster var gift med Simon Ellegaard, Høve. Han var formand for bestyrelsen for andelsslagteriet i Slagelse – og meget mere. En anden søster, Herdis f. Dinesen, var gift i Fårdrup. Hun vævede. Hendes have

² Justitsminister Erik Ninn-Hansen 1982-89.

³ Eskemosegård, Slagelsevej 11.

var et vidunder, bl.a. med store, pragtfulde Eremurus⁴.

Thorvald Dinesen havde en smuk villa i Lundby med flotte stensætninger. Hans kone var meget plaget af gigt. Husker jeg ret, var det ham, der blev tromlet ned af en spritbilist, mens han stod ved en tank. Hans søn, Ejvind Dinesen, havde gården på Lundby Mark. Niels Dinesen havde en gård i Eggeslevmagle, her var også en smuk, åben særpræget have foran gården, græs med sten og have stedsegrønne. Hans datter skulle have bryllup. Et par dage før brylluppet døde hendes forlovede af hjernebetændelse. Hun blev sygeplejerske.

*Eremurus -
Kleopatras
Nål - kan
blive op til
2½ meter*

På Lundby Mark boede også Ludvig Larsen. Hans søn, Pilegaard-Larsen, var formand for Landbrugsrådet før H.O. Kjeldsen.

Jeg elskede også Skælskør – men var ikke bound for Rangoon. Der var stemning over mange af de store, gamle borgerhuse. Naturligvis kendte jeg Chr. Troelsen. Han havde for resten en bror, Anton Troelsen, der havde en gård på vejen fra Oreby til Lundby. Stuehuset var meget gammelt, men pietetsfuldt holdt, meget smukt. En lade af tilhuggede kampesten. Den ligger (lå?) lige ved vejen. Hvis du er kommet forbi, har du ikke kunnet undgå at bemærke den.

Den yderste villa på Rådmandsvej er nu rekreationshjem. Her boede den fine, gamle købmand Lotz og frue. De forekom mig dengang at være fysisk set meget små mennesker. Nu er jeg jo selv skrumpet ind på alle ledder. Lige ved siden af havde direktør Heilmann, Skælskør Frugtplantage, villa. Hansens store købmandsgård lå også på denne vej. Og i disse haver, der lå ud mod fjorden, var der en ophøjet siddeplads. Man kan forestille sig, at husets damer på sommereftermiddage har siddet der med deres sytøj, drikket te og iagttaget trafikken ude på fjorden. Harboes Bryggeri. Det gamle hus på Algade, hvor den meget gamle fru Harboe boede. Bagved den store, nu øde gårdsplads omgivet af bryggeriets bygninger, også en egen, lidt dystert stemning. Men bagved igen en temmelig stor have med snørklede gange, buxbom-

⁴ En lilje – Kleopatras Nål

hække og på bryggeriets mur espalier med pærer, vin og fersken.

Karstensen-slægten. Der var to fiskerfamilier, den ene havde også have ud mod fjorden. Men den store oplevelse var at besøge deres gamle – meget gamle far. Han boede i en net og nydelig kvistlejlighed, hvor han selv var kokke-ene pige. Han havde sejlet på de store have, kunne fortælle og havde konkyljer og den slags ting.

Glænø var noget særligt. Jeg holdt meget af øen, dels for dens landskabelige skønhed, dels fordi der boede mennesker, som jeg regnede for mine personlige venner. Det gamle ægtepar Peter og Maren Jørgensen boede i en gård, der var fæste under Holsteinborg. Maren var en del yngre end sin mand. Hun var livlig og interesseret, kunne fortælle om gamle dage. Hun havde en velholdt have og var et jern til at henkoge.

Brinkgården - Peter og Maren Jørgensens gård på Glænø.

Rikardt Petersens gård var derimod ny, den gamle var brændt, et barn havde leget med tændstikker. Rikardt var bror til Laurits Petersen, Stubberup, der var formand for Glænøkredsen. Der var også to søstre, Dagny og ? Larsen, der kunne fortælle om gamle ting. Og i Stubberup boede der en kone – det er mig umuligt at komme på navnet, skønt jeg kom der jævnligt – der for en del år siden fortalte i radioen om tiden før dæmningen blev anlagt og man måtte sejle over. Det forekommer mig, at man også kunne køre over med hest og vogn ad en bestemt rute, men jeg er ikke sikker.

Glænø-dæmningen – formentlig i 1930'erne.

Derimod er jeg ganske sikker på, at jeg engang er spadseret over isen fra Glænø over Holsteinborg Nor til Holsteinborg. En dag, da jeg arbejdede på Glænø, blev vejret så slemt, at jeg bestemte mig for at tage hjem. Det blæste og føg, men der faldt ikke sne, så jeg havde ingen vanskelighed med at orientere mig. Jeg talte med slotsgartner Ejner Christensen og fortsatte til Sdr. Bjerger, hvor jeg overnattede hos lærer Nellemann-Larsen. Næste

morgen til Sdr. Bjerge Station, hvorfra der dengang gik tog over Dalmose til Slagelse. Jeg var dengang ikke klar over, at Ormø var sådan en botanisk sensation med vintereg og tarmvrid-røn. Det var da heller ikke rigtig vejrtil at drive botaniske studier. Nu står træerne i fare for at blive ødelagt af skarv, der er delvis fredede. Det er også en interessant fugl. Når den ikke formerer sig i overmål. På dæmningen og kysterne af noret vokser en smuk, lav, gul ærteblomst, kantbælg – tetragonolobus maritimus, som jeg ikke har set andre steder.

Harer er jo altid en trussel mod frugttræer om vinteren. Kommer man i en plantage og ser en række træer med hvide, afbarkede stammer, er man straks klar over, at det er Cox Orange eller måske Ingrid Marie, Pigeon eller Gråsten. Noget surt stads som Bramley, Boskoop og lign. rører harene normalt ikke. På Glænø havde Holsteinborg jagten. Harene er vel ikke blevet beskudt så kraftig, for her gik de løs på alt, blommer og lætræer. Og hvad hjælper det at hegne, når harene løber over hegnet på snedriverne.

Jeg har en enkelt gang ved vort årlige møde på Landbohøjskolen truffet Hanne Knudsen, enke efter planteskoleejer Knudsen, Landsgrav. Det var hende, der begyndte at rejse rundt og undervise i henkogning.

På ”Højstrupgård”, der ligger bag Søhusplantagen – det er den, der ligger ved vejen til

Lyngbygård – der boede Jens Andersen. Jeg mener, han havde gården som fæste fra Lyngbygård. Han kunne også berette om gamle ting. Han viste mig bl.a. nogle hestesko, der sagdes at stamme fra svenske-krigene. Hestene, der bar dem, har ikke været de vældige gangere, som malere ynder at fremstille. Det har nok været små, seje, hårdføre dyr, nordbaggere eller islændere.

Formålet med beskæringen – at opbygge stærke, velformede træer, åbne i midten, så frugterne kunne få lys. Vi anvendte langskudsbeskæringen: Man valgte et ledeskud, der blev kortet en tredjedel ind. Der kom så mindst tre kraftige langskud, nogle af dem måtte skæres væk næste år. Det tjente nærmest til at forsinke frugtberingen. Men man risikerede i alt fald ikke at blive arbejdsløs. Jeg fandt efterhånden selv ud af, at metoden ikke egnede sig til alle træer. Filippa ville blive en jungle, Bodil Neergaard en tjørnebusk.

Man kom ud for mange pudsige tilfælde. Et sted havde man anlagt frugthaven på en gammel møddingsplads – træerne overlevede med nød og næppe. Jordanalyserne viste fosfor- og kalital på mindst 40. I de dengang gødningsfattige tider kunne man med fordel have kørt jorden ud som gødning. Et andet sted havde man plantet, hvor der havde været ensilage. Det var mere end træerne kunne overleve.

Agnes Flensted-Andersen

Danmarks ældste tvillingepar

af Bertel Hansen

Sorø Amtstidende berettede onsdag den 9. marts 1955, at tvillingeparret Christian Carstensen Egeberg og Sofie Carstensen Rasmussen, f. Egeberg, begge boende på Fuglebjerg Alderdomshjem, søndag den 13. marts 1955 kunne fejre deres 90 års fødselsdag. Avisens udsendte besøgte tvillingeparret på alderdomshjemmet sammen med en fotograf, og nogenlunde samtidig dukkede også Danmarks Radio op for at dække begivenheden. Besøgene gav anledning til stor opmærksomhed på hjemmet, hovedpersonerne - der ikke tidligere havde nydt pressens bevågenhed eller befundet sig foran en kameralinse - har nok set frem til besøgene med en vis ængstelse. Sorø Amtstidende kunne, på baggrund af en undersøgelse, som et "københavnserblad" havde foretaget, fastslå, at der var tale om landets ældste tvillingepar.

Det 90-årige tvillingepar på Fuglebjerg alderdomshjem.

Christian Egeberg og Sofie Rasmussen blev fotograferet til Sorø Amtstidende.

Tvillingeparret var født den 13. marts 1865 i Arløse Skovhuse i Førsløv Sogn - i øvrigt i det hus, som denne artikels forfatter har boet i siden 1969 - som børn af husmand Niels Carstensen Egeberg og hustru Karen Marie Pedersdatter. Ejendommen matr.nr. 33-b af Arløse By, Førsløv Sogn, var et husmandssted på ca. 7 tdr. land, som Niels Egeberg havde fæstet af Førsløvgård. Det var Karen Marie Pedersdatters andet ægteskab - hendes første mand, husmand Frederik Habermænd døde i 1852. Niels Egeberg og Karen Marie Pedersdatter blev gift 24. juli 1853, og han overtog fæstet af husmandsstedet. Tvillingerne havde fire ældre søskende, Niels Frederiksen (Karen Maries søn af første ægteskab) på 13 år, Nikolaj på 11 år, Frederik på 7 år og Andreas på 4 år.

Niels Egeberg døde 23. maj 1885. Karen Marie Pedersdatter døde den 13. oktober 1903. Begge blev begravet på Førsløv Assistenskirkegård (Den nye kirkegård).

Huset var et længehus med bolig i østenden, bestående af 2 små stuer, et soveværelse og et køkken, og stald i vestenden med plads til nogle få køer og grise. Mellem stald og bolig lå loen. Hertil kom et eller flere småskure. Et beskedent sted for en familie på 8 mennesker. Christian Egeberg beretter til avisen, at han har arbejdet det meste af sin tid på Førsløvgård. Først som skovarbejder og de sidste

20 år i haven. For et halvt års tid siden blev han udsat for et færdselsuheld og kom på alderdomshjemmet, men indtil da havde han klaret sig selv. Det kniber med at gå, og det kniber med hørelsen. Men han er i godt humør, og en lille sang kan han også give til bedste.

Fuglebjerg Alderdomshjem, fotograferet i 1955.

Fuglebjerg Alderdomshjem, der lå på adressen Korsørvej 25, blev opført i 1919 af Fuglebjerg-Krummerup, Tystrup-Haldagerlille, Gunderslev og Førslev kommuner. Oprindeligt var det en bygning i én etage, men i 1939 blev der tilbygget en førstesal. I 1977 blev hjemmet nedlagt og kort efter nedrevet. Der blev opført rækkehus på grunden og adressen er nu Rosenvænget.

Søsteren Sofie, der virker langt yngre end sine 90 år, fortæller om barndommen i Arløse. Hun kom tidligt hjemmefra og blev gift med plejer Niels Rasmussen på Oringe, hvor hun i en årrække også selv arbejdede som baderske. Hun har boet i København i mange år og levet

af den lille pension, som hun og hendes mand havde fra Oringe. Pensionen hindrede hende i at komme på et hjem i København, men hendes fødesogn følte, at de havde en forpligtelse til at sørge for, at hun fik en rolig livsaften, og skaffede hende ind på alderdomshjemmet i Fuglebjerg. Trods alderen kan hun stadig spadsere til Sneselev for at besøge gamle venner, og i dagligdagen hjælper og opmuntrer hun andre beboere på hjemmet, som er langt yngre end hende selv.

Sofie er aldrig blevet fotograferet af en professionel fotograf. Kun en enkelt gang er hun blevet forevigt på et amatørfoto. Så hun er meget betænkelig ved at tillade fotografen at tage et billede. Derimod fortæller hun glad og gerne om barndommen i Arløse Skovhuse, hvor forældrene var fæstere under Førslev. Ejendommen var lille og dårlig, og det kunne regne gennem væggen ind på det lerklinede gulv. Selv om det var småt, sultede familien ikke. Da forældrene blev gamle, var der ikke noget, der hed aldersrente, men kommunen sikrede, at de kunne klare sig ved at give dem to gamle, hjælpeløse mennesker på kost for 60 kr. om måneden. På den måde fik kommunen mættet fire munde, og det var den tids alderdomsforsørgelse. Da tvillingerne blev seks år, måtte de ud at tjene for at bidrage til hjemmets ophold. De vogtede køer hos rigsdagsmand Lars Jensen på Nysøgården i Arløse. Sofie skulle afløse sin bror. Hun græd tit, for når køerne ikke ville lægge sig ned, var der ikke noget at stille op for den lille spinkle pige. Så det var så som så med den vogtning.

Christian hører dårligt, men supplerer dog søsterens beretning. Han fortæller om de gamle dage, hvor han tjente 2 kr. om dagen og alligevel ikke manglede noget og om den gode tid i Førslevgårds have.

Christian Egeberg med hustruen Andrea foran huset ved Petersminde Teglværk., omkring 1918.

Fødselsdagen blev fejret på alderdomshjemmet sammen med familien. Et billede dokumenterer, at Sofie på selve fødselsdagen blev fotograferet endnu en gang, denne gang på alderdomshjemmets trappe sammen med en niece.

Så vidt det ved søgning i kirkebøger og folketællingslister har kunnet konstateres, var Christian Egeberg enkemand. Han var gift med Andrea, som var født i 1877 i Ødis ved Kolding. Hendes far, Julius Petersen Gram var arrestforvarer og bødker i Førslev. Andrea døde den 7. juli 1935, 58 år gammel, og blev begravet på Førslev gl. Kirkegård. Der var ingen børn i ægteskabet, men de havde et plejebarn, Anna født i 1889. Familien boede forskellige steder på egnen, i Førslev, i Sneslev

og ved Petersminde i et af de nu nedrevne teglværkshuse.

Sofie blev i 1896 ansat på Oringe, et psykiatrisk hospital nær Vordingborg. I folketællingslisterne optræder hun som gangpige eller opsynspige. Hun blev i en alder af 45 år i 1910 gift med Niels Peter Rasmussen, 35 årig opsynsmand på Oringe. Ægteskabet var barnløst.

Sofie Rasmussen på alderdomshjemmets trappe sammen med en niece.

Christian Egeberg døde den 24. oktober 1957. Søsteren Sofie Rasmussen døde den 14. april 1960. Hun blev bisat fra Fuglebjerg Kirke den 18. april og omtale heraf blev bragt i Sorø Amtstidende den følgende dag. Det fremgår heraf, at bisættelsen blev forestået af sognepræst Jul. Andersen, Førslev, der talte ud fra den afdødes yndlingssalme "Min Jesus, lad mit hjerte få". Præsten fremhævede hendes livsglade og frimodige sind og nævnte, at hun

altid forstod at finde de lyse sider ved livet og derfor kunne være til opmuntring for andre. Tvillingerne efterlod sig som nævnt ikke børn. Det gjorde derimod storebroderen Nikolaj. Han gjorde karriere ved militæret og havde titel af stabssergent. Da han i 1910 som 56 årig blev pensioneret, slog han sig ned som høker i Måløv tæt ved Værløselejren, hvor han havde gjort tjeneste. Han døde i 1938, 84 år gammel. Et af hans børnebørn har senere bosat sig i Fuglebjerg - ikke på grund af slægtens tilknytning til egnen, men fordi han blev ansat på Maskinfabrikken HAKA. Jørgen Carstensen Egeberg er i dag 80 år og bor med sin hustru på Lærkevej i Fuglebjerg.

Til venstre Nikolaj Egeberg med hustruen Kirstine, f. Callesø. Til højre Christian Egeberg med hustruen Andrea, f. Gram. I baggrunden ses Havehuset. Billedet må være fra 1920'erne. Huset lå i haven indtil begyndelse af 1970'erne, hvor det blev afbrændt ved en brandøvelse.

Købmand i knibe

af Bertel Hansen

Onsdag den 4. november 1959 fejrede købmand Ernst Davidsen og hans hustru Anna sølvbryllup. Det var en minderig fest, som blev omtalt i avisen. Naboerne havde rejst en æresport af løv og blomster i alle efterårets smukke farver, og sølvbrudeparret blev vækket med hornmusik. I dagens løb indløb et væld af blomsterhilsner fra det afholdte pars store bekendtskabskreds samt smukke og værdifulde gaver, bl.a. fra sognerådet og fra beboerne på Sandvedvej. Ved en frokost blev sølvbrudeparret hyldet ved mange taler. Resten af dagen var forbeholdt familien, som samledes i stort tal til en festmiddag i hjemmet. En af festsangene var trykt på forsiden af Næstved Tidende, som i dagens anledning specielt hædrede sognerådsformanden, som efter sigende havde været en trofast forkæmper for Næstved Tidende gennem en årrække.

Købmand Ernst Ove Davidsen var født 22. august 1910 i Fuglebjerg sogn. Han giftede sig den 4. november 1934 med Anna Edith Søndergaard, f. 22. september 1911 i Egvad sogn. Han overtog i 1939 købmandsforretningen Sandvedvej 9, Fuglebjerg, efter faderen, købmand Hans Davidsen.

Ernst Davidsen havde været medlem af Fuglebjerg Sogneråd siden 1943 og blev valgt som formand efter gdr. Alfred Jensens død den 27. april 1950. Han udtrådte efter ansøgning af sognerådet den 20. november 1959.

Alt var vel, som man kunne forvente. Et kendt og afholdt ægtepar med en stor berøringsflade

fejrer en milepæl i deres samliv. Men under den polerede overflade lurede skandalen. Forretningens likviditet var dårlig, familiens økonomi var under pres, og allerede ugen efter sølvbrylluppet kunne Næstved Tidende afsløre, at sognerådsformanden, købmand Ernst Davidsen på et bestemt og afgrænset område af sit offentlige virke havde gjort sig skyldig i angribelige transaktioner og ulovlige forhold, og at dette ville blive behandlet på et ekstraordinært sognerådsmøde torsdag den 12. november.

Købmandsbutikken Sandvedvej 9, Fuglebjerg, 1961.

Sagen handlede om det fælleskommunale alderdomshjem i Fuglebjerg, som Fuglebjerg kommune drev i samarbejde med de fire omliggende nabokommuner. Alderdomshjemmet havde en økonomi, der var adskilt fra kommunekassen med egen kasserer og kassebeholdning. Siden den tidligere kasserer var

rejst fra egnen et år tidligere, havde Ernst Davidsen bestridt såvel formands- som kassererposten i alderdomshjemmet. Denne uheldige konstruktion var blevet påtalt af amtsrevisionen, som havde henstillet, at sognerådsfor-

Ernst Davidsen

manden overdrog kassererposten i alderdomshjemmet til kommunekasserer Lomholt-Nielsen. I forbindelse med denne kasseoverdragelse foretog amtsrevisionen et uanmeldt kasseeftersyn. Og her måtte revisionen konstatere, at en del af beholdningen bestod af en dækningsløs check på 10.000 kr. - udstedt af Ernst Davidsen selv. Ernst Davidsens egen forklaring var, at han på grund af alt for meget arbejde i det offentlige tjeneste og i sin egen forretning, hvor der en tid var for lidt medhjælp, var kommet langt bagefter med alderdomshjemmets regnskab, men nu var det netop færdiggjort og afleveret til den nye regnskabsfører. Ved afslutningen af regnskabet havde han konstateret en kasseangel, som han ikke lige kunne gøre rede for. For at få kassen til at stemme havde han udstedt en check fra sin egen konto i Holsteinborg Sparekasse til Handels- og Landbrugsbanken, hvor alderdomshjemmets kassebeholdning stod. På udstedelsestidspunktet var der ikke dækning for checken, men allerede den følgende formiddag var der skabt

dækning, således at kassebeholdningen var intakt, da den nye kasserer samme aften overtog regnskabet. Ernst Davidsen varetog i øvrigt også hvervet som filialbestyrer i Fuglebjerg for Handels- og Landbrugsbanken i Slagelse, og det var en medhjælper i filialen, som havde hjulpet ham med at få ajourført og afsluttet regnskabet for alderdomshjemmet.

Fuglebjerg Alderdomshjem blev opført i 1918-19 på Korsørvej 25 i et samarbejde mellem Fuglebjerg-Krummerup, Førslev, Gunderslev og Tystrup-Haldagerlille kommuner. Det var et fælleskommunalt foretagende, som blev styret af en bestyrelse, der bestod af en repræsentant fra hver af de deltagende kommuner. Alderdomshjemmets indtægter bestod i indbetalinger fra de deltagende kommuner, fordelt efter antal beboere. De oprindelige fire deltagende kommuner blev til fem, da Fuglebjerg-Krummerup blev adskilt i 1926. Det oprindelige alderdomshjem var opført i en etage med plads til ca. 20 beboere, men i 1939 blev der bygget en førstesal på, så beboertallet kunne fordobles. Alderdomshjemmet blev nedlagt i 1977, hvor et nyt plejehjem på Nattergalevej blev opført. Bygningen blev kort tid efter revet ned. I begyndelsen af 1980'erne blev der opført almene boliger på grunden, som nu har adressen Rosenvænget.

Amtsrevisionen gennemgik såvel kommunens regnskab som alderdomshjemmets regnskab og noterede, at der var foretaget revision, og at kassebeholdningens tilstedeværelse var konstateret. Amtmand Wedell-Wedellsborg udtalte til pressen, at man ikke ville foretage videre i sagen, idet det offentlige havde fået, hvad det havde til gode. Dermed var sagen slut fra amtets side.

Sognerådsformand Davidsen, som iflg. Næstved Tidende nød megen tillid og havde gjort et meget stort arbejde i det offentlige, ikke mindst inden for det kommunale virke, var naturligvis stærkt berørt af sagen. Han bad næstformanden i sognerådet, forpagter Georg Hansen, Castrupgård, om at indkalde til et ekstraordinært sognerådsmøde så hurtigt som muligt. På dette møde ville Davidsen så forklare sagens sammenhæng og stille sit mandat til rådighed. Dette møde blev holdt torsdag den 12. november 1959.

På sognerådsmødet redegjorde amtsrevisor Torben Clausen, Sorø, for den undersøgelse, som amtet havde foretaget i forbindelse med revisionen af alderdomshjemmets regnskab. Amtet havde erklæret sig tilfreds og dermed bilagt sagen. Det fremgår af protokollen fra sognerådsmødet, at Ernst Davidsen ikke deltog i mødet. Inden mødet var der nemlig sket en uventet udvikling i sagen. Sorø Amtstidende, som udlagde sagen noget skarpere end konkurrenten Næstved Tidende, havde omtalt sagen og samtidig gjort politiet i Næstved opmærksom på, at Ernst Davidsen havde udstedt en dækningsløs check ved afslutningen af regnskabet for det fælleskommunale alderdomshjem i Fuglebjerg. Dette resulterede i, at Davidsen blev anholdt af politiet torsdag kl. 14, afhørt af politiet i fire timer og fremstillet i grundlovsforhør fredag morgen. Ved grundlovsforhøret blev Davidsen sigtet for under-slæb og fængslet for 8 dage, således at politiet kunne få lejlighed til at gennemgå regnskabet og foretage forskellige undersøgelser.

I retsmødet oplyste Davidsen, at han siden december 1958 havde administreret det fælleskommunale alderdomshjems kasse. På grund af meget arbejde, dels i forretningen, dels i offentlig tjeneste, var han kommet bag efter med regnskabet, som skulle have været afsluttet senest 15. juni (regnskabsåret sluttede 31. marts).

Han havde fået et par rykkere fra amtet, og da revisionen alligevel var i Fuglebjerg i andet ærinde den 27. oktober, bad den om at få alderdomshjemmets regnskab med. På dette tidspunkt var han klar over, at der manglede 9.500 kr. i kassen, og dette beløb udlignede han ved at skrive en check, som der imidlertid ikke i øjeblikket var dækning for. Samme dag optog han et banklån, men formelt var dækningen ikke i orden før dagen efter. Amtet godkendte herefter regnskabet og sagen betragtedes som værende ude af verden, indtil avisskriveri og politiets indgriben bragte andre perspektiver ind i sagen. Om årsagen til underskuddet i alderdomshjemmets kasse forklarede han, at det var opstået på den måde, at han trukket for store checks på kontoen. Når han havde dækket fordringer på alderdomshjemmet, og der var blevet penge til

overs, var disse gledet ind i hans private midler. Men pengene var skaffet den 27. oktober, da amtsrevisionen fik regnskabet, erklærede Davidsen. Og allerede samme dags aften havde jeg papirerne på det lån, som jeg måtte optage for at dække checken på 9.500 kr. Amtet godkendte regnskabet, og på den baggrund kan jeg ikke se, at jeg har gjort noget forkert. Davidsen protesterede mod fængslingskendelsen, som han fandt urimelig. På hans spørgsmål om, hvorvidt man var ude på at ruinere ham, svarede dommer Halkov, at fængslingskendelsen kunne appelleres. Forsvareren, landsretssagfører Konrad Hansen, protesterede også over kendelsen, som han anså for grundløs. Davidsen frafaldt senere i samråd med sin forsvarer at appellere kendelsen. Næstved Tidende og Sorø Amtstidende så meget forskelligt på sagen. Næstved Tidende gør meget ud af at fortælle, at sagen ikke handler om to blade i et ”grænseland”. Det drejer sig heller ikke om deltagelse i et kapløb om nyheder og ærgrelse over at være kommet bagefter. Hertil er spillet for højt. Sagen handler om en mand, hans fejl og hans brøde, men også om den menneskelige skæbne, hvormed han og hans familie rammes. Den bevæger sig tillige ind på det område, hvor pressen, dens magt og herunder ikke mindst dens ansvar, har plads. Næstved Tidende skriver videre: ”I lørdags efterlyser Sorø Amtstidende svar ”klart og uden omsvøb” på, om Næstved Tidendes stilling virkeligt skal forstås således, at bladet synes, at en affære af denne art på grund af misforhold

mellem mandens brøde og den menneskelige skæbne skulle være fortiet. Svaret fra vor side skal der ikke være tvivl om. Det udtrykkes med et JA. Den offentlige myndighed, der i denne sag var nærmeste overordnede instans og tilsyn, havde foretaget sin undersøgelse og vurdering. Og det resultat, hvormed sagen afsluttedes, blev godtaget af dette forum. Den offentlige interesse var varetaget dermed. Der skulle derefter, forekommer det, helt nye og ganske særlige momenter til, før der kunne tales om offentlig interesse. Efter hvad der hidtil er oplyst, forelå sådanne ikke. Det hører med til elementær viden inden for pressen at offentlig omtale af sager som i dette tilfælde har ganske bestemte følger – så meget mere, når man endog henvender sig til den på stedet værende politimyndighed. Sorø Amtstidende lod hånt herom. Bladet anbragte sig dermed – og dette fastholder vi – i et klart misforhold, hvad angår pressens magt sammenholdt med det ansvar og de pligter, som også indgår i magtstillingen. Dette er, hvad dette blad har påtalt med rette, men det har intet med hverken kappestræb i ”grænselandet” eller om nyheder at gøre.”

Artiklen fortsætter med at lange ud efter Socialdemokraten i Næstved, som først havde skudt på Sorø Amtstidende, hvis fremfærd blev beskrevet som enestående, hvorefter bladet bebrejder Næstved Tidende for ikke at have omtalt, hvad der kom frem i grundlovsforhøret om Davidsens personlige formueforhold. Ville man også have undladt det, hvis der havde været tale om en socialdemokratisk

arbejdsmand, der havde været sognerådsformand og sigtet for forbrydelser, spørger bladet.

Svaret fra Næstved Tidende er ”Træd varsomt på det socialdemokratiske blad”. Og så kommer der en henvisning til en sag, hvor Socialdemokraten åbenbart har bragt en lignende sag til torvs, hvor både sogneråd og tilsynsmyndighed var klar til at slutte sagen uden påtale.

Efter sognerådsmødet den 12. november kunne næstformand Georg Hansen oplyse, at sognerådet ikke havde taget stilling til sagen, men vil afvente politiets undersøgelse af sagen.

Socialdemokraten tog den 13. november bladet fra munden og nærede en tilsyneladende strid mellem Næstved Tidende og Sorø Amtstidende. Bladet fortalte om Davidsens sølvbryllup, hvor en festsang er trykt på forsiden af Næstved Tidende, hvor Davidsen i øvrigt hædres som en trofast forkæmper for denne avis, hvilket skulle være faldet Sorø Amtstidende for brystet, idet der lige netop i ”grænselandet” Fuglebjerg er en heftig kamp mellem de to venstreaviser. Dette skulle også være forklaringen på, at Sorø Amtstidende skrev lige ud om sagen, mens Næstved Tidende havde taget mere valent på hele affæren.

Næstved Tidende mente ikke, at en sang eller en avis til en privat sammenkomst eller et konkurrenceforhold mellem to aviser i et ”grænseland” kom denne alvorlige sag ved.

14 dage senere holdt sognerådet et lukket møde, hvor næstformanden, forpagter Georg Hansen, enstemmigt blev valgt til formand. Derimod stod stemmerne lige, da der skulle vælges en ny næstformand. Snedkermester Evald Petersen og gårdejer Helge Hansen fik lige mange stemmer, og valget måtte afgøres ved en lodtrækning, som faldt ud til Evald Petersens fordel. Snedker Ancher Andersen blev valgt som Fuglebjerg Sogneråds repræsentant i alderdomshjemmets bestyrelse i stedet for Davidsen.

Ernst Davidsen sad fængslet fra den 13. til den 17. november 1959. Sagen kom først for retten i Næstved tirsdag 17. august 1960 under medvirken af domsmænd. Afhøringen af Davidsen afslørede nogle meget rodede regnskabsforhold på alderdomshjemmet. Der havde slet ikke været ført kassebog i lange tider, og derfor kunne Davidsen heller ikke bestride, at han omkring 1. juni 1959 havde skyldt hele 14.282 kr. til alderdomshjemmet. Kassebogen var først blevet ført ajour lige før afleveringen af regnskabet i slutningen af oktober 1959. Det lån, som var blevet brugt til at dække mankoen i alderdomshjemmets kasse, var oprindeligt tænkt at skulle forbedre forretningens likviditet.

Anklageren, politimester Møller Hansen, nedlagte påstand om en ubetinget dom efter straffelovens § 154. Han anførte, at tiltalte ikke mener at have gjort noget kriminelt, idet der ved de foretagne transaktioner har manglet berigelseshensigten. Men hvorfor har han så hævet større beløb, end han skulle bruge? Han

har således haft disse overskydende kontanter med hjemme samtidig med, at han har savnet likvide midler i sin forretning. Det giver en formodning om uretmæssigt forbrug, selv om det ikke har kunnet konstateres.

Forsvareren, landsretssagfører Konrad Hansen, nedlagde påstand om fuldstændig frifindelse, idet der ikke var konstateret uretmæssigt forbrug af de offentlige midler, især ikke når der ingen bestemmelse var om, at hjemmets midler skulle være afsondret, og når det har været skik og brug, at formanden havde et kontant beløb på sig til at betale de forskellige regninger med. Denne taktik har også været benyttet af den tidligere formand, som afleverede restbeløbet ved regnskabsårets slutning. Og i denne situation var formanden jo også i stand til at udrede beløbet, da dets tilstedeværelse krævedes. Det erkendtes, at der har været sløseri med regnskabet, men det kommer ikke ind under bedrageri, og selv om checken, der blev betalt med, var dækningsløs, vidste Davidsen, at den ville være dækket ind på det tidspunkt, hvor den skulle indløses, således at det ikke kan gøre forholdet strafbart. Alderdomshjemmets interesser har ikke været gjort usikre ved handlingen, og sløseriet med regnskabet må således være Davidsens egen risiko – ikke hjemmets. Det viste sig da også, at tilsvarets størrelse måtte revideres senere, fordi der indkom regninger, som Davidsen havde betalt, men ikke fået ført ind, men erklæringen fra bankfilialen i Fuglebjerg om, at beløbet var til stede på kontoen, måtte være tilstrækkeligt bevis for, at pengene var til ste-

de.

Forsvareren sagde videre, at amtsrevisionen efter at være blevet klar over, at beløbet var dækket ind, bilagde spørgsmålet og kun beskæftigede sig med det uheldige i, at formanden tillige var kasserer, hvilket straks derefter blev rettet. Davidsen havde i øvrigt i perioden forud for revisionen været syg af et hjerteonde og følt sig træt og overbebyrdet af arbejde. Det var årsagen til, at det havde trukket ud med indsendelsen af regnskabet. Var sagen ikke blevet omtalt i avisen, var der ikke blevet mere ud af sagen, som jo var blevet afgjort til alles tilfredshed.

Sagen blev herefter optaget til dom.

Torsdag den 18. august 1960 kl. 15 faldt der dom i sagen. Ernst Davidsen blev idømt et års fængsel, men dommen blev gjort betinget i 5 år. Ernst Davidsen skulle betale sagens omkostninger, herunder 1.000 kr. til sin forsvarer, landsretssagfører Konrad Hansen. En af dommerne afgav dissens for en ubetinget dom. Af dommen fremgik blandt andet, at købmand Davidsen har erkendt, at han var ude i likviditetsvanskeligheder i sin forretning, og at han måtte vide, at han havde et tilsvær over for alderdomshjemmets kasse. Domsmandsretten fandt det sandsynligt, at de penge, som købmand Davidsen forvaltede i sin egenskab af kasserer for alderdomshjemmet, var blevet brugt til stabilisering af hans forretning, og at han derved havde påført alderdomshjemmet en økonomisk risiko. Dommen blev gjort betinget, fordi Davidsen

straks sørgede for at indbetale det manglende beløb til alderdomshjemmets kasse.

Såvel anklagemyndigheden som den dømte og hans forsvarer besluttede at appellere sagen til landsretten.

Allerede i december måned 1960 tog Østre Landsret stilling til sagen. Det blev oplyst, at Davidsen havde været formand og kasserer for det fælleskommunale alderdomshjem 1. juni 1958 til 28. oktober 1959. Formandsposten allerede fra 1. april 1958. Foruden underslæb lød tiltalen på checkrytteri, idet han havde udstedt en check på 9.800 kr. for at dække et underskud i alderdomshjemmets kasse – vel vidende, at der kun indestod 400 kr. på kontoen. Få dage inden revisionen dukkede op, havde han optaget et lån, men pengene var endnu ikke indsat på hans konto. Davidsen erkendte endnu en gang at have udvist sløseri med regnskabsførelsen. Han havde hver måned hævet forskellige beløb til at dække alderdomshjemmets udgifter, men da han ikke fik ført regnskabet, var han ikke klar over, at han havde hævet mere, end der skulle tilsvares. Det var derfor en overraskelse for ham, at der manglede 9.800 kr. i kassen, da amtsrevisionen forlangte regnskabet sluttet. Han kunne ikke anerkende, at det beløb, han havde trukket for meget på alderdomshjemmets konto, var brugt til at styrke forretningens likviditet, men derimod til at styrke hans egen økonomi. Han havde ikke holdt sine egne og alderdomshjemmets midler adskilt. Det lån, han havde optaget, var ikke optaget for at dække mankoen ind, men for at konsolidere forret-

ningen, som havde et stort udestående hos kunder i størrelsesorden 20.000 kr., og som var årsagen til den dårlige likviditet.

Amtsrevisor Clausen var indkaldt som vidne og forklarede om den foretagne revision. Det var ikke meningen, at alderdomshjemmets regnskab skulle have været revideret den 27. oktober, idet det var aftalt, at regnskabet først skulle afleveres den 28. oktober. Men da revisionen imidlertid var i Fuglebjerg, fandt amtsrevisoren det hensigtsmæssigt at klare alderdomshjemmets regnskab samtidig. Davidsen hentede derfor regnskabet i bankfilialen, hvor kasserersken netop havde gjort det op og konstateret en manko på 9.800 kr. Davidsen udskrev herefter en check på dette beløb for at få balance. For god ordens skyld undersøgte amtsrevisoren, om der var dækning for checken. Det var der som nævnt ikke, idet pengene først blev indsat på kontoen i Holsteinborg Sparekasse dagen efter. Amtsrevisoren forelagde sagen for amtsrådet. Da pengene var betalt, besluttede amtet ikke at gøre mere ved sagen, men henstillede til købmand Davidsen, at frasige sig kassererposten, da man principielt var imod at både formands- og kassererpost beklædes af samme person. Det sagde Davidsen ja til, og da der netop samme aften var bestyrelsesmøde, kunne man få det ordnet med det samme. Men så kom sagen offentligt frem, og den fik langt alvorligere konsekvenser for Davidsen.

Anklageren, statsadvokatfuldmægtig Funk, sagde, at købmand Davidsen på baggrund af likviditetsvanskelighederne i forretningen

havde påført alderdomshjemmet en økonomisk risiko ved at trække større beløb fra hjemmets kasse, end der skulle modsvares de løbende fordringer. Det er underslæb, sagde anklageren og krævede den betingede dom på 1 års fængsel skærpet.

Forsvareren, landsretssagfører Konrad Hansen, sagde, at det ikke var strafbart at sætte fremmede penge ind på sin private konto. Der står ingen steder, at de skal holdes adskilt. Davidsen havde trukket mere, end der var brug for, og det skyldes, at regnskabet ikke var ført. Og med hensyn til dækningen af den famøse check, så var det formelt i orden. Davidsen kunne jo blot have fået ordnet lånet dagen før. Så var der intet sket. Alderdomshjemmets kasse havde ikke været i fare. Davidsen havde sløset med regnskabet, men det var ikke i bedragerisk hensigt. Derfor burde hans klient frikendes for tiltalen om underslæb.

De tre landsdommere og tre domsmænd kom dog til et andet resultat. Retten ændrede dommen til 8 måneders fængsel – ubetinget. To af dommerne stemte for at gøre straffen betinget. Fire dommere stemte for en ubetinget dom. Davidsen blev tillige dømt til at betale sagens omkostninger, herunder salæret til sin forsvarer.

Sagen blev indbragt for Højesteret, som i slutningen af maj 1961 stadfæstede landsret-

tens dom. Sagen gav ikke anledning til meget avisomtale. Sorø Amtstidende bemærker dog, at sagen er særegen derved, at samtlige de fem kommuner, som Davidsen er dømt for rent juridisk at have begået underslæb overfor, alle har erklæret, at de ikke har lidt noget tab. Man billiger ikke Davidsens handlemåde, men man ønsker ham ikke straffet. Davidsen blev også dømt til at betale sagens omkostninger ved højesteret, herunder salæret på 400 kr. til den beskikkede forsvarer, højesterets-sagfører G. Gersted.

Sagen fik fatale konsekvenser for købmand Davidsen og hans kone. Købmandsforretningen blev i 1961 solgt til købmand Tage Nielsen, og familien flyttede til Slagelse.

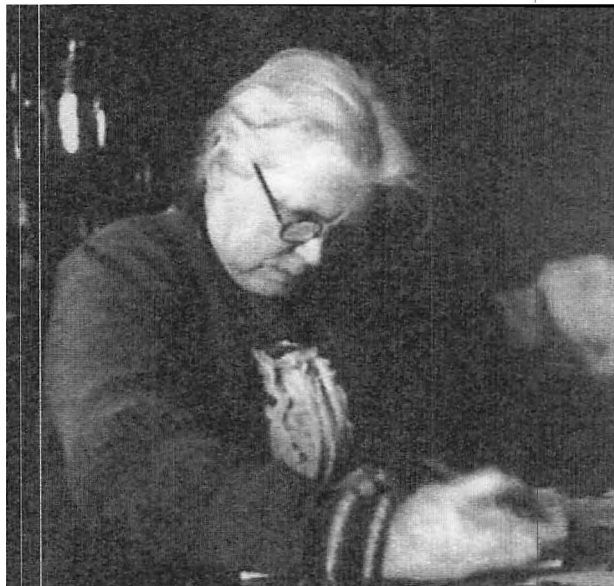
Fuglebjerg sogneråd bestod i 1959 af købmand Ernst Davidsen, Fuglebjerg forpagter Georg Hansen, Castrupgård snedkermester Evald Pedersen, Fuglebjerg gårdejer Helge Hansen, Lindegård gårdejer Martin Rasmussen, Ellebækgård snedker Ancher Andersen, Fuglebjerg pantefoged Arne Løvholt Hansen, Fuglebjerg. Ernst Davidsen blev erstattet af gartner Ove Riis, Fuglebjerg.

Kilder:

Sorø Amtstidende og Næstved Tidende.
Domsudskrifter, Lokalhistorisk Arkiv, Fuglebjerg

HVAD MOR HAR SKREVET I ET KLADDEHÆFTE

Skrevet af Hansine Kristine Andersen, f. Hansen, f. 27/1 1874 i Spjellerup, død 18/3 1950 i Glosstrup. Hendes forældre var Karen Marie Pedersdatter, f. 5/9 1848, død 9/6 1926 i Slagelse, og Hans Hansen, f. 10/1 1846 i Spjellerup, død 31/3 1932 i Slagelse, fra Rosengården i Spjellerup. Teksten er redigeret af Bertel Hansen.

Når jeg begynder at skrive mine minder op, og det bliver på min mors hundredårs fødselsdag, så synes jeg, at det må blive først om min mor. Hun hørte til de stille i landet.

Mor kunne ofre alt på os børn og andre hun holdt af, og så krævede hun så uendeligt lidt for sig selv. Nu mange år efter, at vi ikke mer har hende iblandt os, kan jeg med dyb vemod tænke på, hvor lidt tak, hun fik for al sin opofrelse. Jeg håber ikke, hun følte det. Mor var født på Spjellerupgården den 5. september

1848, datter af Peder Christensen og hustru Marie. Mor havde ikke nogen lys og lykkelig barndom og ungdom.

Bedstemor, en lærerdatter fra Boeslunde ved Skælskør, var meget syg i mange år af tuberkulose. Når mor fortalte om sin mor, var det altid om, hvordan hun stod ved siden af sin mor. Hun huskede hende altid kun siddende i en stor lænestol, en stol, bedstefar havde givet hende. Den stol ville mor meget gerne have haft, men det ville hendes stedmor ikke tillade. Bedstemor blev kun 44-45 år. Mor var dengang 12 år, så var der en bror Kresten og en søster Mette, men begge to døde som 18-19 årige af tuberkulose. Et års tid efter bedstemors død blev bedstefar gift anden gang, den stedmor havde meget interesse for, at hendes stedbørn skulle lave noget. Pigerne skulle lære at brodere. Jeg ser endnu for mig mors hvide broderede underskørt, der var vel nok lagt et stort arbejde på det. Kresten skulle på højskole. Men desværre døde også hun efter 3-4 års ægteskab, også af tuberkulose. Mor var dengang 18 år, men i disse år havde de haft store sørgelige oplevelser, Frederik den syvendes død, der var stor sorg over den elskede konge. Mor fortalte, at alle unge piger gik med sort fløjsbånd om halsen, og så kom den for os ulykkelige krig i 64. Bedstefar var

dengang lægdsmand, alle unge mænd skulle møde hos ham og få deres pas. Mor var dengang 16 år, men vi børn, Anna Marthine og jeg elskede at høre mor fortælle om alt det, hun havde oplevet. Åh, hvor vi græd, sagde mor, hver gang der kom en ung mand, der skulle af sted, meget godt fik de med både af undertøj og rullepølse osv. På Spjellerupgården var der nok at tage af. Bedstefar var en rig mand og en dygtig landmand. Der blev drevet et stort mejeri, der blev holdt mejerske, og jeg husker endnu det store ishus, der var altid 3 piger foruden, og så var der jo 4-5 karle og husmænd. Alle disse mennesker samledes om aftenen i borgerstuen i krigstiden, og et stort kar blev sat ind, og så pillede de sapir, det var gamle lagener, der blev trævlet op. Det blev så sendt til lazarettet, hvor det blev brugt i stedet for vat, som man ikke kendte dengang. Mor fortalte om, hvor spændt de var, når der kom efterretning om krigen, og så om den store sorg, da budskabet kom, at nu havde tyskerne taget Sønderjylland lige til Kongeåen.

Da mor blev 18 år, blev bedstefar gift 3. gang, hun hed Sidse og var et meget dygtigt menneske, men grumme ubehagelig, ja, hvor var hun lunefuld. Bedstefar havde det vist ikke for godt. Bedstefar havde ellers været en myndig mand, men nu var det nok forbi. Bedstefar stammede fra Lundforlund ved Slagelse, der var hans fødegård. I sin ungdom kørte han til København en gang om ugen. Det var om torsdagen, de første dage blev benyttet til at købe ind af smør, høns, æg, grøntsager. Det

var med disse sager, de kørte, han havde en søster med, de kunne jo ikke gøre turen på en dag, men så overnattede de på en kro. Der stod også andre heste der, så de kunne skifte. De skulle jo være inde i København lørdag morgen. Det var en lang køretur på cirka 12 mil, og vejene var dårlige dengang, men jeg tror nok at de tjente sig velhavende ved det. Hvordan det så er gået til at bedstefar fik bedstemor, ja det er der nok nogle andre, der har sørget for. Det første minde, jeg har om bedstefar, er en ridetur jeg fik. Jeg var vel en 4 år og var kommet ud for at være hos bedstefars nogle dage. Sidse var nemlig min gudmor, og som sådan gjorde hun lidt ekstra for mig, men da det blev aften, og jeg skulle i seng, ja så græd jeg, og bedstefar måtte sadle en hest, og så fik jeg min første ridetur, og glad var jeg, da jeg atter var hjemme. Da jeg var 9 år, solgte bedstefar Spjellerup til Grev Holstein. Han købte så Flemstoftegården i Krummerup Sogn ved Fuglebjerg. Der døde bedstefar 72 år, og han ligger begravet på Krummerup kirkegård. Bedstefar havde nu tre børn, efterlevende børn, mor med den første kone, morbror Frederik med den anden og moster Marie med den tredje.

Da mor var 21 år, blev hun gift med far, Hans Hansen, som dengang styrede gården for sin mor. Farfar her på Rosengården døde 45 år af nyrebetændelse. Farfar havde været med i krigen 48. Han drev, efter hvad der fortælles, gården med stor dygtighed, han drænede og merglede. Gården var en fæstegård Holsteinborg, men da farfar døde, stod farmor ene

med fire sønner og en datter, og den ældste var kun 17 år, så det har ikke været hel let for hende. Da de ældste sønner, farbror Henrik og Rasmus og faster Kirsten giftede sig, blev det far, der skulle overtage styret. Far og mor blev så gift 12. juli 1870, og da mor kom med en temmelig stor arv, 20.000 kr., det var dengang mange penge, så købte de gården og blev så ejere af Rosengården, en gård på cirka 80 t. Id. Spjellerupgården var næsten nabogården, de lå begge i Marvede Sogn nær Smålandshavet. Der var skønt med enge, skov og klinger lige ned til havet. Rosengården blev jo så mine to søstre, Anna og Marthines, og mit barndoms- og ungdomshjem. Der levede vi mange lykkelige år, der var god plads både inde og ude, så vi kunne rigtig tumle os, og så stranden, der var så nær. Det var nok herligt at komme derned, om sommeren skulle vi gerne bade så ofte, det lod sig gøre, vi led nemlig meget af kirtelsyge. Om vinteren hentede karlene store dunke strandvand hjem, det skulle vi dels drikke, uha, og vaske os i, det var ikke så slemt. En gang om sommeren blev hele storvasken kørt ned til stranden. Pigerne kørte med ”den sokkede”. Vi børn var med, al tøjet skulle nu skylles i stranden, det var vel nok morsomt, det måtte vi børn godt hjælpe til med. Tøjet blev så skyllet efter, når vi kom hjem, og så blev det bredt ud på en græsmark. Mor sagde altid, at tøjet blev så hvidt efter en sådan omgang. Ja, så var der høsten, det var vel nok også festligt, alle de mange mennesker. Dengang var der ikke maskiner. Pigerne med deres hvide høstforklæder og hatte hjalp

jo stadig til i marken, jeg tror også det var en tid, de glædede sig til. Vi børn skulle så hjælpe mor, der var så meget at gøre med at få maden færdig til rette tid. Om eftermiddagen blev der smurt en masse smørrebrød, og det var vor bestilling at lægge pålæg på, som bestod af pølse, ost, forskellige slags hakkede æg og oksekød. Så drog vi børn af sted med en stor kurv, øl og snaps til husmændene, og det gik hel muntert til, når folkene sad der, altid i læ af en travehob og nød maden, og hvis det var en rigtig travl dag, så kom mor ud med æbleskiver og saftvand, og det gav jo atter anledning til et lille hvil. Ja, vi børn var jo med i det alt sammen. Hvor er det herligt at være født på landet, hvor var vi henrykte, når vi hørte den første lærke slå sine triller, og hvor var vi begejstret over den første lærkede, vi opdagede, hvor gik vi forsigtigt om den tue, hvor den lille rede var. Vi vidste, at den lille lærkemor skulle have ro, det havde mor jo sagt os. Da vi blev seks år, så skete der en stor begivenhed for os. Mor kaldte os ind, vi skulle nu til at lære at læse. Det foregik på den måde, at mor satte sig i sin stol med et strikketøj og vi stod så ved siden af hende. Jeg tror ikke, vi var så tungnemme, i det mindste synes jeg ikke, det varede længe, før vi kunne stave i Frølich's ABC. Der var billeder ud for hvert lille læsestykke, det hjalp. Allerbagerst i bogen var en stor hane, og det var en mærkelig fyr, for når vi havde været rigtig flinke til at læse, så havde hanen lagt en skilling, hvor var det spændende. Mor lærte os også fadervor, de ti bud og trosbekendel-

sen. Det foregik på den måde, at mor sagde det først, og så gentog vi. Det varede jo en tid, inden vi fik det lært, værst var tredje trosartikel, den forstod vi nemlig ikke ret meget af, men vi fik det lært inden vi kom i skole, ja så kunne vi også skrive og lægge tal sammen. Jeg kan huske tydelig den første skoledag, jeg fulgtes med min ældre søster. Da jeg så var anbragt i den lille klasse, kom læreren, og han spurgte blandt andet, om jeg kunne tælle. Ja, sagde jeg, til 100 og tilbages igen. Nå, skolegangen gik let, jeg synes da, det var let nok, og vi havde også en meget flink lærer. Han var et godt og kristent menneske, han var særlig interesseret i, at vi lærte mange bibelske sange. Vi havde Tangs Bibelhistorie, og deri var også en mængde sange, som vi sang og lærte, og var der en sang, som lærer Nielsen synes særlig godt om, skrev vi den af og lærte den, sådan kan jeg f.eks. huske, vi lærte ”Der står et slot i Vesterled”. Der var også en gang tale om, at bedstefars skulle have en lærerinde. Moster Marie, der var knapt så gammel som min ældste søster, skulle nemlig ikke så gerne op i Spjellerup Skole. Jeg tror nok, at hendes mor knapt synes, det var fint nok. Nå, det ville far ikke høre noget om, han vidste nok, at mors 3. mor var alt for lunefuld til, at hun skulle have en ung lærerinde i huset. Marie kom så i skolen sammen med os, hun blev næsten altid kørt derop og hentet, og det var vi for resten glade for, vi kom så også op at køre, men det blev jo så forbi, da bedstefar solgte Spjellerupgården. Anna og jeg gik hele vor skoletid hos lærer Nielsen, jeg var vist

nok den sidste, der gik til præsten, inden han døde. Jeg husker så tydeligt, da jeg var oppe og sige farvel og aflevere min 10 krone, som far havde givet mig med, at han sagde til mig: Vorherre være med dig, Kristine, og så sagde jeg: Tak i lige måde, hvor var jeg dog ked af, at jeg kunne sige sådan til min gamle lærer – jeg tror ikke, jeg sov roligt de første nætter derefter. Men jeg har nok fundet trøst i det, han selv havde lært os. Han sagde nemlig til os, I skal aldrig lægge jer til at sove, førend I har foldet jeres hænder, bedt fadervor og slået kors for pande og bryst, og så skal I se, at det hjælper godt, hvis der er noget I er kede af, eller noget I har gjort forkert, ja det er nok sandt, det vil vi tro, selv om vi ikke er børn mere. Vi tre søstre havde det godt sammen, vi legede og morede os, og om søndagen kunne vi godt få pigerne og karlene til at lege med. Marthine kom ikke til at gå hele sin skoletid hos vor rare Nielsen, han døde nemlig pludselig af en hjertelammelse. Jeg var med til hans begravelse, det var en meget bevæget dag for os gamle elever, og hvad der rørte os meget, var vor gamle pastor Møllers tale. Den blev kort, men gribende. Han sagde kun nogle ganske få smukke ord, og så sagde han: Farvel kære Nielsen, og så græd han. Men før jeg slutter med barndomstiden, må jeg fortælle lidt om vor gamle Kirsten Albrechtsen. Hun og hendes mand Albrekt boede lige ved vor mark, hun var altid til hjælp hos os i hele høsten, og vi børn holdt meget af at komme op til Kirsten. Når mor havde bagt kager eller andet godt, bad vi altid om at få noget og gå

op med til Kirsten. Hun var glad ved os børn, og vi havde stor fornøjelse af at spille sorteper med hende, det var nemlig altid hende, der blev sorteper, og vi fik så lov til at give hende en sortprik i panden, ja vi kunne knapt forstå, hvordan det kunne gå til, senere forstod vi, at Kirsten ville have, at vi skulle more os. Mange år efter, da jeg besøgte hende, sagde hun: Ja, hvor var I dog glade og taknemmelige for lidt, nu er børn ikke mere sådan. En anden stor fornøjelse havde vi børn også, det var, når farbror Rasmus kom på besøg, han boede, efter at han var blevet enkemand, i Næstved. Han kom gerne uventet, men glade blev vi, når vi så ham i gården, vi vidste så, hvad der var i frakkelommen, tre almægtige store kræmmerhuse med bolsjer, men det kostede kamp, inden vi fik dem. Han ville nemlig have et kys af os hver, og det var vi ikke stemt for, men så begyndte der en vild jagt om bordet. Farbror med sin stok med det store håndtag, som skulle bruges til at gribe os med, det endte gerne med, at mor kom ind og sagde: hvad er det dog for en ståhej. Ja, så fortalte farbror, hvad det drejede sig om, og om mor ikke synes, det var rimeligt, men mor holdt med os, og så fik vi jo alligevel vore store, dejlige kræmmerhuse, dels slags og størrelse har jeg aldrig set siden. En anden begivenhed i vor barndom var, når morbror Frederik kom hjem i ferien. Det var med glæde, men også med bekymring, mor ventede ham. Morbror Frederik havde studeret lidt, han havde taget den lille og den store præliminæreksamen og jeg tror nok, han var blevet dansk jurist. Han

var da fuldmægtig hos en sagfører, men han havde desværre epileptiske anfald, så det var svært for ham at bo hos fremmede. Heldigvis fik han kun disse anfald om natten. Vi børn så med spænding de nætter i møde, når morbror var hos os. Far bandt gerne døren, og det skete også, at far måtte kalde en af karlene op for at hjælpe at holde ham. Næste dag vidste han ikke af, han havde været syg, men han var meget træt og mat. Mor var meget ked af det, vi kunne nok se, at hun gik stille om og græd. Morbror Frederik blev ikke gammel, cirka 30 år. Han døde af lungebetændelse. Mor sagde den dag, jeg er glad, han havde jo ingen lykkelig fremtid at se hen til. Jeg selv og mine børn har jo kunnet mindes ham, når vi senere i livet benyttede det engelske og tyske leksikon. Det var nogle, jeg arvede efter ham. Noget, vi børn glædede os meget til, var høstgildet, først vort eget, og så et stort gilde for alle byens gårdejere med deres børn. Det gilde gik på omgang, og jeg tror nok, at hver husfader betalte 4 kr., men nu først vort eget. Alle folkene samledes om eftermiddagen til kaffe, og så blev der spændt for to lange høstvogne, deri blev lagt halmknipper, og på dem blev så mange som muligt anbragt, mor og en af husmandskonerne blev hjemme, far også. Vi kørte så til stranden. Hestene blev spændt fra og tøjret på engen, og så begyndte legen, det var nemlig ikke alene os, der var dernede, men der var mange vogne, så var der en hel skare af mennesker, unge og gamle, og nu gik det løs med leg og dans på den store eng. Når der var gået en tid med det, ja så lejrede fol-

kene sig på engen og så kom der frem kurve med æbleskiver og kager, dunke med saftvand og så efter stor passiar med hverandre blev det jo tid til atter at køre hjem. Efter hjemturen skulle der sysles, dvs. malkes, give kalve, hund, grise osv. - når det så var til side, var bordet dækket i borgerstuen, så langt det kunne blive. Den aften skulle vi jo alle sidde der, og så kom den dampende, dejlige suppe med to slags boller ind. Derefter steg og så lagkage med mors hjemmelavede vin til. Vi nød det. Derefter kaffe med al mulig slags kage og til slut et glas punch, hvor så fars og mors skål blev udbragt. Det store høstgilde glædede vi os også meget til. Jeg tror også, der var en egen stemning over det, fordi vi alle var med, og det gik så pænt til. Der var aldrig nogen, der drak for meget, og vi børn syntes, det var så festligt, når dansen begyndte. Så tog hver mand sin kone op til den første dans, jeg nød med glæde at se far danse med mor, og jeg synes altid, at de var det allerpæneste par, men sådan synes måske alle børn. Ja, så havde vi julehøjtiden, der var stor forberedelse til. Der var slagting, baging, rengøring. Ved bagingen fik vi børn lov til at hjælpe, vi trillede pebernødder og snoede klejner, smurte jødekager. Ja, det var spændende, vi fik jo også lov at smage. Lillejuleaften blev der rørt en stor spand æbleskiver, de skulle så hæves i nattens løb for at være tilpas til at bage tidligt på morgenstunden. Når vi var rigtig gode venner med den pige, der skulle bage, ja så kom hun med varme æbleskiver ind til os på sengen, det var vel nok dejligt.

Når karlene kom ind til morgen, fik de kun hvedebrød og så hver 18 æbleskiver, de sidste tog de vist nok med hjem, da i al fald de fleste. Så var der jo ellers travlt med at feje og pudse vinduer både i stald og lade, og så skulle jo alle i søndagstøjet. Der var ingen gudstjeneste juleaften i min barndom, alt festligt foregik i hjemmet. Der blev sat en masse mad på bordet, det lange bord var atter dækket. Far, mor og vi børn ved den ene ende og alle folkene ved den anden. Først fik vi koldt bord og så risengrød i store fade. Vi fik ikke hver sin tallerken. I grøden var der lavet et stort kors, og deri var smeltet smør, og så var grøden besat med rosiner og derover drysset sukker og kanel. Vi fik sødt øl til, så fik vi gåsesteg og til sidst æblekage med dejligt flødeskum og et glas hjemmelavet vin. Så gik vi op til juletræet, der blev sunget julesalmer og der blev uddelt gaver til alle. Senere blev der drukket kaffe, uddelt pebernødder, en pot til hver karl og pige. Dem spillede de så kort om. Til sidst blev der dækket bord igen, nu skulle der spises kvældsnaver, efter den kom der en højtidelig stund for os børn. Det var nemlig, når forkarlen rejste sig og gik hen og gav far og mor hånden og sagde tak for mad og tak for i aften, og så fulgte alle de andre efter og udtrykte sig på samme måde. Ja, sådan gik min barndoms juleaften, og dermed vil jeg slutte mine barndoms minder. Min søster Anna var 2½ år ældre end jeg. Hun var konfirmeret, og jeg skulle begynde at gå til konfirmationsforberedelse. Det var i den hårde vinter 1888, jeg var ene konfirmand fra

Spjellerup Skole, vi var kun 8 i alt, oprindelig var vi 9, men en dreng blev vist fra, fordi han ikke kunne fadervor og trosbekendelsen. Gamle pastor Møller og kapelnen Bjerre sagde til os, at når vi ikke kunne de to ting, var vi ikke værdige til at blive konfirmeret. Ja, så var vi 8, og vi havde vel nok en herlig tid. Præstegården i Marvede blev næsten et hjem for os. Det skyldes vel nok for en del det, at pastor Møllers Helge var en af konfirmanderne. Han var en god dreng, men han kunne vel nok finde på mange spillopper. Jeg husker, at han en dag havde lavet en mægtig dame. Hun sad stiv og strunk henne i kroen, men pludselig kommer præsten. Helge i en fart hen og gav damen en ordentlig ørefigen, så hun røg hen ad gulvet. Jeg tror nok, pastor Bjerre så det. Der gik et lille smil over ansigtet, men han sagde ikke noget. Så begyndte vi vor morgensang, der altid var den samme: ”Min mund og mit hjerte de gjorde en pagt”. Præsten kunne nemlig ikke synge, men melodien kunne han dog, så læste vi hver et stykke i det Nye Testamente, blev hørt på vort salmevers, og han fortalte os lidt om det og forklarede det godt for os. Men så kom det bedste til sidst, det var når fru Jutta Bøjsen Møller kom, og hun måtte altid over for at synge med os, vi havde en særlig konfirmandsangbog. Der var mange herlige sange, og fru Møller kunne synge så dejligt, og ikke alene det kunne hun. Hun kunne tale med os, fortælle os om minder fra hendes liv. Det var noget, der gik os børn til hjertet. Vi græd og vi lo. I julen var vi alle oppe i præstegården til

juletræ, og på vor konfirmationsdag samledes vi alle i præstegården, der fik vi en kage og et lille glas vin. Fru Møller sagde, at det skulle vi have for at vi kunne holde. Vi stod nemlig op hele tiden under konfirmationen. Da vi gik over i kirken, gik først præsten og så drenge, så fru Møller og så vi piger. Den sidste dag, vi var til præst, var vi inde til chokolade og æbleskiver, og så gav vi præsten vort offer. Jeg havde en tikrone med. Selve konfirmationshandlingen tog vi børn med megen alvor, og præsten har jo også måttet forstå at tale til os, så det rørte vort hjerte. Jeg ved nemlig, at vi alle sammen græd. Noget stort gilde havde vi ikke hjemme. Bedstefars og onkel Niels Jespersen var der. Dengang var der ikke meget med gaver, dog må jeg ikke glemme at fortælle, at jeg fik en sparekassebog af min gudmor på 1.000 kr. Det skulle være til mit udstyr, hvis jeg engang skulle blive gift. Mange, mange år efter traf jeg på et præstekonemøde på Nyborg Strand fru Jutta Møller, hun talte der så herligt, det bedste af det, der blev sagt. Da jeg hilste på hende og fortalte, at jeg var en af det sidste holds konfirmander i Marvede, ja så omfavnede hun mig, og vi græd begge to. Ja, hun var vel nok en rigtig præstekone og vel værd at ligne, hun var ikke alene kærlig og forstående over for unge, men hun var hjælpsom over for dem, der trængte. Hun havde den bøjsenske ranke holdning og løftet hoved. Det skete undertiden, at pastor Møllers kom ud til bedstefars på Spjellerupgården, og så blev der sang og spil. Bedstefars havde klaver, det var for resten sjældent på

landet dengang. Hvor vi børn nød det. Den vinter 1888 var som sagt meget hård, vi fik mæslinger alle tre. Anna var dengang 16½ år, jeg husker hun var bedt ned til farbror Nielsens i Ugledige, der skulle være stort fastelavnsgilde. Hun glædede sig meget til at komme af sted, og det lykkedes også, inden vi blev rigtig syge. Først blev Marthine og så jeg og Anna. Dagen efter gildet måtte hun gå til sengs, og så fik hun tillige en meget ondartet lungebetændelse. Jeg husker endnu, da der kom telegram. Det var en hel jammer. Mor kunne jo ikke tage fra os to, der også var meget syge. Far kørte så den 6 mil lange vej i kane. Det var ikke uden stor bekymring, at mor så ham køre af sted, men han sad lunt i fodpose og pels og havde to raske heste for, så det gik hurtigt. Det var jo med stor spænding, vi ventede far hjem næste dag, og heldigvis havde Anna det bedre. Men hun måtte blive hos farbrors i fem uger. Hun måtte ikke komme ud i den kulde, men i samme anledning fik mor en pels, som Anna så skulle have på, når hun skulle hjem.

Ja, så gik vi tre søstre derhjemme et par år og havde det godt. Men så begyndte Marthine at blive syg af en rygmarvslidelse. Det var en meget stor sorg, og det var en uheldelig sygdom, så Marthine har aldrig kunnet færdes som andre unge, men hun bar sin skæbne med tålmodighed, og far og mor gjorde alt for at hjælpe hende, så godt de kunne. Men nu er hun 72 år og har i mange år siddet i en rullestol.

Anna kom på højskole, da hun var 17 år. Der fik hun en god veninde, en gårdmandsdatter fra Stillinge ved Slagelse. Det blev til mere end venskab, men derom senere. Da jeg var 16 år, kom jeg på en pigeskole ved Svendborg. På den kunne man få uddannelse, så vi kunne tage en stilling i et privat hjem som lærerinde. Dengang var der jo ikke så mange realskoler. Foruden at vi selv skulle lære, skulle vi tillige undervise de mindre børn. Der var nemlig en børneskole på 250 elever. Vi unge piger fik så hver en 6-7 af de små. Dem skulle vi lære at læse, skrive, lidt regning og så fortælle bibelhistorie. Jeg tror for resten ikke, det var nogen ilde metode. Vi var selv barnlige, og vi holdt af de små og de af os, så jeg synes, det gik godt. Foruden forstander Gundersen var der en fast lærer. De to havde meget at gøre, først alle de store børn og så os cirka 25 til ekstra undervisning i alle almindelige fag og lidt tysk og engelsk. Fru Gundersen havde håndarbejde, og så havde vi desuden en lærerinde i kunstbroderi og tegning. Det sidste var meget morsomt. Lærer Gundersen og frue var ualmindelig flinke, gode, kristelige mennesker, som i et og alt var et smukt forbillede for os unge, de forstod at lægge alt godt til rette for os, så det hele gik godt og fornøjeligt for os unge piger, så det blev et lykkeligt og indholdsrigt år, og der blev gjort alt for at dygtiggøre os, så vi kunne påtage os en lille huslærerindestilling. Ja, jeg var jo for ung til en sådan gerning, men det var jo en trøst for mig, når forstander Gundersen sagde, at jeg godt kunne gå for at være 30. Et par

gange halvårligt kom pastor Petersen fra Vejstrup op på skolen, dels for at høre på undervisningen og tale til os unge. Han var en god mand, der talte godt og forståeligt for os. Hvor gammel han var, kan jeg ikke sige. Han lignede jo en patriark med det meget lange skæg. To gange om sommeren var vi alle spadserende til Ollerup Højskole. Vi drog af sted fra morgenstunden og fik så en hel dag ud af turen. Dengang var Kristensen-Randers forstander, hans kone var datter af folketingsmand Berg. Disse to mennesker var friske livfulde mennesker, der forstod at tale til unge, så vi fik noget med os hjem, som vi ikke så snart glemte. En stor oplevelse havde jeg den sommer, nemlig at min søster Anna blev forlovet med venindens bror, stud. theol. Carl Bertel Olsen fra Stillinge. Det var et dejligt ungt menneske, som vi alle holdt meget af. Jeg var jo meget spændt på at komme hjem i sommerferien og se min svoger. Med ham kom der jo en frisk og fornøjet tid. Der kom besøg af nogle studenter, Carls gode venner, der kom nu afdøde provst Hans Christian Ludvig Larsen fra Thorning, ja jeg skriver hele navnet, fordi vi altid indbyrdes kaldte ham sådan. Han var gårdmandssøn fra Menstrup, en by som også hørte til Marvede sogn. Han havde gået til præst sammen med min søster Anna, samme student holdt meget af at bruge fremmedord, så Anna og jeg fik gerne et lille kursus af Carl i fremmedord, så kunne vi da også ved lejlighed slynge et ud, så når Hans C.L. kom, var humøret strålende, og det var svært at være nogenlunde alvorlig. En

anden student, som også var Carls ven og derfor også kom hjem, var Jørgen Bertelsen, senere præst i Harboøre og Skanderup. Han var en mere alvorlig og ligetil natur. Begge disse to studenter blev gift med to søstre Amentorf, præstedøtre fra Barrit. Ja, nu kom jeg nok langt bort fra mit skoleophold i Svendborg. Da jeg havde været der et år, fik jeg så ved Gundersens anbefaling plads på Bøgebjerggård i Svinninge på Sjælland. Der skulle jeg læse med deres egne skolepligtige børn, og så var der tillige børn fra tre andre hjem, så jeg fik 11 elever, ja tænk en lærerinde på godt 17 år. Det var vel nok et stort læs at drage, men det gik gudskelov godt – og det må jeg takke de gode hjem for. Det må man vel nok kalde en lykke for et ungt menneske at komme til så gode og hjælpsomme mennesker. Chr. Nielsen og hustru på Bøgebjerggård hørte til valgmenigheden i Vallekilde, der under pastor Hoff og Kochs forkyndelse hentede styrke og velsignelse i deres bryd-somme gerning. Over deres dør kunne der passende have stået: Guds frygt med nøjsomhed; men trods besværet var det et meget lykkeligt hjem, de to mennesker havde stridt for at få lov at danne hjem. Der var 9 børn og så en gammel, rar mormor. Det blev så min lod hver aften at læse og synge for hende. Ligeledes fulgte jeg hende til Svinninge kirke, når hun skulle til alters. Hun kunne kun finde sig vel tilpas i sin gamle kirke. Der på Bøgebjerg havde jeg mange gode og rige oplevelser. Jeg var altid med til de tre dages store efterårsmøder i Vallekilde. Det var vel nok højtidsstun-

der. Blot det at høre Trier holde foredrag, bibelhistoriske "Isaks møde med Rebekka", ja han kunne gøre det så levende, at vi næsten synes, vi oplevede det. Trier var en meget heftig natur. Han tålte ikke så godt, der kom nogen for sent til hans foredrag, ej heller at dørene blev lukket for hårdt. Han var, trods sin store arbejdsiver, ingen stærk mand. Han døde desværre alt for tidligt, synes vi, der havde lyttet så begejstret til hans betagende foredrag. Trier blev kun 56 år. Det var ikke alene i Vallekilde, vi hentede meget godt.

Her slutter Kristines beretning. Den var skrevet i et kladdehæfte. Ud fra oplysningen om, at beretningen er påbegyndt på moderens 100 års dag, kan man regne ud, at hun er begyndt at skrive den 5. september 1948. Da var hun selv 74 år. Vi kan af teksten ane, at hun - lige-

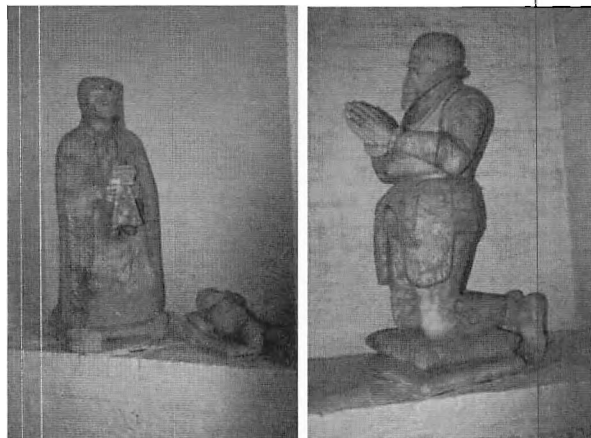
som søsteren Anna - blev gift med en præst. Kristines mand, Hans Jørgen Andersen, var også af gårdmandsslægt, fra Oure i Åstrup Sogn på Falster. De blev gift den 23. april 1901 i Sct. Mikkel's kirke i Slagelse. Han var først kapellan i Mørke, Derefter blev han vikarpræst i Tirstrup-Fuglslev. I 1904 blev han sognepræst i Bregninge på Ærø og i 1912 tillige provst over Ærø Herred. Fra 1924 til pensioneringen i 1937 var han sognepræst i Dalum ved Odense. Herefter flyttede de til Glostrup, hvor Kristine døde i 1950 og hendes mand i 1953. De er begravet på Glostrup Kirkegård.

Kildematerialet er en afskrift - maskinskrevet og spritduplikeret - af Kristines håndskrevne beretning. Det er hendes datter, som har foretaget afskriften i 1956. Teksten er rettet til nutidig retskrivning.

BØLLE OG GØYE I GUNDERSLEV KIRKE

af H.J. Heegaard

I Gunderslev Kirkes våbenhus er opstillet 3 figurer af alabast. Oprindeligt har de udgjort dele af et større epitafium, som har siddet på nordvæggen i kirkens nordkapel.

Alabastfigurer af Birgitte Bølle, barnet Magnus Gøye og Christoffer Gøye.

Epitafiet er fra årene omkring 1590, men er brudt i temmelig mange stykker - formentlig ved at det er styrtet ned fra væggen. De tre figurer blev også lidt medtagne, men er dog bevaret i nogenlunde hel form.

Ifølge Danmarks Kirker omtales epitafiet i 1755 og 1759 som "et anseeligt og prægtigt epitafium, meget kunstigt udarbejdet: derpå ses i fuld corpore hr. Christopher Gøye og hans hustru fru Birgitte Bølles effigies, begge siddende på knæ med ansigt til ansigt, og et

liden spædt barn imellem dem, alt sammen af alabast".

Fig. 23 (sml. Fig. 20). Gravsten over Christoffer Gøje med Hustru og Søn. Tegning af S. Abildgaard 1757 (S. 1024).

over samme personer.

På tillempet dansk lyder Søren Abildgaards beskrivelse af gravstenen som følger:

"Denne gravsten, som er af hvidagtet marmor, ligger i et begravelses kapel i Gunderslevholms kirke, hvor desuden findes et epitafium af alabast over den samme hr. Christoffer Gøye, men størsteparten af dette var ødelagt og de fleste våbenskjolde var borte. Dog er inskriptionen i behold, og denne lyder således:

Ifølge Nationalmuseet må nedstyrtningen/nedtagningen af epitafiet være sket i tidsrummet mellem 1755 og 1759, da den nordre korsarm blev beskrevet af Søren Abildgaard i 1757/59.

I denne beskrivelse omtaler han både epitafiet og aftegner den gravsten, der er anbragt i gulvet

Her ligger begravet erlig og velbyrdig mand Christoffer Gøye til Anteberg, Gunderslevholm, Bolderup, Bregentved, Ørbygaard og Klaxholm, hvilken Herren nådelig kaldet af denne sørgelige verden til sit evige rige udi Viborg d: 3de april 1584, som var erlig, velbyrdig og strenge ridder efter Magnus Gøye, Danmarks riges hofmester og erlig velbyrdig frues fru Margrethe Sthures søn. Ligger her og begravet hans kiere hustru erlig og velbyrdig fru Birgitta Bølle, salig og velbyrdig Erik Bølles og frue Sophie Ruds datter, som lod gøre og bekoste dette epitafium, hvilken Gud nådelig kaldet hjem til sit evige rige d: --- år -- med begge deres kiere og lille søn erlig og velbyrdig Magnus Gøye af Gud heden kaldet d: 2. juli år 1550. Hvilke med alle Guds elskelige og udvalgte give Gud en erefuld og glædelig opstandelse til det evige liv amen”

Christoffer Gøye

Under denne gravsten findes også nedgangen til et tøndehvælvet gravkammer, hvor begge ovennævnte personer er gravlagte.

Figureerne, der hører til epitafiet, består som ovenfor anført af to voksne, knælende figurer, der forestiller Christoffer Gøye i fuld rustning, Birgitte Bølle iklædt stadstøj, samt deres lille afdøde søn, her vist som et svøbelsesbarn.

Disse figurer er nu opstillet hver for sig i våbenhuset.

Fragmenterne af det ødelagte epitafium er i kirkens varetægt, efter at have været opbevaret på Gunderslevholms loft i mange år.

1500-tallets danske arkitektur, samt alabast- og marmorkunst, var stærkt præget og normalt udført af nederlandske kunstnere. Disse var igen inspireret af den italienske renessances arkitektur og skulptur, og derfor kommer 1500-tallets ornamentstil med grotesker, kartoucher, beslagværk og frugtguirlander med de nederlandske kunstnere her til landet. Dette gav sig bl.a. udslag i det store antal af marmor- og alabastarbejder af forskellig art på hus- og slotsfacader m.v. samt ikke mindst i de danske kirker, hvor altså også kan nævnes Gunderslev kirke.

Hidtil har man ment, at selve epitafiet, dog ikke de tre figurer i Gunderslev kirke, med stor sandsynlighed er udført af de personer der var tilknyttet det, der bliver kaldt ”Alabastmesterens” værksted. Dette værksted havde 15 år tidligere udført epitafiet i Ringsted St. Bendts kirke over Oluf Mouritsøn Krognos, der efterlod godserne Bollerup,

Bregentved og Clausholm til sin morbroder Christoffer Gøye.

At det skulle være "Alabastmesterens" værksted, der har udført arbejdet på epitafiet, er ikke usandsynligt, da det karakteristiske for hans arbejder er søjleskafterne, der er smykket med bl.a. ophængte guirlander, og de glimrende udførte portrætter med et højt pandeparti og med lange slanke livfulde knejsende kroppe, alt sammen er netop meget karakteristisk for epitafiet i Gunderslev kirke.

I Nationalmuseet findes et gammelt fotografi af de rester fra epitafiet, som så sent som i 1937 var opstillet i nordkapellet. "Alabastmesteren" kan dog ikke selv have udført alle de arbejder der findes i Danmark og i Skåne, da han kun var virksom i en forholdsmæssig kort periode på 5 år. Dog har mesteren formået, ved hjælp af dygtige hjælpere og ikke mindst skabeloner at sætte sit præg, ned til den mindste detalje på alle de værker, der i de efterfølgende år forlod værkstedet.

Nyere undersøgelser synes at vise, at "Alabastmesteren" må være identisk med Jacob van der Borch, der var særlig virksom i Danmark i årene 1569-75, en fra Utrecht i Holland indkaldt alabastkunstner. Desværre kendes der ikke videre data vedrørende hans person, hverken uddannelse eller levetid.

Eksempler på "Alabastmesterens" arbejder kan iagttages på følgende ligsten, over Oluf Mouritzen Krognos til Bollerup i Ringsted St. Bendts kirke, over Peder Oxe til Gisselfeldt i Øster Broby kirke, over Erik Rosenkranz til Arreskov og Kærstrup i Øster Hæsinge kirke,

over Erik Podebusk til Bidstrup i Århus Domkirke samt på Lystrup, hvor Eiler Grubbe lod opsætte en sandstensportal på et trappe-tårn, m.v..

Den pyramide, der i dag er indridset i pudsen i nordre kapel, hvor epitafiet har hængt, må være udført efter 1803, hvor Gunderslevholm blev overtaget af Peter Johansen de Neergaard, måske ved hustruens død i 1813. Det kan meget vel have været hensigten at skabe et monument i smag med det mere overdådige kunstværk i Ringsted St. Bendts kirke, udført i 1791 af Johs. Wiedeweldt (1731-1802) over Peter Johansen de Neergaards farbror, Jens Bruun de Neergaard og hustru Anna Maria. Pyramideformede gravmonumenter var mode i tiden under den europæiske nyklassicisme. De i muren indsatte stenarbejder: en kartouche, due og roset kan være brudstykker fra et tidligere epitafium, ligesom den malede guirlande og rokoko indramning kan være tilføjet sidst i 1800-tallet. Det er i hvert fald ikke sandsynligt, at disse dekorationer har været der samtidig med pyramiden, da stilen først slår igennem senere.

Selve epitafiets tre figurer er med stor sandsynlighed udført af den nederlandske mester Johan Gregor van der Scharde (f. ca. 1530 i Nijmegen – d. ca. 1591 måske i Nürnberg). Scharde var fra 1576 knyttet til Tycho Brahes prægtige byggeri af slottet Uranienborg og observatoriet på Hven. Han var således en af de første nederlandske kunstnere, der arbejdede i Danmark.

Han var en meget intelligent og dygtig kunstner med et meget stort kendskab til antikkens kunst, og overalt hvor han opholdt sig, kopierede han antikke figurer, for at dygtiggøre sig. Han var ligeledes meget engageret i alkymistiske og filosofiske studier ved siden af sin virksomhed som arkitekt, men fremfor alt var han billedhugger. Han var allerede som ung i 1560'erne i Rom og Firenze, i 1568 var han i Venedig. Under et ophold i Bologna i 1569 kom han til den tysk-romerske kejser Maximilian II (1527-76), hvor han udførte adskillige arbejder, og herfra kom han videre til Danmark i 1576.

Efter at have deltaget i byggeriet på Hven kom han til Kronborg, hvor han resten af sin tid i Danmark fortrinsvis arbejdede for Frederik II (1559-88).

Under de mange år han opholdt sig i Italien, virkede han blandt mange store italienske arkitekter og kunstnere. Han var med i kredsen omkring den berømte italienske kunstner og arkitekt Andreas Palladio (1508-80), der fortrinsvis virkede i Venedig-området, og senere fik han tilknytning til billedhuggeren Giovanni da Bologna/Giambologna (1529-1608), som mest opholdt sig og arbejdede i Firenze. Det var hos Giovanni da Bologna, at van der Schardt var lærling, og det var på anbefaling af bl.a. denne kunstner, at billedhugger og arkitekt van der Schardt kom til Nürnberg for at arbejde for Maximilian II.

Som følge af van der Schardts tilknytning til Uranienborg og de arbejder han her udførte for Tycho Brahe, fik han under opholdet i

Danmark forbindelse til og også arbejder for mange medlemmer af den dominerende slægt Brahe, som Birgitte Bølle på Gunderslevholm også var i slægt med, og da Brahe'erne tildels var toneangivende på dette tidspunkt, var en følge heraf også, at van der Schardt fik meget arbejde for mange andre både adelige og borgere, og ikke mindst kongen, Frederik II.

Han udførte arbejder for disse af forskellig art, dog fortrinsvis ligstene, epitafier, figurer, facadeudsmykninger på kirker og på prestigebyggeri, osv., og disse arbejder er repræsenteret i hele landet. Blandt hans værker fra den sene del af 1500-tallet kan man blandt mange nævne ligsten over Otto Rosenkrantz til Boller i Hornslet kirke og Jørgen Skram til Tjele i Tjele kirke, epitafium over Otto Rosenkrantz til Bjørnholm i Hornslet kirke og gravmonument over Frederik II i Roskilde domkirke. Desuden kan nævnes 3 våbensten på våbenhusets gavl på Slangerup kirke, altertavlen i Kronborg Slotskirke og ikke mindst udsmykningen af springvandet, der stod i gården på Kronborg, og som blev bortført af svenskerne i 1659. Ligeledes kan nævnes et epitafium på portalen til Sønderborg kirke, og ikke mindst de tre alabast figurer af Gøye-familien i Gunderslev kirke.

Disse portrætbuster af Gøye-familien i Gunderslev kirke hører indenfor alabastarbejder til noget af det ypperste, der er blevet fremstillet i Danmark, og er det mindst italiensk prægede af hans værker. Alle er de udført med en følsomhed og indsigt i de portrætterede skikkelser personlighed og ikke mindst, stærkt natu-

realistiske og med en stor rigdom i de enkelte detaljer.

Alabasten, der af bl.a. van der Schardt blev brugt til udførelsen af de forskellige figurer, er med stor sandsynlighed hentet i byen Volterra i Italien, hvorfra man i århundreder fik, og stadigvæk får, den smukkeste alabast.

Mange kunstgenstande og udsmykninger i de danske kirker kan man takke datidens rigmænd for. De havde ikke kun økonomiske relationer til landsbykirkernes drift, men de afsatte også deres synlige spor i kirkerummet. Det kunne være ved begravelser og kalkmalerier, som denne artikel handler om, men også på mange andre områder, f.eks. være våbenskjolde, kunstgenstande, inventar, kirkekroener, gravkamre m.m. stod som givere af, alt sammen ud fra følgende:

"Skænket Gud til Ære, Kirken til Beprydelse og sig selv til evig Ihukommelse".

Gunderslev kirke

Gunderslev kirke nævnes første gang omkring 1370 i Roskilde-bispens jordebog. I 1483 overgår den til "Skovkloster" (Herlufsholm) og i 1580 til Christoffer Gøye på Gunderslevholm, hvortil kirken derefter knyttes. Kirken overtages i 1980 af folkekirken.

Det oprindelige romanske kirkeskib var opført i kampesten. Kirken gennemgår en del udvidelser og ombygninger i senromansk og gotisk tid. Tårn, korforlængelse og begge korsarme er opført i perioden mellem 1450 og 1525. Nordre korsarm antages sammen med

sakristiet på nordsiden at være de yngste tilføjelser opført omkring 1500-1525, men der er dog ikke nogen præcis datering. Kirkens inventar er for langt den største part vedkommende udført i bruskarok omkring 1640 på Abel Schrøder d. Yngres værksted i Næstved.

Kirkens nordside med nordkapel og sakristi

Nordre Kapel.

Oprindelig var den nordre korsarm, opført cirka 1500 – 1525, åben ind til kirken, men i sidste halvdel af 1800-tallet blev åbningen tilmuret, og derefter blev rummet kun benyttet som kapel. Både den sydlige og nordlige korsarm har gravkrypter, hvor der i sydkrypten er enkelte begravelser for Neergaard-slægten. Nordkappellets krypt blev først fundet i 1982 og indeholdt en del forskellige fragmenter fra et epitafium og hertil også kister for Birgitte Bølle og Christoffer Gøye. Under en restaurering i 2002 af den nordre korsarm blev der fundet kalkmalerier, som viser syv af de tolv apostle. Disse kalkmalerier blev af National-

museet restaureret i 2003 og 2004, og de fremstår nu i meget klare farver, hvor der under hver figur er gengivet en sjælden form for konsekrationskors (indvielseskors).

Del af kalkmaleri i Gøyrnes gravkrypt (Nationalmuseet).

Gunderslevholm

Gunderslevholm nævnes første gang omkring 1333. Den første bebyggelse, der var en befæstet borg, var placeret helt nede ved Susåen, og der kan stadig findes resten af denne borg i form af teglsten og kampesten helt nede ved vandkanten. På noget af arealet, hvor gods-komplekset nu ligger, var der oprindeligt nogle gårde og huse. Disse blev nedlagt i løbet af 15.- 1600-tallet. Den nuværende hovedbygning og avlsbygningerne er opført omkring 1770 af den daværende ejer C. A. von Plessen. Hovedbygningen er opført over en rektangulær plan og er i tre fulde etager, hvor

rummenes indbyrdes placering og indretning er præget af barokken. De store avlsbygninger omkranser de tre sider af den store gårdsplads og giver sammen med hovedbygningen et arkitektonisk fint helhedsbillede. Gunderslevholm blev overtaget af slægten Neergaard i 1803.

Ordforklaring:

Akantus = arkitektur- og dekorationsornamenter inspireret af bladene fra planten akantus der vokser i landene omkring Middelhavet.

Alabast = varietet af gips. De finere sorter ligner marmor, men er blødere, den bedste alabast kommer fra områder i Norditalien bl.a. omkring Volterra og Firenze. Tåler ikke fugt og må derfor ikke udsættes for fri luft.

Epitafium = mindetavle med indskrift, op-hængt på kirkevæg.

Fragmenter = brudstykker.

Frugtguirlande = flettede lænker hvori der indgår forskellige frugt (se: Guirlander).

Fyldingspanel = fladen indenfor rammen, f.eks. i en dør.

Grotesker = ornament, opbygget af planteslyng der forbinder motiver, omfattende menneskelige figurer, dyr, fugle og fantasivæsenner.

Guirlander = normalt flettede lænker af blomster, blade eller lignende der bruges som udsmykning.

IHS = I(esus) H(ominum) S(alvator) = Jesus menneskenes Frelser, eller

I(n) H(oc) S(igno) = Ved dette tegn skal du sejre.

Kartoucher = ornament, bliver oftest brugt som ramme.

Marmor = en art hård kalksten der kan forarbejdes.

Munkesten = lermursten af en dimension på ca. 27,5 x 13 x 8,5 cm.

Nederlandsk = et område der dækkede Holland og dele af Belgien.

Nyklassicisme = stil baseret på antikke forbilder, fremstod omkring 1750'erne.

Ornament = en udsmykning der har et motiv som gentages igen og igen, med en vis symmetrisk virkning.

Patronatsret = ejendomsret over en kirke og dens indtægter og ikke mindst retten til at foreslå personer til ledige embeder.

Pyramide = Egyptisk gravmonument med firkantet grundflade og trekantede sider, der foroven løber sammen i en spids.

Skulptur = billedhuggerarbejde.

Søjleskafter = opretstående, cylindrisk støtte, de er ofte udsmykket med forskellige motiver.

Våbenskjolde = Skjold der indeholder en tegning, mærke etc. som symboliserer bæreren eller familien.

Litteratur:

"Trap Danmark". nr. III, 3. 5 udg. 1954.

"Danske Slotte og Herregårde". nr. 4. 2. udg. 1964.

"Tro – håb & forfængelighed". Hanne Honnens de Lichtenberg. 1989.

"Historiske oplysninger vedr. Gunderslev kirke". K. Dahl Kristensen. Nationalmuseet. 1982.

"Weilbachs Kunstnerleksikon". 3 bind. 3. udg. 1947.

"Riget, Magten og Æren". Redigeret af Per Ingesman og Jens Villiam Jensen. 2001.

"Symboler og Tegn i den kristne kunst". Frithiof Dahlby. 1965.

Nationalmuseets rapporter vedr. Gunderslev kirke.

"Danmarks Kirker". Sorø amt.

"Eline Gøyes Jordebog". A. Thiset 1892.

Våbengivelserne er fra Steen Thomsens hjemmeside.

Våben for de i artiklen nævnte personer:

Bølle.

Gøye.

Neergaard.

Oxe.

Skram.

Rud.

Krognos.

Rosenkrantz.

Grubbe.

Brahe.

Podebusk.

Sthure.

Fiskerne ved Tystrup Sø 1927-1986

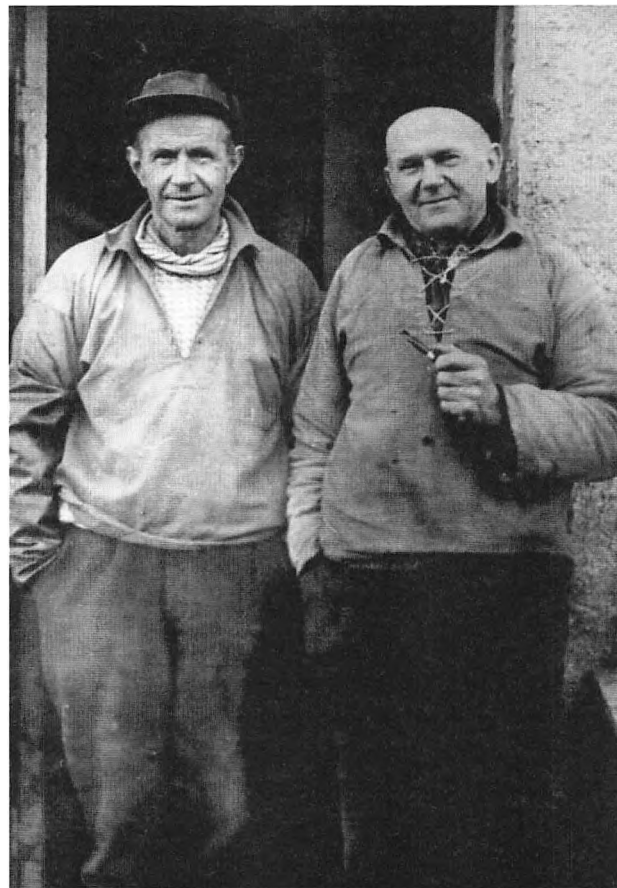
af Anne Wrist Sørensen, Kællerød.

Anker Sørensen og Frede Sørensen, fiskere i Tystrup Sø fra 1927

Anker, der var far til min mand Søren, og Frede, hans kompagnon, mødtes på Jegindø som unge mennesker på ca. 20 år. Anker var ”i lære” som fisker, og Frede var i lære som kommis hos købmanden. Anker var af sine forældre, der boede på Sjælland og havde en møbelfabrik i Havdrup ved Roskilde, sendt op til sin morbror Søren Wrist, der var fisker på Jegindø i Limfjorden, for at blive oplært i fiskeriet. Han fik lokket Frede med på vandet, og det blev han så begejstret for, at han, da han var blevet udlært, begyndte at fiske sammen med Anker og de andre fiskere deroppe. Sammen rejste de to til Roskilde Fjord og fiskede der et år, hvorefter de overtog fiskeriet i Tystrup Sø, der var blevet ledigt. De blev hjulpet i gang af Ankers far, Niels Sørensen, og Søren Wrist fra Jegindø. De bosatte sig i Kællerød. De fiskede sammen med andre fiskere langs søen, og de havde også nogle ansatte. Om de havde motorbåd i starten, ved jeg ikke med sikkerhed, men de sejlede også med sejl.

De fiskede med ruser, storvod, kroge og stor-maskede garn, det vi kalder rødspættegarn. Alle var bomuldsgarn, som må have været meget tunge. For at de kunne holde, skulle de tjæres et par gange i løbet af sommeren. Adgangen til søen var en ret stejl nedgang, hvor man bar eller i trillebør kørte fiskene op.

Nogle fisk blev afhentet af en opkøber, andre måtte transporteres til stationen og blev solgt på Københavns Fisketorv. I søen fiskedes der brasen, gedde, sandart, aborre, skalle og ål, der er den fisk, der giver flest penge.

Frede og Anker Sørensen

De to fiskere fik ret tidligt bil. Under krigen skulle der søges om tilladelse til at bruge generator til båd og bil. Det tog lang tid at få tilladelsen, faktisk kom den først, efter krigen var afsluttet, men generatorerne fungerede fint alligevel. Der var god afsætning på fisk under krigen, og Kællerød var ikke specielt berørt af den, ud over manglen på alt det, som andre også manglede.

Udbygning af Kællerød 1927 – 1969

Da de flyttede til Kællerød, købte de det gamle fiskerhus Kællerødvej 3 med omliggende jord ca. 3 tdr. ld. Straks efter flyttede Ankers forældre Maren og Niels Sørensen (stolefabrikanten fra Havdrup) også til Kællerød og byggede ”Kællerødhus”. Umiddelbart herefter flyttede Søren Wrist hertil fra Jegindø med sin kone Ane. Han havde været Ankers læremester i fiskeriet og ville nu både hjælpe de unge

*Ane og Søren
Wrist*

og fiske selv. De byggede deres eget hus ”Wrist”, det sorte træhus på Kællerødvej 4. Anker blev gift i 1936 med Karen og byggede deres hus tæt ved Søen, hvor Frede også flyttede med. Frede byggede sit hus ved siden af og blev gift i 1940 med sin Karen, der kom fra København. Anker og Frede fik hver to børn - min mand Søren blev født i 1937 som den første af dem alle. Der var et godt sammenhold i den lille ”koloni”. Man kom til hinandens fødselsdage, lavede teater i de lange vinteraftener, og benyttede enhver lejlighed - lille som stor - til at gå sammen om en kop kaffe og hjemmebagt brød. Jeg husker fra begyndelsen af min tid, dvs. 1969, at selv om vi på kryds og tværs havde hilst på hinanden dagen igennem, hilste man pænt goddag med hånden, når vi mødtes om aftenen til en fødselsdag eller hvad det nu var.

Tilbage til 1943

Man skal ikke glemme, at selv om det kan virke meget tiltrækkende på andre med et arbejde på søen om sommeren, hvor vejret er godt, er det også alt muligt andet. Vådt, koldt, meget slæbearbejde og ikke altid lige stabilt rent indtjeningsmæssigt.

Frede var fra Bording ved Ikast. Efter et besøg i Jylland kom han hjem med nogle få mink, som måske kunne blive til et godt supplement til fiskeriet, da minkfoderet kunne være en del af de fisk fra søen, der ikke kunne sælges - skidtfisk. Det skulle vise sig at være en god idé. De havde mink indtil 1974. Mink-

farmen blev etableret på noget jord nord for husene, så alt arbejde lå i Kællerød. Efter krigen blev fiskeriet efterhånden mere udviklet. Bedre garn og bedre både, også en båd med spil på, der kunne tage voddet ud og ind i forhold til båden. Der blev behov for et fiskehus med fryserum, hvor de kunne fryse fisk ind til minkfoder. Det blev bygget, og "havnen" blev flyttet, så tilkørselsforholdene blev bedre. I frysehuset kunne der fryses 1,5 t fisk ind, og der blev sat maskiner op, så de kunne hakke skidtfiskene, og en stor røre-maskine, så det blev æltet godt sammen. Et andet hus blev bygget til at pelse mink i og ellers til at bøde garn i, så her har Frede og Anker tilbragt megen tid. Efterhånden begyndte der at komme nylongarn. De var mere holdbare og skulle ikke tjæres.

1950'erne - 1971

Da Søren gik ud af skolen, kom han i elektrikerlære, og nogle år efter han havde afsluttet sin uddannelse, tog han ud og sejle med Lauritzens skibe som elektriker. Han sejlede rundt i meget af verden og var specielt meget optaget af Sydamerika. Det var, medens der endnu blev lagt til kaj for at losse og laste, og skulle båden til reparation, blev der arrangeret udflugter for besætningen, så på den måde fik han set en del nye og spændende ting. Blandt andet fortælles det, hvordan han sendte termotøj hjem til sin far og Frede. Det er næsten ikke til at klæde sig varmt nok på til en rigtig kold efterårsdag på søen. Men med alt det gode tøj, vi har i dag, er det lidt nemmere. De

gamle fiskere fortalte, hvordan de puttede aviser indvendig uden på uldtøjet. Det har sikkert ikke været særlig nemt at bevæge sig. Søren kom tilbage fra sit sømandsliv i 1964 og gik i kompagniskab med sin far og Frede. Han etablerede sig også med sine egne mink. Han fulgte de gamle fiskeres mønster for bosætning og byggede sit eget hus længere nede ad vejen, Kællerødvej 9, på grund, som man sagde, han havde fået i dåbsgave. Den lå lige over for minkgården, så der var ikke langt til arbejdet.

Vi blev gift i 1969 og flyttede ind i huset. Det gjorde fiskeriet noget nemmere for de to ældre fiskere, at Søren kom hjem og kunne overtage noget af det tunge arbejde. Nogle ting blev også moderniseret, så det var nemmere at arbejde med. Blandt andet blev der købt en ny fiskekutter med spil til voddet. Den nye båd var af glasfiber, så der var ikke særlig meget vedligeholdelse. Jollerne blev også udskiftet med glasfiberjoller, og alt garn var nu nylongarn. Søren ville gerne udvide fiskeriet, og i 1971 forpagtede vi fiskeriet i Sorøsøerne og havde dem i 13 år.

Lidt om fiskeriet

Den måde, der igennem årene blev fisket på, blev der ikke lavet så meget om på, men materialerne, man brugte, blev bedre og mere holdbare. Vi levede af ål som den største indtægtskilde, hvorefter gedder, sandart, aborre og brasen kom. Til det dårligste hørte skidtfiskene, som det blev kaldt, og det var hoved-

sagelig skaller, brasen uden for sæsonen, hårker, remb m.v.

Garnene tørres.

Det var et erhverv, hvor vi alle blev involveret, og inden jeg så mig om, var jeg med til at bøde garn, klare kroge op, rense fisk, der skulle ordnes hurtigt, da fisk fordærves hurtigt, ordne regnskab, have frokost klar på mange forskellige tidspunkter af dagen. Jeg mener, det var et dejligt liv at være fisker, men uberegneligt, både tidsmæssigt og pengemæssigt.

I 1974 stoppede vi med at have mink. Fiskeriet i Sorøsøerne fyldte meget, og der var mange ruser, vod og kroge, der skulle holdes ved lige. Om sommeren havde vi i flere år to mand ansat til at hjælpe os. Sorøsøerne er ikke til at sejle imellem, og det betød, at der skulle være en jolle i hver sø, men påhængsmotoren var vi nødt til at tage med hjem hver gang, ellers var den væk. Selve fiskekutteren med spil til voddet flyttede vi hver måned, så den lå skiftevis i Sorø Sø og Tuel Sø.

Når vi startede med at fiske om foråret sidst i marts-først i april, var det om dagen, der blev arbejdet. Når vi kom senere hen på foråret, ændrede det sig til, at der blev sejlet ud tidligt, omkring når det blev lyst og 2-3 timer, og tilsvarende sidst på dagen, hvor man kom hjem efter mørkets frembrud. Det var mest efter ål, der blev fisket på denne måde. Hvis Søren havde været rigtig uheldig at trække hen over nogle sten, kunne der være lavet store huller i voddet, og så havde jeg arbejde til et par dage. I foråret satte man de store ruser ud rundt omkring ved de strategisk rigtige steder, og de stod hele sæsonen og blev taget op i november måned.

Rusen tages op.

Kroge fiskede vi med, når der ikke var fisk i ruser og vod, og det var typisk i juli-august måneder. Som agn brugte vi småfisk fra søen, når vi kunne fange noget, ellers købte vi rejer, der skulle sættes på, mens de var levende. Krogene satte vi ud sidst på aftenen, mens det

var lyst, og de skulle hales i land tidligt om morgenen, så fiskene ikke fik lavet alt for store knuder. Krogene skulle så "klares op" i løbet af dagen, så de kunne bruges igen om aftenen. Det var et godt arbejde. Man kunne sidde i solen, når det var godt vejr, og børnene kunne lege rundt omkring og telefonen kunne også passes. Hvis vejret tillod det, kunne vi godt fiske om vinteren, og det var så med stormasket rødspættegarn. Vi kunne fange gedde, sandart og aborre, og der var gode priser på dem om vinteren, så det kunne være godt nok. Andre vintre kunne søen fryse til, og så var der ikke andet at gøre end at håbe på, at det var til at få andet arbejde væk fra hjemmet.

Bådebroen udvides. I båden til venstre Erik Vang. På broen Viktor Offersen og Frede Sørensen.

Vinteren brugte vi til at lave nye garn. Mest kasteruser, de var ikke så store, så dem sad vi med inden døre og syede bøjler på og gjorde dem klar. Det var de allerførste garn, vi star-

tede med om foråret. De skulle stå på lavt vand og i solsiden. De blev bundet sammen 8-10 stykker.

1976

Anker døde pludselig - af en blodprop, 71 år gammel. Det betød meget for os alle og ikke mindst Frede. De havde arbejdet sammen i 50 år hver dag, og der havde vist aldrig været uoverensstemmelse imellem dem. Anker havde hjulpet Søren med at passe fiskeriet i Tystrup Sø i de seneste år, og Frede havde stadig to ruser på det fiskeri, der hørte til præstegården i Tystrup, og det havde han indtil 1987, hvor han døde.

1983

Vi havde fiskeriet indtil 1983 i Sorøsøerne, men der kom efterhånden mere og mere fritidssejlad på Sorø Sø, så det kunne være svært at passe fiskeriet ordentligt, så vi søgte om at blive fritaget for det. Derefter fiskede

Søren flår ål

Søren kun i Tystrup Sø om sommeren og var heldig at få arbejde om vinteren, hvilket han af og til også havde haft, når der var is på søen.

1986

I efteråret - 11. november 1986 - en meget smuk efterårsdag var Søren sejlet ud for at tage bundgarn op, og hvad der egentlig skete, ved jeg ikke, men han kom aldrig hjem. Næste dag blev han fundet af en helikopter på den anden side af søen. Han havde sandsynligvis fået en blodprop og var faldet ud af båden på lavt vand, så obduktionen sagde, at han var druknet.

Det blev en hård tid for børnene og mig. Jeg beholdt fiskeriet i halvandet år, hvor min svoger fiskede for mig. Men det var ikke den rigtige løsning. I foråret 1989 sagde jeg fiskeriet op – solgte både og garn, men blev boende i Kællerød og ernærede mig som møbelsnedker, hvilket er min uddannelse. I alle årene med fiskeriet havde jeg restaureret møbler om vinteren i et lille værksted i husets kælder.

2003 – 2005.

Min grund i Kællerød er på ca. 8.000 m² med tre matrikelnumre. I sommeren 2002 lagde regeringen op til, at hvis der var ubebyggede grunde med et særskilt matrikelnummer, kunne man prøve at få lov til at bygge på dem. Min ældste datter Stine og hendes mand Arne boede på Fyn, men kunne godt tænke sig at bygge deres eget hus på minkgrunden. I løbet af et års tid blev det forhandlet på plads med

kommunen, amtet og naboerne, og i 2005 flyttede de lige før jul ind i et meget dejligt hus nede foran mit hus.

Søren Wrist Sørensen - 1980'erne.

Helt nede i søkanten havde vi frysehuset, der ikke havde været brugt, siden Søren døde i 1986. Det fik jeg sat i stand sammen med min yngste datter Louise, der p.t. arbejder i Rwanda for FN. Her har vi fået et lille gæstehus, hvor Louise kan bo, når hun er hjemme, og ellers er til gæster til begge vores huse. Jeg synes, at det var en fin afslutning på udstykningsen i Kællerød, at Ankers barnebarn har bygget på den sidste grund, og jeg glæder mig over at have fået børn og børnebørn så tæt på.

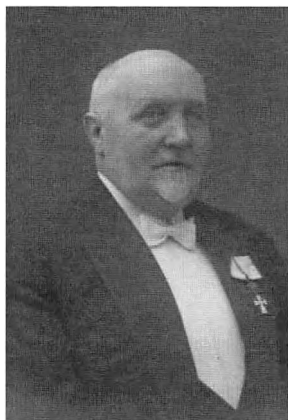
I Årbogen for Historisk Samfund for Sorø Amt, årgang 2009, side 117-123, har Arne Larsen, Lyngeskildstrup, skrevet en artikel om fiskerne i Kællerød. Arne Larsens kone Bodil er efterkommer af den tidligere fiskerfamilie (indtil 1927) i Kællerød.

Folketingsmænd II

af Preben V. Andersen

I fortsættelse af sidste år bringes i år biografier over folketingsmændene Julius Frandsen, Nørre Tvede (1859-1937) og Rasmus Nielsen, Brøderup (1851-1930). De havde blandt andet det tilfældes, at de begge var gårdejere, venstremænd, og de gjorde begge en meget stor indsats i 1908 for at genrejse Den sjællandske Bondestands Sparekasse efter, at Sparekassens formand, overretssagfører, justitsminister P.A. Alberti (1851-1932) i 1908 havde bedrøget Sparekassen for godt 15 millioner kroner. Julius Frandsen blev valgt første gang i Næstvedkredsen i 1897 og Rasmus Nielsen i Præstøekredsen i 1903.

Julius Frandsen

Han blev født den 17. juli 1859 i Dysted ved Toksværd som søn af gårdejer Niels Frandsen og hustru Maren, født Hansen.

Han blev udnævnt til ridder af Dannebrogordenen den 4. august 1932. I den anledning har han indsendt sin levnedsbetegnelse til

Ordenskapitlet. Her fortæller han, at han 10 måneder gammel kom i pleje hos sin mormor

og morfar, fæstegårdmand⁵ Hans Mortensen og hustru, Rejnstrup, og han kom meget hos sin onkel Jørgen Hansen, Rejnstrup. Julius Frandsen havde en tvillingbroder, der åbenbart var hos forældrene, men da han var 8 år gammel, døde broderen, og han kom hjem til forældrene. Han antager, at forældrenes sorg over at have mistet hans bror var årsagen til, at han kom hjem. Han giver en fin beskrivelse af egnens natur og familiens forhold til Gunderslevholm:

”Hjemmet i Rejnstrup var omgivet af et herligt Stykke Dansk Natur. Bavelse Sø mod Nord og Gunderslevholm Skov mod Vest. Lige inden for Skovbrynet den store Stendysse, hvor sikkert i sin tid har været Ting. Et idyllisk Stykke Landskab og hvortil mine Længsler endnu – trods min høje Alder - af og til drager mig. Endskønt min Mors Slægt gennem flere Led havde været Fæstebønder under Gunderslevholm Gods, følte de aldrig noget Tryk fra Godsets Side, idet dettes Ejere ”de Neergaard” altid og lige indtil Nutiden har været humane og hjælpsomme Godsejere, der stedse har haft dets Beboeres Velfærd og Tarv for Øje.

⁵ Han var fæstebonde på gården Honningager, Rejnstrupvej 11.

Min første Skoleundervisning begyndte i Rejnstrup hos Lærer Feddersen, en Lærer af rigtig gammel Type, vi Børn havde hvert et No, hvor vi hver Morgen stillede under, jeg havde No. 17. - Vi stod rundt i hele Skolestuen, medens alle No. raabtes op af Læreren, og hvortil vi Børn svarede ”her”. Efter at være kommet hjem til mine Forældre fortsatte jeg Skolegangen i Dysted Skole, hvor der på dette Tidspunkt 1861, var en meget dygtig og afholdt Lærer, Karl Vinther – hvis Dygtighed satte sit Spor i Realundervisningen, mens hans åndelige Påvirkning satte ikke alene sit Præg ved Undervisningen i Skolen, men også Sognets Ungdom prægedes af hans religiøse og folkelige Påvirkning at vi i Skolen var 2 Dreng, der i det sidste Skoleår fik Begynderundervisning i Engelsk.”

Han fortæller i levnedbeskrivelsen, at - efter konfirmationen 1873 til han blev indkaldt til at aftjene sin værnepligt i Livgarden i 1880 - deltog han i landbrugsarbejdet i hjemmet. I vinteren 1876-77 deltog han i undervisningen på fortsættelsesskolen i Toksværd. Mere skolegang blev det ikke til. Han var hverken på høj- eller landbrugsskole.

Han fortæller endvidere, at han aftjente værnepligten i Livgardens første kompagni og havde nr. 19! ”Det var en dejlig Tid og en Skole, man endnu mindes med Tilfredshed, og som man hele sit Liv har haft Gavn og Glæde af.”

Den 11. maj 1882 blev han gift, 23 år gammel, med Sophie Margrethe Hansen og over-

tog samme dag sin svigerfars gård i Nørre Tvede. Der var fire børn i ægteskabet, hustruen døde i 1924.

Han blev hurtigt kendt som en dygtig, veloplyst ung landmand, der drev gården mønsterværdigt. Han grundforbedrede jorden og udskiftede bygningerne, så ejendommen efterhånden fremtrådte som ny. Ejendommen blev solgt i 1910, og han flyttede til Lille Næstved. Han deltog flittigt i alt forening- og politisk arbejde i sognet. Han blev medlem af landboforeningens bestyrelse, var med til at oprette Toksværd Andelsmejeri og blev dets første formand. Derudover var han i bestyrelsen for Haslev Svineslagteri og Præstø amts Landboforening.

I 1889 blev han valgt ind i Toksværd Sogneråd og var fra 1891 til 97 dets formand. Han udtrådte først i 1901. I 1894 blev han medlem af Agrarforeningens overbestyrelse. I årene 1893-96 var han formand for Femte-Juni Folkeforening i Næstvedkredsen.

Ved suppleringsvalget i Næstvedkredsen i september 1897, efter at Jørgen Lund havde nedlagt sit folketingsmandat, blev Julius Frandsen opstillet af Venstre og Agrarpartiet. Efter en hidsig valgkamp, som suppleringsvalget under de gamle forhold næsten altid udartede sig i, og som undertiden varede til hen imod den lyse morgen, valgtes Julius Fransen første gang til Folketinget med 1127 stemmer mod Højres 772 og Socialdemokraternes 669.

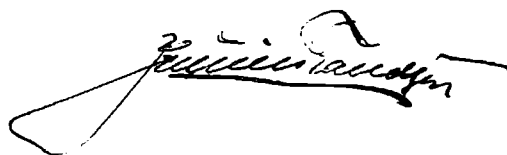
Han genvalgtes ved de ordinære valg i 1898, 1901 og 1903, men måtte i 1906 efter Venstres deling i vinteren 1905 aflevere kredsen til de Radikales kandidat, Niels Andreasen. I et par år, fra foråret 1906 til 1908, var Frandsen derefter uden for Folketinget. I vinteren 1908 døde landstingsmedlem Jens Rasmussen, Snertinge, og ved suppleringsvalget i den daværende 3. landtingskreds (Præstø og Sorø amter) et par måneder senere valgtes Frandsen til medlem af Landstinget, en post han beklædte i over 20 år, til september 1928. Frandsen begyndte sin folketingsvirksomhed i 1897 som løsgænger, men det varede dog ikke længe, før han meldte sig ind i Venstre-reformpartiet, og blev en af dette partis mest trofaste støtter.

Ved Venstregruppernes forening i 1910 ydede han sit bidrag til sammenslutningen og blev Venstre en god mand i alle de år, som fulgte derefter.

Han hørte ikke til de rigsdagsmænd, der talte i tide og utide, kun sjældent talte han i folketinget, men han udførte et stort og dygtigt arbejde i de udvalg, han var medlem af. Han havde en god position på rigsdagen, i mange år medlem af Landstingets finansudvalg, medlem af partibestyrelsen, delegeret ved de interparlamentariske konferencer.

I levnedsbeskrivelsen fortæller han begejstret om alle de steder, han har været til konference som valgt af Landstingets Venstre: "1911 og 1917 Christiania, 1912, 1915 og 1919 København, 1913, 1916 og 1919 Stockholm, og så fremdeles helt frem til 1928, hvorfra jeg har

mange, dejlige Minder, og hvor mangt et Venskab blev stiftet blandt vore Brødrefolk i Norden."

Julius Frandsens underskrift.

Frandsen var en rar og omgængelig mand, der var afholdt af alle, og han var ikke bange for at række en hjælpende hånd, hvor der blev lidt nød. Men han gjorde det i det stille uden at smykke sig som velgører. Således var han tilbageholdende og beskeden i al sin færd, men den stovte skikkelse talte sit eget stumme sprog.

Det var helt fortjent, at han fik ridderkorset den 4. august 1932, men hans beskedenhed bød han ikke at skilte med denne hædersbevisning. Det var kun ved særlige lejligheder, hvor det var påkrævet, at dekorationen var at finde på hans jakkerevers.

Næstved Tidendes 75 års jubilæumsnummer 1941:

"Da Næstved Tidende 1. april 1941 gik over til aktieselskab var Julius Frandsen noget nær selvskrevet til at overtage formandsposten i selskabets bestyrelse, og lige så afgjort var det, at hans broder, gårdejer L. P. Frandsen, Dysted, skulle være medlem af bestyrelsen. Det var et par gode brødre, som alle vi, der

fortsatte arbejdet ved Næstved Tidende, mindes med højagtelse og taknemmelighed, og der er uden for denne lille kreds på disse egne mennesker i stort tal, der gør det samme." Han var formand til sin død i 1937.

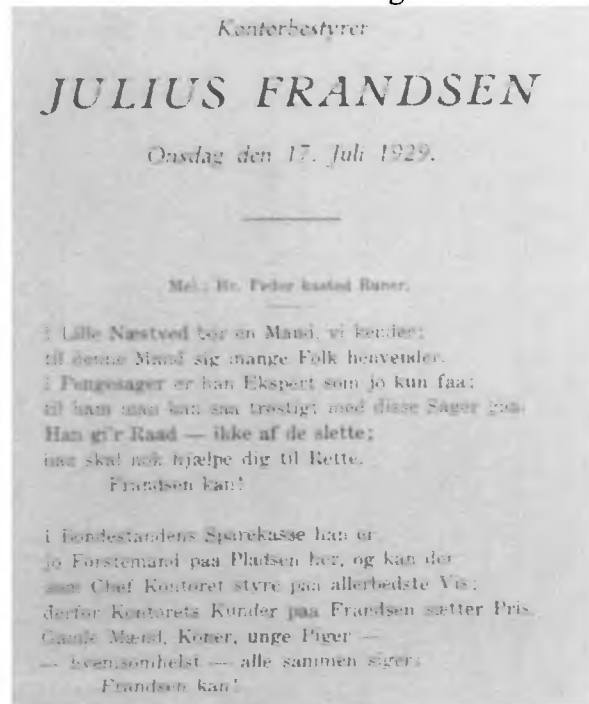
Den sjællandske Bondestands Sparekasse

Frandsen var bestyrer af Sparekassens kontor i Næstved fra 1899 til sin død. I godt 37 år, det er vist ikke overgået af nogen anden bestyrer. Gennem mange år havde Næstved kontorsted større omsætning end noget andet.

Under kontorstedet hørte også Menstrup kontor, og kort før sin død havde han taget initiativ til at oprette kontorsted i Hyllinge, efter den lokale sognesparekasse var overtaget af Næstved Diskontobank

Ikke nok med det, han blev også valgt ind i bestyrelsen i 1908 for at hjælpe med til at genrejse Sparekassen efter tidligere justitsminister, P.A. Albertis enorme bedrageri. Det lykkedes at vinde de sjællandske bønders tillid, hvilket ikke mindst var Frandsens indsats, sammen med blandt andre folketingsmedlem Rasmus Nielsen, Brøderup, tidligere landbrugsminister Ole Hansen, Bringstrup, og senere Johs. Feldthusen, Høve. I levnedsskrivelsen fortæller han, at kontoret har en indskudskapital på 9 millioner. Derudover var han en myndig dirigent i mange år på Sparekassens generalforsamling. Det var ikke almindeligt, at en kontorbestyrer havde det job, men et bevis på den tillid folk havde til ham. Da Frandsen fyldte 70 år i 1929 havde Sparekassen skrevet to sange i dagens anledning.

De giver et godt billede af den travle mands virke gennem hele sit voksenliv. Her er to vers fra den ene sang:

En månedstid før sin død blev Frandsen indlagt på sygehuset med blærelidelser, men det var en hjertelammelse, der pludselig gjorde ende på den flittige mands liv. Næstved Tidende den 25. januar 1937 var nærmest fyldt med mindeudtalelser fra politikere, foreninger, venner og pressen. Først og fremmest fra Den sjællandske Bondestands Sparekasse. Direktør Gyving udtaler: "Han vil blive husket som kontordagsbestyrer for Sparekassen - en gerning, der havde hans fulde kærlighed. Tro og dygtigt tjente han den i

over 37 år, bragte sit kontor op til flot nr. 1 i rækken og forstod at udnytte denne position i fremragende grad til egnens og sine standsfællers gavn. Han vil blive savnet og erstattes vanskeligt. Personligt var Frandsen et hjertemenneske. Allerede hans fremtræden - den mægtige skikkelse med de bløde bevægelser og det milde blik fortæller det. Og med ham blev stadig omgang næsten altid til varmt venskab. Det stille vand har den dybe grund, siger et gammelt ordsprog. Og på ham passer det som møntet på ham. Han var ingen blødsøden natur, det stille vand kunne oprøres, hvor han mødte noget ondt eller underfundigt. - Den, som har set orkanen, ønskede ikke en gentagelse.”

Venstre kollegaen og politimester Vagn Bro: ”Hans dygtige og samvittighedsfulde arbejde for den liberale Venstrepresses udvikling i Sydsjælland og på Møn. For den naturlige støtte, som Næstved Tidende i rigt mål har ydet sit broderorgan på Møn, var selskabets formand Julius Frandsen en støt og sikker talsmand. Derfor vil også mange mønske Venstremænd i disse dage takke ham.”

Formanden for den konservative landstingsgruppe, købmand Axel B. Lange: ”Jeg har altid haft det indtryk, at han var en ven af det bedst mulige samarbejde mellem Venstre og Konservative.”

Fra en meget stor del af Venstrepressen - og andre bladhuse var der mindeord: Fyns Tidende, Århus Amtstidende, Vestkysten i Esbjerg, Holbæk Amtstidende, Roskilde Tidende, Sorø Amtstidende, Sydsjællands Venstre-

blad, Møns Dagblad og Sydsjællands Socialdemokrat.

Næstved Avis:” Det kneb ofte i valgkampen at ”hamle op” med drevne debattører, men som den redelige personlighed, han var, måtte enhver anerkende hans saglige og dygtige arbejde i udvalgene. Han var en af de venstrepolitikere, der ønskede videst muligt samarbejde mellem de borgerlige partier.”

Fra Næstved Tidende, den 28. januar 1937:

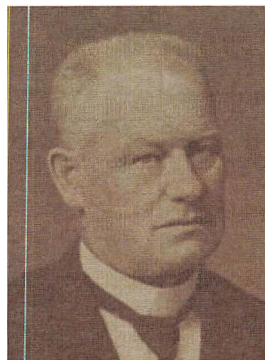
”Julius Frandsen blev begravet fra Herlufholm kirke. Længe før den fastsatte tid kl. 14 var hver eneste plads i den smukke kirke optaget. Sjældent har så mange prominente personer været samlet i kirken. I det store følge sås blandt andre hele bestyrelsen fra Næstved Tidende, formanden og direktøren for Den sjællandske Bondestands Sparekasse, politimester Vagn Bro, folketingsmedlem fru Gautier Schmit, bestyrelsen for Næstved kredsens Venstrevælgerforening og mange flere. Amtmand Toft var forhindret.

Det var pastor Hee Andersen, der holdt mindetalen. Han talte ud fra Efeserbrevet 5,20 ”Sig altid Gud og Faderen tak for alle ting i vor herre Jesu Kristi navn.” Han sagde blandt andet: ”Igennem alt, hvad der er sagt og skrevet om landstingsmand Julius Frandsen ved hans død, synes jeg, går den tone, at han var en mand, som man kom til at sige tak for. Det gælder alle dem, der kom i personlig berøring med ham og lærte hans milde og åbne sind at kende Han havde haft den lykke, at hans ungdom faldt midt i det åndelige vårbrud,

som dengang gik gennem den danske bondestand.”

Efter prædikenen sang man ”Du, Herre Krist.” Mindehøjtideligheden sluttede med salmen ”Alt står i Guds faderhånd.” Ved graven var der flere taler, blandt andre af formanden for Det sjællandske Venstre, sognefoged Fr. Olsen, Blangslev. Her blev sunget ”Så rejser vi til vort fædreland.”

Rasmus Nielsen

Rasmus Nielsen blev i 1903 indvalgt i Folketinget for Venstre i Præstøkredsen, tidligere Præstø Amts 4. valgkreds, hvor han afløste C. C. Bønlykke. På grund af sit store engagement i genrejsningen af Den sjællandske

Bondestands Sparekasse (herom senere) tabte han valget i 1909 til sin svoger, gårdejer Lars Hansen, Ramsømagle, men året efter erobrede han atter kredsen frem til 1913.

Han kom i Folketinget igen 1918 på et tilægsmandat frem til 1920.

På anmodning af Frederiksværkkredsen, og efter en kraftig opfordring fra sin nære ven, Sigurd Berg, stillede han op i denne kreds, oppe blandt kulsviernes efterkommere. De syntes godt om den frimodige og djærve agitator fra Sydsjælland. Så godt, at da han havde sagt A ved aprilvalget, måtte han sige B ved julivalget og C ved septembervalget. Han

gjorde det med godt humør, altid slagfærdig og parat til at gøre en indsats for det parti, han følte sig knyttet til med stærke bånd. Men det lykkedes ikke efter 3. forsøg at blive valgt, hvorefter han i efteråret 1920 lagde op som politiker, for så vidt som han ikke mere som kandidat kom på vælgermødernes talerstol. Det blev til i alt 3 perioder i Folketinget eller ca. 11 år.

Fra Frederiksværkkredsens Venstrevælgerforening modtog han en hædersgave, bestående af en potageske med inskription og 6 sølvskeer i etui som tak og påskønnelse for den valgkamp, han førte for sit parti i Frederiksværkkredsen.

Men hjemme fulgte han med som en meget opmærksom iagttager, i den politiske bølgegang fremdeles med usvækket interesse, og det blev han ved med, til kræfterne i den senere tid lidt efter lidt ebbede ud.

Rasmus Nielsen blev født den 24. juni 1851 i Brøderup på en gård, som han overtog i 1890, og har således hele sit liv boet på samme sted. 11. maj 1927 blev han udnævnt til Ridder af Dannebrogordenen, og han har indsendt levnedbeskrivelse til Ordenshistoriografen på Amalienborg, endda på sin 76 års fødselsdag:

”Mine Forældre var Gaardmand Niels Nielsen, der oprindelig var Fæster under Gavnø, men i Aaret 1848 købte Gaarden for 11.500 Rdl. plus aarlig Afgift 29 Tdr. Byg, og Hustru Maren Olsen.

Jeg har nydt almindelig Landsbyskoleundervisning, har altid været beskæftiget ved Landbruget og interesserede mig i min Ungdom en Del for Hesteavl og Omsætning af Heste.

I 1897 blev jeg gift med Ane Katrine Olsen, hjemmehørende i Skalsby her på Sjælland, Datter af Gårdejer Hans Olsen, dersteds, og Hustru Sofie Rasmussen. Vi har 2 Døtre, der nu er respektive 29 og 27 Aar gamle, begge ugifte”.

Som nævnt havde Rasmus Nielsen og Julius Frandsen kun folkeskoleuddannelse, dog havde Frandsen gået en vinter i fortsættelsesskole efter konfirmationen. Det kan godt undre, at ingen af dem havde været på høj- eller landbrugsskole, hvilket ellers i de tider var meget almindeligt for opvakte bondesønner.

Før Rasmus Nielsen gik ind i politik, deltog han i næsten alt foreningsliv, der rørte sig på hans hjemegn. For skyttesagen var han i sine unge år en af dens gode kræfter. Da Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse blev oprettet, kastede han sig ind i arbejdet for at få planen gennemført. Af egen erfaring kendte han, hvilken hjælp en planmæssig sanatoriebehandling kunne have i kampen mod tuberkulose. Derfor var han også virksom, da sanatoriet ved Faksinge blev til virkelighed. Senere har han haft en række bestyrelsesposter - medlem af Snesere Sogneråd, mejeri- og brugsforeningsformand, næstformand for Præstø med flere Amters Brandforsikring, medlem af kontroludvalget for Præstø-Næstved Banen, medlem af bestyrelsen for

Nationalforeningens Præstø Amts Kreds og formand for den lokale sygeplejeforening.

Næstved Tidende har skrevet om Rasmus Nielsen: ” Rasmus Nielsen var en mand af gammel dyd og dansk oprigtighed, det vil dem, som kendte ham bedst, sige. Af ja og nej og hvad man godt og ærligt ved. Sådan var Rasmus Nielsen i sine velmagtsdage, og sådan blev han ved at være, også da alderen havde mærket ham. Den djærve bondemand, der sagde sin mening enten den just behagede eller ikke. Man vidste, hvor man havde ham. Det vidste ven, og det vidste modstander. Fjender havde han næppe. Han kunne være skarp i sine ord, når han stod overfor ting eller begivenheder, som han mente pegede i en forkert retning.

Sådan var han i sine unge dage, da han kastede sig ind i den politiske kamp mod det styre, som det var hans mening blev øvet på urettens grund. Han sluttede sig uforbeholdent til sin førers ord: ”Gå aldrig på akkord med uretten”. Og således lærte man ham at kende, da han i 1903 blev kåret som C. C. Bønlykkes efterfølger som folketingsmand for Præstøkredsen. De lange eller brede indledninger var aldrig hans stærke side. Men i diskussioner kunne han skære igennem med sine korte replikker, der ofte ramte, hvor de skulle. Da Venstre deltes i 1905, var der for ham ingen tvivl om, hvor han hørte hjemme. Han ønskede at fortsætte på det historiske Venstres grund. Og ikke af sammenblanding af liberalisme og socialisme, som blev ståstedet for den del af

Venstre, som i januar 1905 gik sine egne veje, og som Rasmus Nielsen i årenes løb har sagt adskillige drøje sandheder om.

I de ca. 11 år, han var i Folketinget, lærte man inde på Rigsdagen både at kende og sætte pris på Rasmus Nielsen. Det gjorde partifællerne, og modstanderne syntes på tomandshånd godt om de friske og djærve menneskelige egenskaber, der var så betegnende for denne ”tingmand”. Han blev benyttet i tinget, og ude på de politiske møder i landet blev der gjort brug af hans agitatoriske evner.”

Ligesom Julius Frandsen var han en af forkæmperne for at genrejse Den sjællandske Bondestands Sparekasse efter Albertis katastrofale svindel for over 15 millioner kroner. Det nederlag, som man havde lidt ved Sparekassens sammenbrud den 8. september 1908, skulle genoprettes, koste hvad det ville, og det kostede som nævnt pladsen i Folketinget i et år, men han kastede sig ind i opretningsarbejdet med næsten ungdommelig kraft. Han blev Sparekassens næstformand i 1909 og formand i 1915, denne post beklædte han frem til generalforsamlingen i 1927, hvor han på grund af svagelighed trak sig tilbage. Da var Sparekassen velfungerende og et af landets sikreste pengeinstitutter. I levnedsbekrivelsen slutter han med: ”Jeg har haft betydelig politisk og social Interesse alle mine Dage, men jeg tror dog at turde sige, at af mine offentlige Hverv har intet bragt mig saa megen Glæde som netop mit Arbejde for Sparekassen.”

Rasmus Nielsen døde den 23. juni 1930, dagen før sin 79 års fødselsdag, og efter et par korte hospitalsophold. Han efterlod sig hustruen, Ane Katrine og to døtre, den ældste gift med gårdejer Niels Bendtsen, Brandelev, den yngste er hjemme. Begravelsen foregik lørdag den 28. juni kl. 14.00 fra Snesere Kirke.

Det var et enormt stort følge, der samledes i kirken for at deltage i den højtidelighed, som fandt sted. Den sjællandske Bondestands Sparekasse var stærkt repræsenteret, ikke uden grund, da Rasmus Nielsen havde en stor andel i, at Sparekassen eksisterede. Sparekassens formand, næstformand, og den øvrige bestyrelse, de to direktører, repræsentanter for personalet fra hovedkontoret i København, kontordagsbestyrerne fra Næstved, Vordingborg og Præstø.

Folketingsmand Otto Himmelstrup repræsenterede Rigsdagens Venstre. Formanden for Præstøkredsens Venstre Vælgerforening var til stede. Alle de tidligere nævnte foreninger, hvor Rasmus Nielsen havde været bestyrelsesmedlem, var repræsenteret.

I kirken talte pastor Nørreslet om Rasmus Nielsens arbejde som politiker og sagde blandt andet: ”En rigsdagsmand bliver kendt af mange, og er det en mand, der betyder noget på Rigsdagen, bliver han beundret, undertiden langt udover sit eget parti. På den anden side, siger han en dumhed, kan han få en nation imod sig. Derfor er der mange, der betænker sig to gange, forinden de modtager kaldet

til en stilling som politiker. Men kaldet kan komme således, at det bliver en pligt.”

Provst Mejnertsen, Mern, talte ud fra Oehlen-schlägers salme ”Lær mig, o skov at visne glad.” Dette billede fra skoven er samtidig et forunderligt billede på samfundslivet. Hvert træ har sin ejendommelighed, især når et af de store træer falder, bliver der lagt mærke dertil. Derfor lægger vi mærke dertil, når en mand som Rasmus Nielsen går bort.”

Det var Sparekassens bestyrelse og direktører, der bar kisten ud til graven, og her bragte Sparekassens formand, amtsrådsmedlem H.C. Petersen, St. Heddinge, den afdøde en sidste tak fra Sparekassen og alle hans venner. Han nævnte blandt andet Rasmus Nielsens vedblivende interesse og kærlighed for Sparekassen.

Ved en efterfølgende mindehøjtidelighed på Tappenøje Kro, talte blandt andre forhenværende folketingsmand Carl Hansen, Holsteinsminde (se årsskrift 2012) og sagde: ”Der blev sagt ovre i kirken, at Rasmus Nielsen var kommet gennem sine mange erhverv med

rene hænder, og det ved jeg og mange med mig, at det er rigtigt. Han havde dét inde i sig, der forstod at holde smudset borte. ... Han var en god dansk mand, der havde kærlighed til sit folk. Han var en af mine bedste venner, som jeg takker for meget. Det er en lykke for et land og en egn at have mænd af hans slags. Hans eksempel er meget værd, og hans minde vil leve blandt os”.

Litteratur:

Julius Frandsens levnedbeskrivelse.

Rasmus Nielsens levnedbeskrivelse.

Overlærer, cand. phil. Rasmus Nielsen: Næstvedkredsens historie 1848-1918.

Den Danske Regering og Rigsdag 1901

Næstved Tidende: 25. september 1897, 2. april 1908

23.juni 1921, 16. og 18. juli 1929, 23. og 28. juni 1930

25. januar 1937.

Næstved Tidendes 75 års jubilæumsnr. 1941.

De tusind hjem, søndag den 17. april 1904.

Næstved Avis: 23. og 28. januar 1937.

Skolen i Arløse

af Bertel Hansen

Ejendommen Hindholmvej 6 i Arløse bærer årstallet 1913 på frontispicen. Årstallet afslører, at huset er opført for 100 år siden. Der er tale om skolen i Arløse, som i øvrigt blev nedlagt 50 år senere, da Førsløv Centralskole blev taget i brug 1. august 1963. Disse jubileer har givet anledning til at skrive en artikel om Arløse Skole.

Arløse Skole – efterår 2012.

I årene 1724 til 1730 oprettede overkammerherre C.A. von Plessen, som var ejer af Førsløvgård og en række andre godser i området, i alt 13 landsbyskoler i Øster Flakkebjerg Herred. Allerede i 1724 blev der oprettet skoler i Førsløv, Hyllinge, Vallensved, Fodby og Fuglebjerg. I 1726 kom der skoler i Karrebæk, Tokkerup, Rejnstrup og Saltøby, i 1729 i Menstrup, i 1730 i Arløse, i 1731 i Bistrup og Karrebækstorp. Hertil kom to skoler i Tybjerg

Herred, nemlig Skelby og Trælløse. Skolen i Tokkerup levede kun kort tid - landsbyen blev nedlagt og den kun 5 år gamle skole flyttedes i 1731 til Holløse.

Skolen i Arløse dækkede landsbyerne Arløse og Arløse Torp samt indtil 1741 fire gårde i Kvislemark, som hørte under Førsløvgård. I 1834 blev skolen i Førsløv nedlagt og børnene sendt til skolen i Arløse. Alle bøndergårdene i Førsløv var da for længst nedlagt og jorden inddraget under Førsløvgård. Ud over nogle jordløse huse bestod landsbyen af godset, præstegården og det tilhørende enkesæde, herredsfogedboligen og et ejendomshus, som alle var beboet af folk uden for bondestanden, hvis børn ikke søgte skolen, men nok blev undervist hjemme af private lærere. Allerede i 1808 var elevtallet nede på 6. Ved nedlæggelsen i 1834 var der dog 20 børn.

Plessens skoler blev alle bygget efter et bestemt koncept. Skolerne var 7 fag i længden og 5 fag i bredden. Et fag er ca. 1,5 meter, dvs. skolerne var 10,5 meter lange og 7,5 meter i bredden, i alt knapt 80 m² til skolestue og lærerbolig. Byggematerialet var egebindingværk, stråtag og en muret skorsten. Der var lergulve, skoleborde og bænke var fyrreplanke lagt på nedrammede pæle. I Vallensved kan man stadig se den oprindelige ”Plessens skole” med et stort set uforandret ydre. Til skoleholdere (lærere) skulle ansættes ”dygtige subjekter, der er veloplyste og funderede i

deres kristendom, kan undervise i det rene danske tungemål, læse i danske bøger og skrive nogenlunde. De skal være gudfrygtige, ærlige og uberygtede”.

Til skolen i Arløse blev lagt et mindre jordstykke, hvor læreren kunne dyrke kål og andre grønsager. Lærerembedet fik tillagt et areal på godt 6 tdr. land, der lå nord for byen mellem Røgeskovvej og Møllerenden. Dette areal blev i 1828 udvidet med ca. 1 td. land, som ellers havde tilhørt degneembedet ved Førsløv kirke. Denne skole har efter al sandsynlighed ligget på hjørnet af Hindholmvej og Møllegårdsvej, omtrent hvor ejendommen Møllegårdsvej 2 ligger. Til lærerembedet i Arløse hørte også tjansen som organist ved Førsløv Kirke. Læreren i Førsløv måtte så påtage sig opgaven som kirkesanger. Efter Førsløv skoles nedlæggelse i 1834 overgik kirkesangerhvervet til læreren i Sneslev. Denne ordning fortsatte langt op i tiden og blev først formelt afskaffet i 1958.

*Arløse Skole opført 1834, nedbrændt 1912.
Foto fra 1908.*

I 1834 blev der opført en ny skolebygning i Arløse, hvorefter den gamle skole blev indrettet til fattighus. Dog blev den tidligere lærer og hustruen boende i den gamle lærerbolig til hans død i 1845. Der har været trængsel i det lille hus – her boede altså den pensionerede lærer, hans kone og en voksen, ugift datter i den ene ende og i den anden ende 5 almisselemmer.

*Arløse Skole 1834-1912 – set fra havesiden.
Formentlig fra omkring 1900.*

Den nye skole havde 10 fag, dvs. den var ca. 15 meter lang. Lærerboligen bestod af 3 værelser og et pulterkammer. Køkkenet havde murstensgulv, mens der var kampesten gulv i forstuen. Denne skole brændte ved lynnedslag den 1. august 1912.

Næstved Tidende skriver den 2. august 1912 om branden:

”Under Tordenevejret Torsdag Aften slog Lynet ved 8½-Tiden ned i Arløse Skole, der nedbrændte. Ingen mennesker tog Skade af Lynet eller Ilden. Størstedelen af Indboet i Skolen

blev reddet. En Samling Mineralier, der fandtes i et Skab i Skolen, brændte dog. Af Lærer Kæstels Indbo reddedes det, der var i Stuerne nede, deriblandt Kæstels Skrivebord og Kirkebøgerne, men Sengetøjet og Gangklæderne i Soveværelset på Loftet brændte. Frk. Kæstel, der havde sit Værelse på Loftet, mistede ogsaa saa godt som alle sine Ejendele. Skolens Udhus reddedes. De brændte Bygninger var forsikrede i Østifternes Brandforsikring for 4376 Kr. Lærer Kæstel havde sit Indbo forsikret for 7100 Kr. i Sjællands Stifts gejstlige Brandsocietet. Skolens Inventar var forsikret i Præstøkassen for 1000 kr. og Frk. Kæstel havde assureret for ca. 440 Kr. i samme Kasse.

Branden overværedes af en Mængde Mennesker, og der var mødt flere Sprøjter. Skolens Sommerferie var netop begyndt Torsdag. Gd. Niels Petersens Høstakke, der stod på den anden side af Vejen, var en Tid truet stærkt af Ilden; men ved at beskytte dem med Presenninger, der blev overdænget med Vand, blev de frelst.

Lærer Kæstel og Familie tager foreløbig ophold på Hindholm."

Når man læser i aviserne fra 1912 får man indtryk af en sommer med meget tordenvej og mange lynbrande. Man kan også læse, at skolens elever en uges tid før branden var på udflugt til Bisserup.

Sognerådet fik hurtigt arbejdstøjet på. Allerede dagen efter branden var der møde i forsamlingshuset i Arløse. Der var enighed om at opføre en ny skole på samme grund, dog skul-

le der købes lidt mere jord til, så bygningen kom til at ligge knapt så tæt på vejen. Der blev nedsat et tremands byggeudvalg, som skulle forberede byggeriet. Samtidig besluttede sognerådet at sælge skolelodden og et udhus, som havde overlevet branden.

Sorø Amtstidende oplyste den 20. august 1912, at brandskadeerstatningen udgjorde 11.919,50 kr. for bygninger, løsøre, skolemateriel og sognebogsamling (bibliotek), og at det af sognerådet nedsatte byggeudvalg havde henvendt sig til arkitekt Ejvind Mørch i Slagelse og bedt ham udarbejde tegninger og overslag til en ny skole.

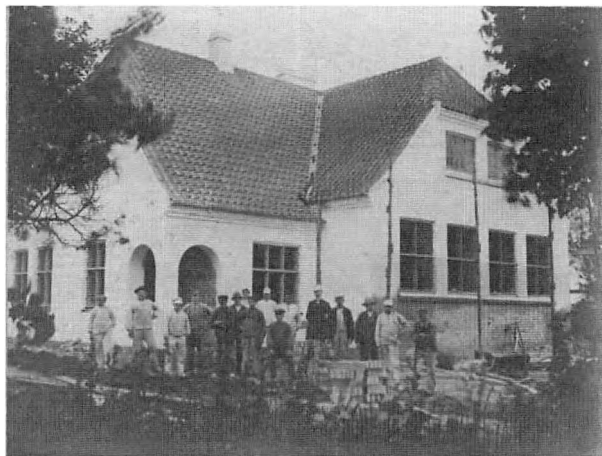
Den 24. september kunne byggeudvalget præsentere sognerådet for en tegning af den nye skole, som blev godkendt og fremsendt til Skoledirektionen.

På det følgende møde den 14. oktober oplystes, at skoledirektionen havde godkendt, at skolelodden sælges, hvilket dog fik nogle konsekvenser for lærerens løn. Skolelodden blev herefter udbudt til salg. Der kom kun et enkelt bud fra tømrer Christian Nielsen, Arløse, som købte jord og udhus for 4.000 kr. Efterfølgende godkendte Sorø Amt salget og tillod, at salgssummen blev brugt til at finansiere den nye skole.

Resterne af den nedbrændte skole blev solgt til gårdejer Lars Nielsen for 170 kr.

Den 11. december godkendte sognerådet arkitekt Mørchs tegninger og beskrivelser, hvorefter byggeriet af den nye skole blev udbudt i licitation. Der indkom hele 7 bud på arbejdet. Det højeste bud var på 15.600 kr. Murer V.

Davidson og tømrer H.P. Jacobsen, Sneslev, kom med det billigste tilbud på 12.302 kr. Efter nogen debat i sognerådet blev det billigste tilbud antaget.

Arløse ny Skole under opførelse 1913.

I marts 1913 var der sognerådsvale, og det resulterede i, at der blev nedsat et helt nyt byggeudvalg med Chr. Krogh, Sneslev, Jens P. Jørgensen, Arløse, Rasmus P. Hansen og Søren P. Hansen fra Røgeskov som medlemmer. I april 1913 blev der optaget et lån i Kommunernes Kreditforening på 8.000 kr., som sammen med brandforsikringssummen på 11.919 kr. og salgssummen for skolens jordlod 4.000 kr., i alt 23.919 kr., skulle finansiere skolebyggeriet og nyindkøb af inventar og materiel. Skolemateriellet blev det overladt til lærer Kæstel at indkøbe på grundlag af lister, som var godkendt af sognerådet. Opførelsen af bygningen og indkøb af inventar tog sognerådet sig af. Undervejs blev der

foretaget nogle småudvidelser af projektet – et udhæng over skolens dør skulle sættes op, og i lærerens vaskehus skulle der være en vandpumpe. Den nye skole skulle også forsynes med en kloak, som skulle føres ind over gårdmand Niels Pedersens jord og ned til Møllerenden. Både gårdmanden og godsejer Neergaard på Førsløv, som ejede gården, gav den fornødne tilladelse, og gårdmanden fik endda 5 kr. i erstatning for den skade, der blev forvoldt ved kloakeringen.

Arløse ny Skole efter ibrugtagen.

Malerarbejdet på skolen var åbenbart ikke med i licitationen på skolen, for i maj 1913 fik sognerådet forelagt fire tilbud på dette arbejde. Det blev maler Carl Nielsen, Sandved, som fik entreprisen. Han fik åbenbart aldrig udført arbejdet, i hvert fald besluttede sognerådet den 2. februar 1914, at tre af byggeudvalgets medlemmer skulle gøre akkord med en maler om at få malet og tapetseret i skolen. Det er derfor lidt uklart, hvornår skolen rent faktisk er taget i brug – om det er sket

i slutningen af 1913 eller om man har ventet på, at der blev malet og tapetseret. Sognerådets protokol afslører intet om den samlede udgift ved skolebyggeriet, og kommunens regnskaber er ikke bevaret.

Skolestuen i Arløse ny Skole 1916. Ved tavlen ses lærer Kæstel. Bemærk petroleumslamperne.

Det var en meget moderne skole, som Arløse nu havde fået. Det var tilmed en smuk og velproportioneret bygning med gode forhold for elever og lærer og med en velindrettet bolig for læreren og hans familie.

Fra branden og indtil den nye skole blev færdig, foregik undervisningen i forsamlingshuset, nu Hindholmvej 10.

Ved siden af skolen, nu Hindholmvej 8 - var opført en forskole i 1895. Den blev også nedlagt ved centralskolens ibrugtagning i 1963.

Den skole, som blev opført i 1913, fungerede som nævnt i omtrent 50 år. I denne periode var der kun to lærere:

Kristian Kæstel, f. i 1872 i Nybøl Sogn i Sønderborg Amt, tog lærereksamen i Jelling i 1891. Først var han lærer ved Ildved Fortsættelsesskole, derefter andenlærer i Jelling i 1892. I 1895 blev han - 23 år gammel - ansat som lærer ved Arløse skole, et embede han bestred indtil 1. oktober 1939. Kristian Kæstel var søn af Georg Kæstel, som var lærer i Ting-Jelling fra 1884-1913. Faderen måtte forlade Sønderjylland på grund af en strid med tyske gendarmere, hvilket fik Kristian Kæstel til at kæmpe for alt, hvad der var dansk, og som født i Sønderjylland benyttede han sig af sin ret til at stemme i 1. zone ved afstemningen den 10. februar 1920. Han var mange år formand for menighedsrådet, kirkeværge og organist ved Førslev Kirke.

*Kristian Kæstel
(1939)*

Han var formand for Fuglebjergkredsens Venstre og blev efter sammenlægningen med Sorøekredsens næstformand i den nye kreds. Han stillede op til Folketinget i Ringstedkredsens

og Frederiksværkkredsen uden at opnå valg. Det var kredse, hvor muligheden for at blive valgt var minimal – han stillede udelukkende op for at støtte Venstre. Han blev æresmedlem i Sorøkrede's Venstre. Afholdssagen havde også hans interesse, og han talte på møder landet over. Han var gennem omtrent 50 år medarbejder ved Næstved Tidende, til hvem han refererede om begivenheder og møder i sognet. Han blev pensioneret i 1939 og ved denne lejlighed i øvrigt udnævnt til Ridder af Dannebrog. Udnævnelsen var begrundet med 25 års arbejde i menighedsrådet og indsatsen for den sønderjyske sag. Kristian Kæstel døde i 1950, 78 år gammel, efter at have været indlagt på Ringsted sygehus i tre måneder efter en alvorlig maveblødning. Mindeord, nekrolog og avisreferatet fra hans begravelse vidner om den enorme respekt, der stod om hans person. Kristian Kæstel og hans hustru ligger begravet på Førsløv Kirkegård, og gravmindet er fredet.

Stig Andersen, f. 1909 i Kolind Sogn, Djurs Søndre Herred, hvor faderen var andenlærer. Faderen fik senere lærerembede i Vester Egesborg, hvor Stig Andersen voksede op. Han tog lærereksamen fra Haslev Seminarium; han gik i øvrigt i samme klasse som forfatteren Martin A. Hansen. Efter lærereksamen var han ansat i en periode på Holsteinsminde (nu Hjortholm Kostskole) og på Ny Holsted Skole, inden han i 1939 fik embedet ved Arløse Skole. Skolen blev nedlagt i 1963, men Stig Andersen flyttede med sine elever til

Førsløv Centralskole, hvor han virkede yderligere 14 år.

Stig Andersen

Stig Andersen og hans kone Inger købte skolen i 1969 og boede i den indtil 1984, hvor de flyttede til Næstved. Stig Andersen var først organist ved Førsløv Kirke, senere blev han kirkesanger. I en årrække havde han hvervet som kirkeværge. Han var efter Anden Verdenskrig med at starte et hjemmeværnskompagni, som han blev chef for. Han var lokalhistorisk interesseret, var med at stifte lokalarkivet i Fuglebjerg og var et trofast og interesseret medlem af Borupris' Venner. Sammen med hustruen Inger spillede han i Sydsjællands Symfoniorkester. Hun spillede violin, han bratsch.

Stig Andersen døde i 1991, 81 år gammel.

Efter Inger og Stig Andersen har skolen haft forskellige ejere. I jubilæumsåret tilhører den apoteker Thomas Sevel, som har foretaget om- og tilbygninger og lagt ny tag med sort-glaserede tegl, hvorved skolens palæagtige udseende er blevet forstærket.

Lærere i Arløse 1730-1963:

1730-1744 Niels Krabbe
1744-1762 Vogelius Vogt
1762-1775 Hans Frederiksen Hobroe
1775-1787 Johan Peter Wulfsberg
1787-1834 Frederik Ludvig Albrechtsen
1834-1857 Peter Grewe
1857-1894 Jens Peter Andersen
1895-1939 Kristian Kæstel
1939-1963 Stig Andersen *

Lærerinder ved forskolen:

1895-1935 Helga K. Madsen
1935-1937 Karen Christensen
1937-1939 Agnete Valborg Pallisgaard Dahl,
 gift Jespersen
1939-1942 Aase Christensen
1942-1945 Johanne Vrist Nielsen
1946-1948 Anna Sofie Jacobsen

1949-1963 Margrethe Jørgensen, gift Damsbæk *

* fortsatte som lærer ved Førslev Centralskole.

Kilder:

J.C. Jessen: Øster og Vester Flakkebjerg Herreders Skolehistorie
Førslev Sogneråds protokoller, Statens Arkiver
Sorø Amts Skoledirektion, fortegnelse over lærere og lærerembeder, Statens Arkiver
K. Kæstels levnedbeskrivelse hos Ordenskapitlet
Sorø Amtstidende.
Næstved Tidende
www.arloese.dk.

Billedet af K. Kæstel er stillet til rådighed af Ordenskapitlet.

Billedet af Arløse Skole 2012 skyldes artiklens forfatter.

Øvrige billeder er stillet til rådighed af Fuglebjerg Lokalhistoriske Arkiv.

Hans Henrik Bøgh, Erik Bøgh og Fuglebjerg 1819-1899

Erik Bøgh i Sverige og Norge 1845-49. Krigen 1848

Af Knud Danielsen (fortsat fra Årsskrift 2012)

ERIK BØGHS H.C. ANDERSEN-ILLUSTRATIONER 1845

Bøgh levede nu af at tegne portrætter, og at han også tegnede andet, er mindre kendt; men "mine Indkomster fra Maj 1845 til Dato (maj 1846) have beløbet sig til 1462nd Rdr for de af Fader så hånligt omtalte Blyantsportraitter og 125 Rdr for Illustrationer, Skitser, Lithokromier og Karikaturer ialt 793nd 3. Mark Dansk hvilket trods en temmelig kostbar Sygdom på 5 Uger og mit Tab på Amerikaneren har været tilstrækkeligt til mine Nødvendigheder". (Til sammen-

ligning var *Stephansens* løn 250 Rdr om året!). Bøger for den jævne borger var dengang sjældent illustrerede. Der var nogle få tyske og svenske tegninger til *H.C. Andersens* tidlige enkeltvis trykte eventyr, og private danske eventyrtegninger før 1845 af *J.Th. Lundbye*, *Chr. Dalsgaard* og *P.C. Skovgaard* blev ikke trykt. De første trykte illustrationer af en dansk kunstner i en *H.C. Andersen*-eventyrsamling - ti eventyr - er *Erik Bøghs* 3 tegninger til: "De røde Sko", "Lykkens Kalosker", hvor kandidats hoved er i klemme mellem gittertremmer-

Fig. 201. - 4

DE RØDE SKØNSA

Fig. 202. - 4

LYKKENS KALOSKER.

Fig. 203. - 4

SØDRØTTENEGEN

ne, og Gerda på rensdyret i ”Snedronningen” i den svenske bog ”Sagor. Ny Samling, Göteborg 1845”. Hverken *Bøgh* eller *Andersen* nævner i breve, dagbøger eller erindringer noget om disse 3 første trykte danske illustrationer - vel fordi bogen blev udgivet uden forfatterens viden og tilladelse. *H.C. Andersen* nævner første - men ikke sidste! - gang *Bøgh* i dagbogen 11.6.1848 som en ham ubekendt, da en svensk løjtnant fra Vänersborg ved et selskab ”talte om en dansk *Bøgh*, der skrev under Navnet Staal og kjendte mig”. *Bøgh* blev jo - ikke ulig *H.C. Andersen* - inviteret fra den ene velhavende familie til den anden.

UHELD I GÖTEBORG I EFTERÅRET 1845

Fra Borås og Mark fortsatte *Bøgh* over Halland mod Sundet til Göteborg, hvor Danmarksbesøget før jul blev opgivet efter en uheldig ”vennetjeneste”: Den godtroende *Bøgh* lånte en ham ret ubekendt ”bror” det meste af sin formue - 150 Bco og 225 Rdr - hvorefter ”bror” og penge forsvandt til Mexico! Men nogle venner besluttede at skaffe pengene ind til ham på en spillebule. Her fik de ham til sidst til selv at spille med, og det gik så godt, at de fik ham til at fordoble indsatsen flere gange og stadig vinde. Havde han tabt, havde han været ilde stillet, men til alt held fik han således de fleste af sine penge ind igen, men spillede aldrig siden hasard!

Et par dage efter en spilleaften tegnede han efter hukommelsen en skitse med 21 ældre herrer

siddende om spillebordet med forskelligt ansigtsudtryk. Den gjorde megen lykke i klubben og blev købt for 100 kr. til selskabet, samt en kopi for 50 kr. til aftenens vinder af spillet (”Vingt-et-un”), og *Bøgh* fik også aftenens pulje og samlede igen sammen til en Danmarks- og udenlandsrejse næste år! Billedet (”Vingt-un”, 33x28 cm) findes i dag på Älvsborgs Länsmuseum i Vänersborg.

HJEMME I SNESLEV OG FUGLEBJERG

Da provsten d.18. sept.1844 efter at have fundet Fuglebjerg skole tom besøgte Sneslev Skole, fik han nok fader *Bøghs* version af sønnens beslutning. Om skolen skrev han: ”Religion og Sang god, Læsning ringere især for Drengene. Kun 7 Læsebøger til 25 børn, flere ere ikke endnu skaffede efter min sidste Bemærkning, Skriftlæsning og Geographie upaaklageligt.

Læsning paa Tabellerne maadelig. Skolestuen for lille. Tabellerne i daarlig Stand. Ind.Underv. Journal bør efter min sidste Bemærkning anføres hvad Læreren daglig gennemgaaer med Børnene i Religion. Gymnastikapparaturer ikke i Orden.”

I 1845 anmodede Cancelliet, Ministeriet, om, at man indledte forhandling med sogneforstanderskabet om Sneslev skolestues udvidelse, men efter en skrivelse fra kammerherre *Neergaard* af 21.5.1845 godkendte Cancelliet 15.7.1845, at skoledirektionen stillede udvidelsen af skolen i bero imod at der i foråret 1847 opførtes en ny grundmuret skolebygning sammesteds i stedet for den gamle.

I det gamle skolehus blev også *Hansine Henriette Bøgh* konfirmeret med den sædvanlige påtegning: ”Kundskab og Opførsel: Meget godt for begge Dele.” Folketællingslisten 1845 viser, at *Christian* på 21 år og *Carl Henrik* på 18 boede hjemme; *Carl* var gennem barndommen blevet vejledet i tegnekunsten, dels af faderen, dels efter konfirmationen i 1842 mere systematisk på en ”Ornamentskole i Næstved”, ledet af tegnelæreren på Herlufsholm skole. *Carl* kom nu i 1845 4 år i malerlære i Næstved.

Den 14. juli 1845 var provsten i Fuglebjerg Skole hos *Bjerregaard*: ”Sang god. Læsning temmelig god. Tavleregning god, Retskrivning god. Til nederste Classe bør anskaffes en egen Læsebog. Læsning i denne Classe god. Til Tabellerne bør anskaffes en ...liste. Religion

god. Hovedregning i god Fremgang. Regning i nederste Classe god, Skrivning god”. Og *Lemvigh* betegnede han som ”en mindre begavet Mand” som passede sine praktiske embedsforretninger ret ordentligt.

FEST OG GLADE DAGE I VÄNERSBORG 1846

Bøgh fortsatte til Vänersborg: ”Jeg begriber virkelig ikke selv Aarsagen, men alle Mennesker holde saa inderlig meget af mig herovre - hvor stive de svenske Damer ere mod Fremdlinge af deres egen Nation, saa gjøre de netop derfor altid en Undtagelse med mig! - Paa samme Maade agter jeg for Fremtiden altid at tage baade Store og Smaa lige fra Toppen af og til den mindste blandt Magnaterne paa Jorden, Paven i Krummerup! De svenske Præster holder jeg meget af. - De ere rigtige Mennesker med Kjød og Blod ligesom vi andre og man kan saagar tale med dem! - Jeg har blandt det svenske Præsteskab 11 ”Wenner og Brödre”; og en Aften da jeg med Tilhjelp af nogle Dilletanter (Capt. Erikson med Frue, Landsecr. Strömbergs og Postmester Lundblads Döttre, 2 Herredshövdinge, 1 Kronfoged, 4 Studenter og 2 Cancellister - som De ser, et hyggeligt Personale!) havde arrangeret Nr 2 af et Par Soireer, hvortil Wenersborgs Noblesse var privat inviteret af mig som Gjengæld for de mange Invitationer jeg havde erholdt - tilbøde to Præster mig at synge Bartholds berömt Katteduet! - Der vilde jeg have set Lemvigh og Brasen!! Jeg er for Øjeblikket ikke alene bedre paafode end nogensinde i Danmark, men bestandig har

jeg fra den ene Stad til den anden steget i mine Omgangskredse saaledes at jeg i den Stad jeg forlod havde omgaaets med alle de fornemste Familier og havt Invitationer lige fra Landshøvdingen Baron Sandelhjelm og til den mindste blandt Stadens Notabiliteter.

Samme Dag som jeg forlod Wenersborg kom uanmodet og hver for sig Landskammereren (Amtsforvalteren), en Herredshövding og Chefen for et stort Commissionscontoir til mig og bade mig modtage Recommandationsbreve til deres formaaende Wenner og Slægtninge i de nærmeste Stæder, ja de To sidstnævnte gik endog saavidt at de yttrede at: "saasom Hern här i Staden säkert har lefvet nogot väl liberalt, saa skulle det vare mig et särdeles nöje, hvis Hern behöfver et halft Hundrare Banko för Ögonblicket, att få tillbjuda min Kassa tills det faller Hern belägligt at liquidere dem ved tillfälle!" –

I Wenersborg var jeg - det er bogstavelig sandt - 11 Aftener i Rad paa Baller og Sexar! - Det var vistnok muntert, alle Mennesker vare glade, alle kappedes om at være venlige imod mig - men!!! - Jeg kom ofte midt i de straalende Salonger til at mindes Holsteinsminde hvor jeg kunde være glad om Aftenen uden at næste Morgen maatte poenitere med denne gyselige Tomhed der fölger med Sallonglivet! - Hvor gjerne skulde jeg ikke have bortgivet ½ Dusin af disse Selskaber, der i Danmark vare tillukkede for den stakkels Landsbyskolelærer, for kun ½ Time at kunne have den "lugne trefnad" som jeg i hin Tid måske ikke ret vidste at vurdere."

I vinteren 1845-46 havde den unge vovehals dog nær afsluttet sin karriere, da han på en tur til Varbacka Foss kom til at træde på et løsnets stykke og derved kom på en glidetur, der først standsede nogle tommer fra den lodrette afgrund!

I ÅMÅL SOMMEREN 1846

Fra Vänersborg og Trollhättan gik turen til Åmål, hvorfra *Bøgh* i maj 1846 skrev til fru *Stephansen* og *Kullerup* - og ikke til forældrene, fordi faderen havde sendt han et "drøjt, hæsligt" bebrejdende brev, der hånligt nedsettende omtalte hans blyantsportrætter, vist fordi *Carl* uheldigvis havde vist faderen et brev fra broderen. *Erik* sparede nu sammen til i juli 1847 at tage en måned til vennerne i Danmark og derfra til "mit El Dorado, Sydamerika!" og skrev:

"Hvorledes leve Alle ovre i Danmark? - I over et Aar har jeg ikke set en Linie derfra - Lille Fanny stakkels Barn hvorledes lever hun? - Det var virkelig en vidunderlig Styrelse der førte os sammen og derved gav det første Stöd til min Skjæbnes nuværende Retning - maatte hun kun ikke have alformegen Aarsag til at beklage sig over dette Sammentræf! - Jeg har vistnok meget at bebrejde mig i Henseende til hende, men dog maaske mindre end hun kan have Grund til at tro - Maaske Tiden engang kan vise mig i et bedre Lys for hende, end det jeg nu staar i!! - Jeg vilde saa gjerne have tilskrevet hende nogle Ord, men maaske ogsaa dette er uklogt og at det vilde være skadeligt i Utide at tilbagekalde

et Minde som blot kan være smerteligt. - Min Familie haaber jeg - eller rettere sagt tænker - har det vel ved det Gamle? - De stakkels Mennesker have i dette "Gamle" en saa lidet misundelsesværdig Lod, at man neppe tør kalde Forventningen om dets Fortsættelse et Haab - imidlertid haaber jeg at de ikke have oplevet noget Nyt der er værre end det "Gamle"! - Skriv mig nu, kjæreste Madame Stephanson et ret langt drøjt Brev til og fortæl mig om Dem selv om Deres Omgivelser og om Alt hvad De vil! Ethvert Ord vil som De let indser have Interesse for mig! - Og alle de Mennesker som have Lyst at tilskrive mig Noget bed Dem hver især at tilskrive mig saameget de formaa. - Nogle Linier fra min gode Hr Stephanson, hvem jeg hermed beder modtage min venligste Hilsen vilde jeg især vide at sætte Værd paa - Ogsaa fra min Broder Carl vilde jeg inderlig gjerne se et Brev - det sidste Brev jeg tilskrev ham havde en saa ulykkelig Skjæbne at jeg ikke vil fornye denne Correspondentse før jeg har set noget fra ham. - Fader beder jeg paa det bedste hilset - Gud veed hvad der gik af den gode Mand da han sendte mig det hæslelige Brev - Jeg vil haabe at det var et temporært ondt Lune i Forbindelse med Frygt for mit Udkomme; men i denne Henseende kan De berolige ham! Hoslagte lille Portrait af hans elskelige haabfulde Søn - Seminaristen, Informatoren, Degnen, Skuespilleren, Dandsemesteren, og Portraitmaleren, haaber jeg skjøndt det langt fra er noget af mine bedre Arbejder vil vise at jeg ialtfald ogsaa kan tegne Portraitter "en face"! - Fru Görtzen - hun er naturligvis ogsaa Frue -

sender jeg en venlig og takfuld Hilsen; jeg har ikke glemt hvormeget Godt hun har gjort mig i gamle Dage og skal vist ikke heller forglemme det! - Jeg tør vel neppe vente noget Brev fra hende - ? - Fortæl mig idetmindste hvorledes hun lever. -

Deres oprigtig hengivne Erik Bøgh

P.S. Ved at gjenemøje den første Del af dette Brev synes det mig let at falde paa den Idée at jeg var bleven forfængelig over at være kommen i Selskab med Baroner og Landshövdinge! - Tro for Alting ikke dette, thi jeg er Communist, og omgaas ligesaa gjerne med Bønder naar de blot ere gode og fornuftige Mennesker! Jeg er derimod bleven saa stolt at jeg behandler disse store Personer akkurat ligesom: Mennesker - det er den eneste Følge af denne Omgang!"

EFTERÅR 1846 I ARVIKA I VÄRM-LAND

Den 6. august 1846 skrev *Bøgh* fra sygesengen i Arvika til fru *Stephansen*: "At jeg begge Gange har besværet Dem med min Corespondentse kommer fra det ubarmhjertige Svar Fader sidst skrev paa det ulykkelige Brev jeg engang sendte Carl - Jeg ved desuden at de gode Sneslöviare ikke ere meget expedite i Henseende til Skriveri." Dagen efter sin ankomst havde han set en hest i fuldt firspring med en lille "Bondeunge" i en kærre. Som gammel hestebetvinger havde han standset hesten, men fået kærren over benene. En måneds karantæne og læge- og apotekerregninger havde tæret på hans 150

Rdr. Men hans tegninger var ”mere ligt end nogen Portraitmaler i Sverrig”, han tjente stadig godt og førte ”et saa behageligt Liv som muligt; er altid fra den ene Stad til den anden recommanderet til de anseeligste Familier og saaledes har det saa godt som en Fremdling kan have det.”

”Siden Deres Brev, som jeg ifjor Sommer fik i Borås har jeg altsaa ikke hørt mere fra Danmark end hvad de sidste Aviser berette om den "holsteinische" Affaire. - Imidlertid har jeg tænkt mig alle Muligheder, Rimeligheder og Sandsynligheder som kunde være indtruffne siden den Tid, tEx at Holsteinsminde maaske faar et haardt Aar igjen hvis Tørken i Danmark har været saa stræng som her - At Pastor Lemvig og min fortræffelige Successor ligge i Haarene paa hinanden - at Broder Carl er kommen til Accademiet og Søster Henriette til Livgarden - og meget saadant har jeg udtænkt i denne kjedelige Ensomhedsperiode hvori jeg ikke har havt anden Adspredelse end at skrive Vers og tælle Blomsterne i Vægtafetet. - Det er saa kjedsommeligt naar man er sund og frisk at skulde være syg alligevel” – som han ogsaa i sin tid skrev i sit lille brev fra sygesengen i Fuglebjerg.

”Jeg skulde gjerne have seet et Brev fra Hjemmet om jeg blot turde vente at det havde en anden Culeur end det sidste! - Og nu Fugleberg! Hvorledes mon der ser ud! - Skal jeg nogensinde der gjenfinde min salig Hustru den gode Svendsen? og den gode Madame Amalia Gört-

zen hvorledes mon hun lever nu! - Ethvert andet Minde af mit Fortidsliv har sin bestemte Farve den være mørk eller lys men "Fugleberg" - med sin Lemvig, sin Skole. sin Kirke og sin Kro sine besönderlige Scener med Maria og Fanny --- det har noget saa chaotisk, saa sammenblandet, saa "trasligt och oredigt (figurligt - egentligt blot om Traad der er kommen i "Orede")" som Svensken siger at jeg maaske om en Snes Aar - om jeg skulde blive glemt paa Jorden i saa lang Tid - kunde fristes til at tro at hele mit Liv i Fugleberg var en Dröm - Meget af denne Perodes Historie - især med lille Fanny staar for mig selv i en saa utydelig Belysning at jeg maa udbryde i den Frase, der saa ofte har ærgret mig at høre af Andre "Jeg forstaaer ikke hvorledes det gik til, men det skulde vist saa være!" -

Om Fanny skulde jeg gjerne ville vide Alt hvad De veed at fortælle hun var ogsaa en underlig Blanding af de mest heterogene Elementer - Hun var endnu neppe sig selv bevidst da jeg traf hende og jeg kom ret som en Komet og gav formodentlig hele hendes Liv sin Retning - Gud ved hvilken - Alle Andre har jeg nogenlunde opgjort mit Regnskab med - de som have gjort mig godt, har jeg i det mindste fölt Taknemmelighed og Kjerlighed for, og De som have gjort mig ondt har jeg enten gjort Gjengæld eller tilgivet - blot mellem Fanny og mig er Regningen endnu ikke opgjort og jeg har derfor en indre Vished for at vi engang endnu maa træffes! - Gud veed hvad Folk tænkte om mig ved min Afrejse fra Danmark - De Fleste troede

naturligvis at jeg havde forgæbet mig i Theatret, men dette var virkelig den mindste af de mange Aarsager som drev mig ud - der var saamange Forhold som vare blevne "traslige" at jeg kun paa denne Maade saa en Udvej til at rede dem og ved Guds Hjælp har det ogsaa gaaet mig saaledes at jeg ingen Anledning har faaet til at angre at jeg greb dette Middel. - Meget har vist nok forandret sig hos mig baade i det Indre og i det Ydre siden den Tid og frygtelige Scener har jeg oplevet siden jeg forlod mit Fædreland, men i det hele haaber jeg at det er gaaet til det bedre! - Jeg har et rigeligt Udkomme - er uafhængig - og erhverver mig overalt hvor jeg kommer Nogen som viser mig Venskab og Hengivenhed! - Hvad kan jeg vel ønske Mere? - Et Hjem har jeg nu næsten lært at renoncere paa som et skjønt men for mig uopnaaeligt Maal! ”

HJEMME PÅ HOLSTEINSMINDE 1846 - SKOLEMAND ELLER KLOKKER?

Hos *Stephansens* var begejstringen ikke så stor - man kæmpede for at få styr på økonomien. Den 15.2.1846 skrev *Dorothea* til instituttets ”patronesse”, enkegrevinde *W. Holstein*:

”Deres Naade vilde godhedsfuldt undskylde, at jeg saa ofte uleiliger Dem, og atter idag, paa min Mands Vegne, udbeder mig Deres gode Mening i følgende Sag:

Stephansens Venner, som kjende hans og Institutets Stilling nøiere, have undertiden opmuntret ham til at søge et eller andet Embede, som lovede ham en sorgfri Alderdom, og levnede tillige nogen Tid til Biforretninger, der

stemmede med hans Tilbøjelighed; saaledes er der nu et Klokkerembede ledigt ved Frue Kirke i Kbh., som man navnlig tilraader ham at søge, og han synes, han kan ikke andet, end tage Sagen i nøiere Overveielse. - Deres Naade veed vistnok, at min Mands Lyst og Interesse er bundet til dette Institut, hvorfor han nu saa længe har arbejdet, at det følgelig er saare nødigt, han tænker paa at drage herfra; men da det imidlertid ikke tegner til, at her kan ventes nogen kraftig Hjælp af det Offentlige, som kunde sætte Institutet i en god Stand og det saaledes vil vedblive at være som en Byrde for Deres Naade, for Greven, og de Enkelte, der endnu bidrage dertil, saa føler han ogsaa, at dets Ophør, eller Sammensmeltning med en anden Virksomhed i samme Retning, inden kortere eller længere Tid kan blive ønskelig. Ved Foreningen med Flakkebjerg vil det altid være en Vanskelighed at anbringe den ene af Bestyrerne, og en saa god Leilighed for Stephansen - forudsat at dette Embede kunde faaes - vilde maaskee fremkalde en Beslutning - hvis den ellers laae nær. - Paa den anden Side veed vi, at til Deres Naade kunne vi jo gjerne sige det, uden at det vidre bør omtales, at Committeens Stilling med Flakkebjerg Institut, er omtrent ligesaa kritisk som Holsteinsminde. Locallet er indskrænket ... for lille, Bygningerne forfaldne og deres Kapital utilstrækkelig til Kjøb af noget større. Møllers byrdefulde Arbejde med Stiftelsen er ikke lønnet saaledes, at han kan gjøre noget for sine egne Børns Opdragelse, hvorfor han ved alle Leiligheder søger om at komme derfra, naar noget

vil tilbyde sig. Ved hans Fraflytning vil Com-
 mitteen maaske opgive Anstalten; idetmindste
 har flere af dens Medlemmer yttret saadant for
 Møller. En Mulighed var der jo altsaa for en
 Forening, hvori Holsteinsminde blev den be-
 staaende Deel, naar Interesserne kun kunde for-
 enes paa den rette Maade. - Foreningen af 1837
 vil vistnok snart gjøre Erfaringer, som lære den,
 at en fast Anstalt er nødvendig for de van-
 skelige Børn; skeer dette medens den endnu er i
 Publikums Gunst, vil det maaske ikke fattes
 den paa Midler til at oprette en Saadan; hvis ik-
 ke, kan den vel ogsaa tragte efter at formes med
 én af de bosatte Stiftelser. - Om Stephansen nu
 skal bie, og see Tiden an, samt virke med hvad
 han kan i Haab om Hjælp og bedre Tider? -
 eller, om han skal gjøre et Forsøg paa at naae
 en Havn for Alderdommen? - det var det, han
 gjerne vilde høre et Ord fra Patronatet om.
 Deres Naade troer jo ikke, at dette er skrevet i
 nogen Maade for at paaminde om højere Løn,
 som Stephansen nok kan have yttret, at han
 trængte til, men som han dog ikke kan ønske at
 faae, inden Stiftelsens hele Tilstand blev op-
 hjulpen saaledes, at adskillige endnu mere nød-
 vendige Ting først kunde faaes. Nei, det er blot
 skrevet for at give Deres Naade Leilighed til at
 dømmе herom, og Stephansen lader da med
 Glæde Sagen fare, hvis De saa synes, ligesom
 han ogsaa er villig til at søge bemeldte Embede,
 hvis Deres Naade tilraader dette - uden at han
 derfor har mindste Vished om at faae det. - Kun
 endnu et Par Bemærkninger skal jeg tillade
 mig: 1, Deres Naade har før yttret, at et Klok-
 kerembede var kun for en gammel Mand, der

ikke havde Lyst til Virksomhed; men det maa
 erindres, at naar et Embede giver en aarlig Ind-
 tægt af over 1000 Rd, uden at kræve en Mands
 halve Tid - sætter det ham netop istand til at
 virke til Andres Gavn paa meer end én Maade.
 2) I Tilfælde, at dette Embede blev søgt, og
 Stephansen fik det, vilde det jo forstaae sig af
 sig selv, at han paa alle Maader vilde sørge for
 Institutets Bestyrelse indtil det gik over i andre
 Hænder, saa Ingen skulde sættes i Forlegenhed
 derved, ligesom ogsaa hvert enkelt Barns
 Fremtid vilde ligge ham paa Hjerte, forsaaavidt
 Børnene skulde anbringes andetsteds. -
 Hermed overlade vi Sagen til Deres Naades
 kjærlige Overveielse. Deres Naades hengivne
 og underdanige D Stephansen.”

Enkegrevinden må have overvejet og svaret
 hurtigt og bedt *Stephansen* om endelig at blive
 på Holsteinsminde, for den 20.2. skrev *Doro-
 thea* atter til hende:

”Naadige Grevinde! Deres kjære Brev, som vi
 modtog imorges, gjorde strax en Ende paa al
 Tvivlraadighed - med Glæde giver Stephansen
 Haabet op, om det saa var om 10 Klokkerem-
 beder, og kæmper for sit Yndlingsværk - naar
 han kun veed, at Deres Naade og Greven ønske
 at det skal vedblive, og ikke trættes ved al den
 Møie det medfører, ogsaa for Dem.”

Stephansen fortsatte kampen for at skaffe mid-
 ller til driften af Holsteinsminde ved en stadig
 tiggergang til de indflydelsesrige og pengestær-
 ke, især i hovedstaden. Således besøgte han
 først i april 1846 Etatsråd *Winge*, som under 3

timers samtale viste stor "Godhed og Deltagelse for Instituttet" og lovede at forelægge sagen for Kongen; denne henviste ham til Dronning *Karoline Amalie* og sagde, at hun havde især Interesse for Sagen. Man tilsagde så *Stephansen* at møde hos Hendes Majestæt Dronningen Langfredag d. 10.4.1846 mellem kl.12 og 1. - Han skrev til *Dorothea*: "Hun begyndte med "Det staar nok maadeligt til med Holsteinsminde" hvortil jeg svarede: hvad det Pecuniære angaar, saa ser det ikke godt ud, derimod har Udfaldet af den pædagogiske Virksomhed altid svaret til vore Forventninger og opmuntret os under trange Kaar. Hun sagde derpaa, at Forslaget om Opfostringshuset ikke kunde indvilges fordi "de vilde ikke have Børnene ud af Byen". Jeg udviklede derpaa hvor nødvendigt det var at have Opdragelsesanstalter for fattige Børn og fortalte Erfaringerne. Hun talte med Deltagelse om Sagen og beklagede, at hun vidste ikke hvorledes hun skulde fåe Hjælp, og hun sagde at hun ikke havde "turdet" endnu skrive det til Grevinden. Da Foreningen med Flakkebjerg blev omtalt af mig, saa taledes hun med Interesse og Varme med mig om Holsteinsminde, som en Mindestiftelse om den ædle afdøde Greve, og hun sagde at hun vilde nødtigt Holsteinsminde skulde gaae overstyr, fordi hun vidste, at vi ledte Børnene til Tro paa Herren og til en oprigtig Gudsfrygt; hvortil jeg svarede: Deres May., i Flakkebjerg opdrages Børnene ligeledes, og Menneskevenner kan være glad ved at de have det godt der, og det var da ligesom hun vilde vise, at hun heller ikke havde imod hvad jeg sagde i den Henseen-

de. Hun sagde da til mig at jeg vilde nok gjerne tale med Kongen, hvortil jeg taug stille, deels fordi Spørgsmaalet overraskede mig, og deels fordi jeg i mit Hjerte tænkte at jeg nødigt vilde gaa den trange Vei som altid fører til Majestæten. Jeg besindede mig straks og svarede at jeg gjerne vilde udbede mig Audience, dersom det kunde hjælpe noget for Instituttet, og om Hans May. befalte, hvortil hun svarede ja imorgen Kl.11 og erindrede mig nok engang at det var i Morgen Kl 11 og sagde at "det var her neden under hvor jeg skulde gaae ind." Hun erkyn-digede sig forresten end med stor Mildhed om hvordan Du havde det, og hun vilde have Besked om "hendes lille Carlsen". Audiencen var i Grunden kun kort, men der blev dog sagt mere end hvad jeg skriver; kun det Vigtigste har jeg skrevet. En Committee sagde hun at hun havde udnævnt for Holsteinsmindes Affairer, forresten synes jeg at hun saae bekymret og betænksom ud. - Altsaa i morgen til Kongen, - dog skal jeg først op til Etatsraad Winge og fortælle ham Udfaldet med Audiencen hos Dronningen. - Jeg holder meget af Etatsraaden, det er Skade at denne hjertensgode Mand ikke er en levende Christen.-"

Måske blev en følge af besøget, at Holsteinsmindes lærerstab i maj 1846 kunne udvides fra to - *Stephansens* - til tre, med seminarist og hjælpelærer *Sørensen*. Senere skænkede dronningen Holsteinsminde en kapital på 2000 RBd, og patronatet opgav en tanke om at overdrage anstalten til Komiteen for Flakkebjerg.

Ved *Stephansens* Københavnsbesøg i september 1846 overværede han, at *Grundtvig* holdt konfirmation i Vartov Kirke dagen efter sit bryllup. *Stephansen* vendte sig efterhånden skarpt imod grundtvigianerne - "Det gjør mig ondt at høre Grundtvigianernes Lefleri med Verden, hvis Venskab de bole til, fordi de under Religionens eller rettere Religionshistoriens Maske søge at bemægtige sig Ungdommen i deres saakaldte "Danske Samfund" ligesom de, saavel som deres Mester, svandse om i Asylvirksomheden".

I hovedstaden boede *Stephansens* sædvanligvis hos boghandler *Ditlevsens* i Store Kjøbmagergade No.49 – det bidrog nok yderligere til deres boglige interesse og bogsamling.

DET LYSNER FOR SNESLEVS NY SKOLE

Der var pladsmangel i Sneslev skole – *Neergaard* skrev 23.5.1846 "om Skolegangen i Førslev Sogn: Øverste Klasse: Sommer 1 Dag/Uge, Vinter 4 Dage/Uge. Nederste Klasse: Sommer 5 (Juni-Juli dog kun 4), Vinter 2 Dage/Uge hvorved det befalede Timetal ikke opfyldes". Han foreslog "Øverste Klasse Sommer 2, Vinter 4 Dage/Uge, nederste Klasse Sommer 4, Vinter 2 Dage/Uge. Sogneforstanderskabet i Førslev ønsker at fortsætte som hidtil ". Den 30.6. tillod cancelliet dette, hvis øverste klasse undervistes 2 dage/ugen om sommeren (dog kun 1 dag i høstferien).

Den 23.9.1846 fandt provsten, at "Skolelærer Bøgh er flittig og ret dulig. Skolens Tilstand er ret god. Sang er god. Læsning ikkun nogenlunde, enkelte børn læste dog med Færdighed. Sommerskolegang med 2 Dage er endnu ikke begyndt. Regning og Skrivning, Retskrivning ret god. Religion godt læst. Skriftlæsning ret god. Den indb.Underv. Maadelig. Gymnastik.."

Førslev Sogneforstanderskab søgte d.

15.11.1846 om opførelse af nyt skolehus i Sneslev og fik 15.12.1846 godkendelse fra cancelliet:

"Hr Kammerherre og Deres Höiærværdighed have med behagelig Betænkning af 15.de f.M. tilstillet Cancelliet et Andragende fra Förslov Sogns Forstanderskab, angaaende Opførelse af en ny Skolebygning i Sneeslöv m.m. Foranlediget heraf skulde Cancelliet hermed tjenstligt melde, at det bifalder

1. at Sneeslöv gamle Skolelod overdrages til Justitsraad Neergaard til Förslovgaard mod at Skolevæsenet som Vederlag herfor modtager den af Landinspecteur Kastrup afsatte og paa det hermed tilbagefølgende kort betegnede Jordlod i Sneeslöv By, af Areal 4 tdr land og mod at Skolevæsenet udbetaler Justitsraad Neergaard 150 Rbd som Godtgørelse for de Omkostninger, han i denne Anledning vil have ved Flytning af to Huse.
2. at den gamle Skolebygning med Udhuus, Grund og Have bortsælges ved offentlig Auction paa Hr Kammerherres og Deres Höiærværdigheds Approbation.

3. at en ny Skolebygning opføres i 1847 paa den paa Bøghs hermed tilbagefølgende Kort betegnede Plads, i Overensstemmelse med den hermed tilbage følgende Tegning med tilhørende Overslag, dog saaledes at Vinduerne gjøres 1 Rude høiere, end samme angiver, samt at Arbeidet udføres ved Licitation paa Hr Kammerherres og Deres Høiærværdigheds Approbation, - samt

4. at Sogneforstanderskabet til Bestridelse af de hertil medgaaende Udgifter optager et Laan af indtil 1600 Rbd, som bliver at forrette og afdrage i 28 paa hinanden følgende Aar med 6 pCt aarlig af Laanets oprindelige Beløb.- Det indsendte Udkast til Licitationsconditionerne følger hermed tilbage.”

Og fra Fuglebjerg skole lød det fra provsten d. 22 september:”Læsning god, Sang god, Skrivning, Regning god, Gymnastik fortrinlig god!” – og så fremdeles de følgende år.

BØGHS SOMMER 1847 I VÄRMLAND MED TUR TIL NORGE - OG TIL ANDREA

Det blev ikke til en Danmarkstur i 1847, men til en mere skæbnesvanger Norgestur. *Bøgh* nød at rejse rundt i det skønne Värmland og krydsede herfra grænsen til Norge, hvor han så sig om i Hedemarken. Ved Kongsvinger læste han *Goethes* Faust på midsommernatten uden lys!

Vigtigere var det dog, at han i Solör fandt begyndelsen til enden på sin enetilværelse og fik

fastere fremtidsplaner: han blev forlovet og skrev senere til fru *Stephansen*:

”Jeg skal nu give Dem en Pennetegning af min Kjæreste - Skade at jeg ikke kan sende Dem hele Originalen, thi jeg veed intet Sted paa Jorden hvor jeg hellere vilde vide hende end hos Dem gode Madame Stephanson! Hun hedder - for at begynde med Begyndelsen - Andrea Schöyen, er Datter af en gammel Capitain, Aslak Schöyen til Schøyengaard i Ådalen i Nærheden af Kongsvinger og tre-fire og tyve Aar gl. Hun er en ret smuk lille Pige uden Fordringer og uden Coquetteri - meget strængt opdraget og derfor noget forknytt. Hun har ingen Capriner og ingen Særheder, er godmodig, noget for svag i sin Villie og maaskee lidt for afhængig af "Andres Mening" - Som de norske Piger i Almindelighed er hun meget huslig, slet ikke forfængelig, og er fri for den farlige Forlystelsessyge - men paa den anden Side ligner hun ogsaa sine Landsmændinder deri, at det ikke er ved Talenter eller Belæsthed hun udmærker sig - skjøndt hun forøvrigt har god sund Forstand. - Saaledes er hun i det hele taget af dem, der for en flygtig Iagttagelse synes at forsvinde blandt Mængden - men ved nøjere Bekendtskab viser det sig snart at hun som Qvinde ejer Fortrin som gjør at Ingen hos hende vil savne hvad hun fattes som Dame. Det sidste bliver desuden saameget mindre herovre, som hun efter norsk Beregning hverken behøver videre æstetisk Dannelse eller Vid for at tage Plads i hvilkensomhelst Sallon - thi begge Dele ere her Luxusartikler som vel kunne vække Forundring men aldrig Beundring.”

Han traf hende hos hendes broder, en landkøbmand i Solör, og skrev til faderen og "anholdt om hans Datters Haand". Faderen blev rasende – hendes søster havde villet gifte sig med en mand, som faderen kasserede, fordi mandens søster havde "begaaet et Fejltrin" - og han forbød *Bøgh* al forbindelse med *Andrea* og broderen. Han spredte det rygte, at *Bøgh* for tyveri var flygtet fra kone og børn i Danmark, havde en kæreste i Sverige og kun ville have *Andreas* penge! Faderen krævede, at han fortalte *Andrea* herom, men de to unge stoledes på hinanden og holdt forbindelsen hemmelig, *Bøgh* rejste til Sverige og *Andrea* til Kristiania.

BELLMAN, FREDMAN, WENNERBERG OG GLUNTARNE

På sin flerårige rejsen rundt i Värmland fik *Bøgh* uundgåeligt et grundigt kendskab til svensk sprog og folkeliv og - for hele resten af sit liv - stor kærlighed til svensk sang og musik.

Hans gamle kærlighedsforbindelse til *Bellman* blomstrede, og lykkelig var han, da han tilfældigt traf en gammel mand, der i sin barndom havde været i huset hos en organist, der jævnligt hjalp *Carl Michael Bellman* (1745-95) med at opskrive de melodier, han brugte. Selv havde *Bellman* aldrig gjort sig den ulejlighed at lære sig selv at skrive noder. *Bøgh* afskrev de gamle håndskrifter, som viste, hvorledes *Bellman* selv har sunget dem, inden *Åhlström* omsatte dem, og skrev senere artikler herom ligesom han ofte spillede og foredrog *Bellmans* sange til stor

glæde for mange, med en sjælden musikalsk forståelse. Af *Bellman* lærte *Bøgh* at benytte talesproget efter dets musikalske rytme mest muligt i sine viser – og begge tog gerne fra andres melodier, men fik tekst og melodi til at lyde, som om de altid havde hørt sammen. - Også *Bøghs* senere nære samarbejder *H.C. Lumbye* (1810-74) var beundrer af *Bellman*, og *Lumbye*, i hvis årer der flød svensk blod, samlede de smukkeste af melodierne til epistlerne i "Bellmans Fest paa Djurgaarden", og omtrent på samme tid skabte *August Bournonville* (1805-79) sin ballet "Bellman eller Polskdansen paa Grønålund". Den danske vaudeville var dannet efter fransk mønster, men det ejendommelige, der adskiller dem, var *Bellmans* opfindelse.

Og netop fra 1847 skrev *Gunnar Wennerberg* (1817-1901) - senere kulturminister og landshøvding - sine populære studenterveder "Gluntarne".

I 1862 tilegnede *Bøgh* sine "100 Viser" til *Wennerberg* med et smukt digt:

Sangen plejer at søge sig - Mæcener blandt de Rige,
Derfor kommer jeg nu til dig - behøver jeg mer' at sige?

Dig, vort sagnrige Broderlands - tonerigeste Sanger,
Sender din Ven sin bedste Krans - du veed, hvad hans
Haab forlanger!

Da "Gluntarnes" unge vaarfriske Sang - lød under
Lindenens Kroner,

Han kjendte en gammel velsignet Klang – igjen i de nye Toner:

Du havde arvet den magiske Luth, der hang forstummet saa længe -
Hvad Under, han tæller ethvert Minut - du lader den urørt hænge!

Kærligheden mellem *Bøgh* og Sverige blev siden gensidig - han blev hædret som en af tidens danske litteraturs vigtigste repræsentanter i Sverige. *H.C. Andersen* skrev i 1865: ”Bøgh synes den meest bekjendte Digter i Sverige af danske Forfattere” og forsøgte i 1866 ved hjælp af blomsterlignelser at skildre danske digtere i ”Danske Poeter i Bouquet”:

Og her har Heiberg, Hertz og Hostrup bragt
Den danske Scenes rige Blomsterpragt,
Et Blad fra hver, der er i det nedlagt
Humeur, Spøg, Poesi og Alvors Tanke.
En Paaske-Urt fra Boyes Blomsterløg,
Paludan-Müller: Sjæl i Skjønheds Kjolen.
En bellmansk Hvidtjørn sender Erik Bøgh,
Fra Søren Kierkegaard er Natviolen.

EFTERÅRET 1847 - ÆGTEMANDENS REPRÆSENTANT

Bøgh gjorde netop selv i Sverige i efteråret 1847 sit første forsøg som vaudevilleforfatter, idet han til en dilettant/selskabsforestilling på svensk skrev ”Ægteemandens Repræsentant, Vaudeville i 1 Akt”, skrevet efter en vens referat af et stykke set i Triest, fra hvis sidste halvdel der er benyttet et par lånte situationer af fransk oprindelse. Han sendte en norsk oversættelse af stykket til Kristiania Teater, men

hørte først senere om dets skæbne, som da fik betydningsfulde følger for ham. Derom senere.

Han skrev d. 1.11.48 - til *Stephansens*, at han i efteråret 1847 var meget uligevægtig og usikker på sig selv og sine evner som forfatter og digter:

”Der var engang da jeg kunde rose mig af at ingen Sorg havde været stærk nok til at berøve mig min Courage, min Appetit og min Nattero - nu derimod behøves der blot en ren Baggatel til at berøve mig begge de sidste! -

Jeg har ladet trykke medfølgende Digte, men var bange for at udgive dem. Nu tilbyder en Boghandler mig 12 Rd for Arket af mine prosaiske og 20 Rd (dansk) for Arket af mine poetiske Arbejder og - dog veed jeg neppe om noget af dem er saa godt at jeg tør vove mit Navn derpaa. - Siig mig Deres Mening bedste Madame Stephanson om denne Bog! - Maaske jeg snart kan sende Dem noget Bedre. Hvor det forøvrigt dog er haardt at stride for Opnaelsen af et Maal som man i og for sig ikke attraaer!!! Jeg som i Sjæl og Hjerte saa dybt som Nogen ringeagter Verdens Dom kæmper nu paa Liv og Død for at erhverve mig et Navn - - Jeg har spurgt mig om det var for Andreas Skyld jeg vilde udmærke mig som Forfatter - Ikke direct, thi hun forstaar ikke at bedømme mine Arbejder! For hendes Brødres Skyld? - O Vee! Gud maa vide om disse Gotfolk ved hvad Forskel der er mellem Jakob Behrends og Christian Winthers Arbejder naar de ligge ved Siden af hinanden! - For Publikums Skyld da? - Nej

desværre! Christiania Publikum er saa daarligt at det ubetinget erklærer Wergeland for sin største Digter, og dog har jeg endnu ikke truffet en eneste Nordmand der har kjendt hans Arbejder fra første Haand! - Altsaa - hvorfor kæmper jeg: For af et Publikum som jeg ringeagter at erholde et Navn som i sig selv er mig ligeegyldigt, men hvorved jeg kan trodse nogle stakkels jammerlige Smaafolk der skulde have betragtet mig som en ganske ønskelig Slægtning om jeg havde havt Wergelands Navn. Og dog - ja for Dem tør jeg udtale min Overbevisning! - dog var Wergeland som Digter ikke større end at jeg for en upartisk Domstol turde fremlægge mine senere Arbejder ved Siden af hans, og skulde trøstigt vente Dommen. - Saaledes sige ogsaa mine "Venner" - Men er det ikke ynkeligt! - Naar en eller anden hovedlös Skoledreng blot faaer det Indfald at sige at de ikke duer, da er min Selvtillid ikke stærkere end at jeg er uvis om enten hans eller min egen Dom er den retteste."

HJEMME I DANMARK 1847

Stephansens tiggergang til hovedstaden resulterede i 1847 i en gave fra kongen på 300 Rdr. årligt i 5 år, fra enkedronningen 100 Rdr. + 50 til en basar i København, og fra kronprinsen 50 til basaren. Basaren indbragte 1043 Rdr.

Provst *Brasen* kunde atter i 1847 konstatere, at Fuglebjergs skolelærer *Bjerregaard* var overmåde flink og meget duelig samt at skolens tilstand var særdeles god – så det var nok slet ikke noget dårligt bytte for Fuglebjergs børn,

da *Bjerregaard* overtog *Bøghs* job! Derimod var provsten ikke tilfreds med *Lemvighs* tilsyn med skolevæsenet; ligesom forrige år var der ikke ført de befalede lister over forsømmelserne.

I Sneslev fandt provsten skolelærer *Bøgh* "flittig og ret duelig". Her blev den nye skole bygget bag gadekæret, 200 m NV for den gamle, med 11 fag, 3 værelser og pigekammer, og den gamle skolebygning blev solgt. *Emilie Antonie Bøgh* blev konfirmeret, igen var "Kundskab og Opførsel: Meget god for begge Dele", og hun fik d. 10.9.1847 for sidste gang en lillebror, nr. 10 i børnerækken, *Frederik Emil Bøgh*, hvis faddere blev "Madam Gørtzen af Fugleberg, Jomfrue Christensen af Holsteinsminde, Kroemand Gørtzen, Arvefæster Kehlet og Morten Larsen af Sneesløv".

Af stor betydning blev det senere for *Erik Bøgh*, at Casino i København i foråret 1847 var blevet indviet. Den initiativrige *Georg Carstensen*, der 1839-44 havde redigeret salonbladet "Portefeullen" med dets fortsættelser "Figaro" og "Ny Portefeulle", havde 7. apr. 1842 fået kgl. privilegium til oprettelse af "Kjøbenhavns Tivoli og Vauxhall" paa fæstningsterrænet uden for Vesterport. Tivoli åbnedes 15. aug. 1843 og blev en stor succes, og *Carstensen* fik ideen: at skabe et tilsvarende "Vinter-Tivoli". Han fik 1. nov. 1845 kongelig tilladelse og derefter tilstrækkelig aktietegning til at oprette Casino i Amaliegade, oprindeligt mest tænkt som en smukt udstyret koncertsal, især beregnet på

Lumbyes orkester, der gjorde så stor lykke i Tivoli. Der var restaurant og konditori, en pragtfuld vinterhave med fontæner, endvidere en barsangang med butikker på begge sider og mødelokale, og en lille koncertsal, der mest var beregnet på private baller og selskaber. Casino åbnede d. 21. febr. 1847, og *Carstensen* lod opføre pantomimer på Casino; men det viste sig hurtigt, at der ikke var varig interesse for et saadant etablissement. Det lykkedes ikke at blande samfundsklasserne sammen her; det jævne publikum foretrak Pjerrot i Tivoli eller Vesterbros Fjæleboder, og bourgeoisiet havde Det kongelige Teater og Hofteatret.

Den 26.6.1847 indviedes Danmarks første jernbane - Bøghs fremtidsdrøm fra "Feiekosten" - mellem Roskilde og København, en tur som Stephansen beskrev for Dorothea:

"Vi kjørte lige til Banegaarden, og Kl. var omtrent 12, da vi kom der; vi blev der altsaa til paa Slaget Eet, saa vrinskede Damphesten, og alle Passagererne begav sig ind i Kareterne og jeg med, Kjøretøiet gik ganske jevnt, men andre Ting der ellers pleje at staae stille paa Jorden, gallopperede, som naar Troldmanden spiller Ellestykket for de Underjordiske. Ved at see Banegaardene blev jeg underlig tilmode, som Folk, der skal op at tage Examen, det kom mig for, som det var Templer, hvori vor Tidsaand dyrkes, men da Examensfølelsen er noget uhyggelig, saa har jeg tænkt at vor Tidsaand er en Skoleaand, thi ellers havde den sagtens været til Opbyggelse ligesom i det Tempel hvor

Guds Aand boer. - Inde i Magazinet for de Reisende kendte jeg ..."

BØGHS JULEBESØG AF FISKALEN 1847

Da julen 1847 nærmede sig, tog *Bøgh* vinterophold i en by nær grænsen til Norge, hvor han havde venner, blandt andet en lokal lærerfamilie. Han blev en dag overrasket med besøg af "Fiskalen", en kongelig embedsmand, som spurgte, hvor længe han havde opholdt sig i Sverige? "Noget over 3 Aar". "Om han havde søgt og faaet Pas og kongelig Tilladelse til at blive mere end 3 Aar?" *Bøgh* havde ikke et saadant pas, men fik udsættelse til næste dag og gik straks hen til sin ven "Vicehäradshöfdingen" for at få en forklaring. Det drejede sig om en forældet forordning, som ingen mere anvendte, men som stadig gjaldt - og "Höfdingen" kendte godt ham, der kunne finde på at bruge denne: en noget chikanøs ældre petersvend, der var godt inde i gamle juridiske forordninger og netop var meget forelsket i datteren i den lærerfamilie, hvor *Bøgh* kom; han så en medbejler i *Bøgh* og pudsede fiskalen på ham for at fjerne ham. Da de var tæt ved grænsen, rådede "Höfdingen" ham til at tage til Landshövdingen i Karlstad og få pas til Norge, hvor han så kunne få pas tilbage til Sverige, gældende endnu et halvt år. Og det gjorde han!

GROVE NARRESTREGER I VÄRMLAND SOMMER 1848

Bøgh kom tilbage til det skønne Värmland og nød livet sammen med unge venner. Sammen

lavede de muntre drillerier, som han senere beskrev i småhistorier, angiveligt inspireret af hans egne oplevelser, blot med ændrede personnavne.

Således beskriver fortællingen "En "Histories" Historie" hans oplevelse som 25-26-årig medarbejder ved et blad under navnet Peter Staal, offentlig kendt og omtalt for sine skrivelser: Da han søndag aften kom forsinket hjem fra et forlænget julebesøg hos sin forlovedes familie, modtages han i døren af forfærdede skrig fra stuepigen, dernæst også fra sin værtinde; næste morgen hos barberen giver denne "et Spræt" og et snit med ragekniven og studerer hans hals grundigt; senere i teatret retter alle - under voldsom hvisken - kikkerterne mod ham; bagefter modtages han med glade jubelråb af sine venner, som atter nøje syner hans hals - man havde væddet om, hvorvidt de sidste dages rygte var rigtigt: at hans udeblivelse skyldtes, at han havde hængt sig - ansøgere til hans job stod allerede i kø. I 7 små scener beskriver *Bøgh* rygtets mulige udvikling - som *H.C. Andersens* fjer, der blev til fem høns - "Det er ganske vist": "Der maatte være kommet Noget mellem ham og hans Forlovede - Kæresten havde slaæet op med ham - Forældrene har faaet hende til det, de har aldrig syntes om Partiet - den stakkels Pige - sikken Sorg for Forældrene - Faderen faar et apoplektisk Tilfælde - Pigen er styrtet død om - Moderen er opgivet af Lægerne og er død - Staal har hængt sig - I Morgen skal hele Familien begravet!".

I "En Duel" fortælles om en halv snes svenske venner, som samledes næsten dagligt og morede sig og drillede hinanden. "Engang gik det ud over Løjtnant Stjernholm, Byens smukkeste Ungkarl, eleganteste Kavalier og bedste Danser - men et ikke for kvikt Hoved. Hans Modsatning var kloge, men kejtede, misundelige Fuldmægtig Södergård. En Aften havde Stjernholm meldt Forfald, og Södergård havde extra kluntet traadt i Damens Dansekjole, hældt Champagne over den og var faldet med sin Dame - til vores Latter. Det vilde han hævne ved at drikke os fulde, men blev det i Stedet selv. Under hans slingrede

Hjemtur antog han mig for frøken Clara og betroede "hende" sin 5 Aars haabløse Forelskelse - og Clara, hans uheldige Dansepartner - var Stjernholms Kusine. Da man Dagen efter mødtes, bildte man Södergård ind, at han om Aftenen havde friet til Clara og fornærmet Stjernholm groft og udfordret ham til Pistolduel. For at aflyse Duellen og undskylde fulgtes vi ad til Stjernholm, som forstod Drilleriet og tilgav Fornærmelsen, hvis Södergård i Vennernes Kreds og senere overfor Kusine Clara forklarede alt. Det skete - og om Aftenen kunde Stjernholm for fuldt Alvor betro os, at vi havde et Forlovelsesgilde og et Bryllup i vente - Södergård havde faaet et "Ja" fra hans Kusine! men ikke Forklaringen paa Forløbet."

Vermeland blev en "Tumleplads for min glædeste Ungdom, intet Steds finder en Fremmed større Gæstfrihed, mere hengivne Venner og flere Gældmagere, Kurmagere og Spilopmagere. Her tegnede jeg smukke nordiske Prospekter for en engelsk Litograf. En tilfældigt mødt, meget jovial Præst, som forsikrede mig at jeg ude i Landsbyerne stadig kunde finde "Originaler, lige fra de aparte til de splittergale", og at han kunde vise mig dem. En saadan tog imod os paa Gæstgivergaarden - en vidtløftig Altmulig-kunstner, som komponerede, som "næsten" havde spillet Koncert med Ole Bull og "næsten" sunget Duet med Jenny Lind og som have malet Egnens levende Skønheder. - Han efterfulgtes af en godt halvhundredaarig, lille men kraftig - og kraftigt nedringet - angiveligt Generalinde med Hyrdindehat, Parasol og Vifte, som foreslog mig - istedet for det smukke Landskab - at tegne levende Skønheder og f.eks. begynde med hende selv som en - dog ikke alt for decolleteret - nordisk Pendent, Juno, til Mytologiens Diana af Poitiers! - Derefter ankom en sølle Kone, Gumman Noah, boende i "Arken" paa højen "Ararat", Enke efter "Fullbulten" Noah og Mor til Sem, Kam og Jafet. Hun ansaa mig for Luftskipper, som vilde have hende til at løbe med Annonce-Plakat, og mod hendes Vilje vilde have hende med op at flyve, pyntet med Påfuglefjer! - Et Brev fra den joviale gejstlige Rejsfælle viste, at han - ved Venners Hjælp - havde holdt sit Ord!"

En anden gang kørte *Bøgh* i giggen sammen med en ung embedsmand, som tilbød ham at overnatte i hans lejlighed, da gæstgiverierne på grund af marked var overfyldte, og han selv skulle videre, selv om han skulle have været til "Aftenkalas". *Bøgh* tog mod tilbuddet. "Da Midnatsklokken slog tolv, blev der banket paa Døren, jeg tog Slaabrokken over Nattøjet, men den blev trukket over mit Hoved og jeg i dybeste Tavnhed baaret under aaben Himmel og senere op af Trapper, modtaget af et Mandskors rungende Drikkeviser. Da "Forhængen" blev fjernet, stod jeg paa et Bord med syv fulde Glas, omgivet af elleve overraskede, glade Brødre" med fyldte Glas - som ventede at se min Vært: "Kors för sjuton tunnor punsch! - det är ju en galen man, vi fått!". Jeg tømte de syv Glas og blev optaget som Æresmedlem og blev hen ad Morgenstunden redet hjem paa Ryggen af en Broder!"

"En Sommer var jeg Medlem af "Det lysende Uvejr", en logelignende munter Klub, hvor en Snes Brødre mødtes paa Byens Hotel "Stadshuset". Jeg deltog i en nysgerrig ny "Farbrørs" strenge, dramatiske, mystiske, højtidelige Indvielsesritualer, hvis Rædsler og uhyggelige Ofre han med tilbundne Øjne og Tavshedspligt gennemgik – og jeg havde som udefra kommende Broder Æren af at introducere ham."

"Ved en anden Lejlighed blev jeg en af Hovedaktørerne, da en meget belæst, distrahit svensk Gymnasielektor, stor Bogsamler og Specialist i Middelalderlitteratur, interesseret i Frenologi, Varsler, Forudtilværelse og Sjælevandring, Spiritisme, ved en Fest blev Genstand for "Vennernes" effektive Forsøg paa at overbevise ham om hans "Dobbeltgænger", om at han gentagne Gange have været tilstede forskellige Steder paa samme Tid. "I gør jo til sidst den stakkels Mand forrykt", forudsagde jeg. – Han oplæste en Afhandling om Dobbeltgænger og gik meget seriøst ind paa Problemet og accepterede Muligheden af, at han angiveligt skulle bo paa to forskellige Hoteller samtidig. Han endte i "Daarekisten" og døde kort efter."

Og imedens *Bøgh* morede sig i det fremmede, udbrød Treårskrigen hjemme i Danmark 1848-50.

I THORSBY I VÄRMLAND TIL AUGUST 1848

Fra Thorsby Bruk i Värmland skrev *Bøgh* til fru *Stephansen* d. 16.7.48:

"Kjære Madame Stephanson! - Istedetfor at begynde dette Brev med en Mængde Undskyldninger for min aldeles uundskyldelige Taushed - jeg har dog ikke været aldeles taus thi jeg har skrevet 4 deels hele og deels halve Breve, som jeg til forskjellige Tider havde betænkt at tilstille Dem, men som jeg stedse paa Grund af en eller anden indtruffen Forandring har revet itu paany - vil jeg bede Dem tilgive hvad jeg ikke kan forsvare, at jeg først nu efter et Par Aars Forløb bringer Dem min Tak for Deres sidste mig saa kjærkomne Brev der indeholdt de eneste Efterretninger, jeg siden den Tid, jeg forlod Danmark, derfra har modtaget.

- Jeg har portrætteret om Sommeren og hvilet om Winteren og desuagtet ialt udført 1550 Portraitter ialt (nu à 1 Spd.Stk.) saaledes ingen Nød paa Mønt lidt uagtet jeg har gjort mange kostbare Rejser og hvert Aar tilbragt en Maanedstid ved en Sundhedsbrønd, stedse maattet være "visitfäbig" og aldrig nægtet mig nogen Fornøjelse... Penge har jeg til Dato ikke samlet sammen, men jeg haaber imidlertid at min Kasse skulde række til i September at gjøre en Rejse

først til Christiania, derfra til Götheborg og derfra til - - Holsteinsminde om ellers alting ovre i Danmark endnu staar paa sin gamle Plads. Denne Rejse beroer imidlertid ganske paa det Svar jeg haaber at erholde fra Dem, gode Madame Stephanson, thi efter 4 Aars Fraværelse fra Fædrelandet er jeg naturligvis aldeles uvidende om hvem af mine Nærmeste der ere levende eller døde, hvem der er bortflytet og hvem der er "qvarstandat", hvem der har glemt mig og hvem der endnu mindes mig. - Jeg vil derfor bede Dem, med vante Godhed, at fortælle mig lidt om hvert derovre. Først og fremmest om Alt paa Holsteinsminde er uforandret, dernæst om Sneesløv endnu er min Families Hjem, og om alt der er i samme Skik som forhen.

Hvorledes det gaaer Broder Carl skulde jeg i Særdeleshed have Lyst til at vide. For ham turde man dog haabe Noget af Fremtiden. - Hvorledes Görtzens lever skulde jeg ogsaa ret gjerne ville vide. - Hos dem havde jeg mit første og sidste stadige Hjem, og Mad. Amalia Görtzen skylder jeg helt og holdent at jeg nogensinde har havt et saadant. Om lille Fanny gjetter jeg at De ikke har hørt Noget - Stakkels Barn! Hun var vist oprindelig en af Vor Herres skønneste Tanker - men hendes Opdragere har frygtelig mistydet den guddommelige Mening og jeg var enten for svag for uklog eller for fejg til at bringe den til Forklaring!

Jeg har ikke villet skrive til Fader denne Gang, thi om De saa synes, havde jeg mest Lyst til at overraske Alle med mit Besøg, om jeg foreta-

ger mig nogen Danmarksrejse, hvilket som sagt beroer paa det Brev jeg haaber at modtage fra Dem. Skulde De imidlertid antage at Folket rundt omkring vilde lide formeget ved at see mig saaledes paa een Gang falde ned midt iblandt dem, skal det beroe helt paa Dem om De vil omtale, at jeg lever og lever vel og kanskee gjør en Visit paa en 8 Dages Tid der i Egnen i Sommer."

PORTRÆT-TEGNERIET SLUTTER I SOMMEREN 1848

Det blev stadig ikke til en tur til Danmark, men igen til Norge, hvor *Bøgh* forsøgte at gentage portræt-succéen. Det gik også ganske på samme måde som i Sverige, så længe han ophold sig ude i landsbygden. Han havde så fuldt op med arbejde, at han ikke fik tid til at tænke på at vende tilbage til Sverige, og han fik snart andre planer. Da han først var i Norge, fik han også lyst til at komme til Kristiania, men opdagede snart, at på grund af de nye fotografieringsmetoder i hovedstaden, var der ingen fremtid i at forsøge sig her med hans portræt-tegninger. I løbet af de godt 3 år som tegner var det blevet til ca. 1680 portrætter á 1 Rdr., og han figurerer idag i svenske kunstbøger på linie med de mest produktive svenskere. Den hurtigt og billigt tegnende *Carl Peter Lehmann* tegnede 4375 portrætter fra 1809 til 1867 til 10-40 Rdr. stykket, f.eks. 116 portrætter i år 1827, 131 i 1828, og tjente 1000-2000 Rdr. årligt, med bestillere fra alle samfundslag fra alle landene omkring Østersøen.; fra 1845 fandt interessen til een- og to-cifrede tal. En kvinde-

lig kollega *Maria Röhl* udførte ca. 2000 portrættegninger, først for Stockholmsområdets adel og højere borgerskab, fra o.1845 færre og for jævne folk, og tjente 1500-3000 Rdr. årligt. De danske guldaldermalere *Christen Købke* fik i 1834 330 Rdr. for solgte malerier og *Constantin Hansen* 660 Rdr. for malerier i 1838.

Foruden *Bøghs* ”Vingt-un”-tegning fra 1847 på Älvsborgs Länsmuseum i Vänersborg findes på Tegnérstiftelsen i Lund hans to blyantstegninger af *Nils Lidén* og hustruen *Anna Lisa Lidén*, f. *Tegnér* (ældste søster til *Esaias Tegnér*, professor, biskop og nationalskjald).

FORLOVELSEN MED ANDREA I SOMMEREN 1848

Sidst i august 1848 kom *Bøgh* til Hotel de Scandinavie i Kristiania ”for at besøge en lille Pige fra Landet”. Han og *Andrea* kunne mødes her hos hendes fjernere slægtninge, indtil dette rygtedes i Solör, og så fik brødrene - en købmand, en arkitekt og landhandleren (som havde lånt alle hendes penge) - af faderen ordre på at hente hende hjem - men forgæves. Familien havde kun hørt om *Bøgh*, aldrig truffet ham, og søsteren fik overtalt dem til at opsøge ham. De tre brødre kom, men traf ham ikke hjemme, så *Bøgh* tog i stedet ud til familien og forklarede på 20 minutter, hvordan det hele hang sammen. Helt rørte lovede de at bifalde forlovelsen og tillod *Andrea* at rejse med ham, hvis de kunne få beviser for hans fortid! Kunne han ikke skaffe disse, skulle forlovelsen hæves – hvorefter

de dog alle blev vidne til at de udvekslede ringe! Men *Bøgh* måtte se at finde sig en ny og bedre levevej.

HJEMME I DANMARK I 1848

Med *Kristian 8.s* død og *Frederik 7.s* tronbestigelse d. 20. jan.1848 indledtes en ny tid i Danmark.

Den 11.3.1848 skrev *Dorothea* til *Stephansen*, som var hos *Ditlevsens* i København, hvor de bl.a. skulle i Casino, at han var kommet af sted uden anden bagage end sin nathue - ”Jeg tænker mig dig i Casino i Aften med Huen – i Lommen!” - og han svarer d. 13.3: ”Ditlevsen gik strax med mig hen at købe en Hat, thi i Verden gjælder det at være Karl for sin Hat, og jeg Stakkels havde jo ingen Hat, hvorledes skulde jeg ogsaa blive det, om jeg ogsaa kunde; en saadan Hat koster 6 Rd, og den bærer jeg nu hver evige Dag paa mit Hoved; men da en Billet til Casino-Forsamlingen kostede (de havde allerede været udsolgte fra de ordentlige Steder 3 Dage i Forveien) 5 Rd hos Sjoerverne, saa kunde jeg ikke faa dette Pas... jeg gik derfor op til Grevinden.. Hun fortalte mig især om Grevens Sygdom og uendelig mange Ting om den elskelige afdøde Konge.”

Den 18.3. skrev *Stephansen*: ”Folk er saa gode imod mig, som de kunne være, kanskee det er fordi de synes at Instituttet nu er nær ved at døe, og de dog i Døden ville tage en kjærlig Afsked med mig; jeg selv har dog Haab... Forleden Aften var Universitetspedel Møller

saa god at give mig en Bilet til Universitetets Sørgefest over C VIII, denne Stads fornøiede mig.”

Ved folkemødet i Casino d.20.3.1848 krævede man en fri forfatning af Kongen. *Stephansen* fortsatte brevet: ”I Formiddags kl. 11 skulde afgaae en Deputation til Kongen for at fordre Ministeriet afsat og Danmarks Rettigheder mod Schlesvig-Holstein gjort gjældende. Medens Discussionen iaftes i Casino og Studenterforeningen stod paa, havde hvert Hus sine Kundskabsmænd ude; her fra Huset var det den unge Rønne og do. Rudelbach. I Morgenstunden gik jeg hen til Algreen hvor jeg synes Folk er ganske fornuftige, og da jeg mærkede at det var Samlingsstedet for en Deel jydsk Studerende, som vilde tage mig under deres Ægide, saa fulgte jeg med dem hen i Universitetssalen, hvor en Tale holdtes af en af Studenternes Committerede. Derfra gik vi hen paa gml. Torv hvor alle Folk samledes. Det varede vel en Times Tid inden de Deputerede kom ud af Raad og Domhuset; imidlertid sang Folk Fædrelandssange, og alt gik i den allerbedste Orden og Sømmelighed. Endelig da de Deputerede kom blev der en Raaben Hurra og Svingen med Hattene, hvilket tilsidst tabte sig i et uendeligt vedvarende Brøl, der ikke var behageligt at høre paa. Jeg stod midt i de tykke Masser, holdt ved Haanden af en Mand, Levinsen, som hørte til Algreens Clique, og jeg havde god Leilighed til at see alt. Deputationerne passerede lige forbi mig, og efter dem bølgede Menneskemassen ned til Slotspladsen, hvor den blev staaende, medens Deputationen var hos Kongen. Derefter vendte alt tilbage, i samme gode Orden uden Politi som det var kommet, de Studerende til Solennitetssalen. Her strømmede vel et Tusinde Mennesker ind, og Friheden var saa stor at jeg ringe Person kom endog til at staae i Kongens Stol lige overfor Talerstolen. Liebe, en af de Committerede, underrettede Forsamlingen om at Kongen havde svaret Deputationen at allerede imorges Kl. 7 havde han for at imødekomme Folkets Ønsker afskediget Ministeriet og Alt skulde siden gjøres godt saaledes at det kunde svare til deres

Forhaabninger.... Det Parti jeg i Formiddags saaledes har fulgt er Intelligents-Aristokratiet, dets Organ er Bladet ”Fædrelandet” dets Samlingsplads er Casino med Filial-Anstalten ”Studenterforeningen” ...”

Krigen i Sønderjylland startede ca. 1. april med sejr ved Dybbøl 5. juni og våbenstilstand 26. aug. Den 7. juli 1848 udkom Valglovsforslaget som Lov. Valget skulde foregå i Distrikter hver på ca. 12000 indb., 114 distrikter, der hver valgte én Rigsdagsmand. Sorø Amt deltes i 5 distrikter: Ringsted, Sorø, Holløse/senere Fuglebjerg, Skælskør, Slagelse. Der var 3 politiske partier: Bondevennerne (Venstre, stiftet 1846), Nationalliberale (Centrum) i købstæderne, Højre (Konservative, i byer og godsejere). Institutbestyrer *C.C. Møller*, Flakkebjerg var opstillet af Bondevennerne og blev d. 5. okt valgt til den grundlovgivende rigsforsamling og var rigsdagsmand for Skælskørkredsen 1848-49. Skolelærer *Rudmose* i Tybjerglille meldte sig ind i Bondevennerne og opstillede, men trak sig og udmeldte sig igen.

Krigen mærkedes også på Fuglebjergegnen. De unge mænd blev indkaldt til hæren - det taptede Holsteinsminde for medarbejdere på værksteder - reberbane og bogbinderi fortsatte dog hele perioden - og i landbruget. I juni 1848 var *Stephansen* i audiens hos kultusministeren, som indtil fornylig ”var en af os” og ønskede at kunne hjælpe, men havde nu skarpe og kritiske indvendinger. I december var han igen i København og havde møder med mange rigsdagsmænd, bl.a. *Møller* fra Flakkebjerg, og grevinden *W. Holstein*, og man ansøgte forgæves kongen om støtte til den siden 1845 vakkende økonomi.

Gortzenfamilien på Fuglebjerg kro stammede fra Holsten, og da holstenerne jo gjorde oprør i

1848, blev kromanden bange for, at de skulle blive forulempede, når danske tropper passerede kroen. Derfor opgav han kroforpagtningen, og han og gårdmand *Christian Jespersen*, Lille Valby ved Slagelse, mageskiftede kro og gård. Han og *Bøghs* gamle veninde og madmor *Ama-lie Gørtzen* købte 11.4.1849 gården Frederiksro ved Slagelse, og *Jespersen* fik 31.10.1949 fæstebrev på Fuglebjerg kro.

I København erklærede Casinos bestyrelse d. 28.7.1848 Casino fallit - det var ved denne Lejlighed, at aktierne efter sigende solgtes for et glas Toddy. Ved Krigens Udbrud havde *Carstensen* meldt sig som frivillig og blev løjtnant ved Kongens Livjægerkorps. Nu kom det på tale at indrette Casinos store koncertsal til teater, og da bevillingen var opnået, blev *H.W. Lange* ved Odense Teater valgt til direktør. Han var en dygtig, myndig og energisk mand, der forstod at vælge sit personale, men hans myndighed kunne undertiden gå over til en vis stejlhed, der ikke sjældent skadede ham. Han kendte *Danner* fra det kongelige Teater 1839 og fra Odense, hvor *Frederik 7.* var Fyns guvernør.

FOLKEFEST I FØRSLEV MED LÆRER BØGHS TALE OG SANG

Næstved Avis kunne i 1848 fortælle, at "De hjemlovede Krigere af Førsløv Sogn ialt 32 bleve behageligt overraskede ved Indbydelse til at deltage i et Festmaal tid den 25. november med Sognets Beboere, der havde foranstaltet det. Hr Justitsraad de Neergaard til Førsløv-

gaard, der selv var fraværende, havde bidraget ved et rigeligt Pengetilskud, og en dertil udvalgt Komitee af Sognets Mænd ordnede og anskaffede alt paa det bedste. Kl. 1 samledes Krigerne med hustruer hos Gaardmændene, Sognefoged Kehlet i Sneeslev og Anders Peder Pedersen i Arløse. Indgange til Gaardene vare prydede med Æresporte og vaiende Faner, og under hjertelig Samtale bleve Maaltiderne nydte og tiden tilbragt, indtil Sognets Beboere indfandt sig Kl. 4 om Eftermiddagen. Smukke Transperanter med Hs. Kgl. Maj. Kongens Navnetræk prydede Stuerne og Kanoner vare i Beredskab til at give Skaalerne Eftertryk. Da Beboerne vare samlede, drog alle Krigerne med de øvrige Mænd i Procession gennem Byerne, med flyvende Faner og Musik, hvortil blev afsunget "Den tapre Landsoldat". Da det umilde Vejr imidlertid snart samlede Mængden igjen under Tag, forlystede Ungdommen sig med Dands indtil Aftensmaaltidet begyndte. Her herskede almindelig Munterhed og Glæde iblandt den brogede Mængde, og af Skaalerne, der alle bleve indledte med hjertelige og passende Ord, bør fremhæves følgende: For vor elskede, folkelige Konge (af Institutbestyrer Stephansen), for vore brave hjemkomne Krigere (af skolelærer Bøgh), for vor Moder, det gamle kjære Danmark, Danmark til Eideren (af Forvalter Olivarius) Taksigelse fra Krigerne til Beboerne, med Udtalelse af, hvorledes de atter ville drage modigen ud, hvis Gud og Kongen kaldte til fornyet Kamp (en af Krigerne, Skytten Iversen), for den danske Sømand

og for Enigheden mellem vore Krigere til Lands og til Vands (af Koffardikaptain Schousbo), for Dannebrog (af Pastor Schousbo). - Det vilde blive for vidtløftigt at udmale i det enkelte denne Folkefest, der vedvarede til den lyse dag, og hvori henved 300 Mennesker deltog. Det maa være nok at tilføje, at enhver følte sig oplivet og styrket ved at høre til et Folk, der forener Tapperhed i Krig med saa mange Fredens Dyder, og glædet ved den Tilnærmelse der er mellem høje og lave, idet alle meer og meer føle sig som Børn af den fælles Moder som de vilde kæmpes om at hædre. En af Krikerne som selv var saaret men atter helbredet benyttede den hjertelige Stemning hos Folket til at indsamle Bidrag til de saarede og de faldnes Efterladte, og der indkom fra de i Sneeslev By forsamlede 14 Rbd, 3 Mk, 8 S, som ere indsendte til Komiteen i Kbh.- En smuk Sang, forfattet af Skolelærer Bøgh i Sneeslev, blev afsunget ved Bordet.”

REVY-FORFATTER BØGH I KRISTIANIA 1848

Det norske Teater havde i flere år ikke haft eet originalt arbejde på sit repertoire. *Rolf Olsens* vaudeville ”Salonen eller Intrigen i Kræmmerhuset”, om en af byens store købmandsfamilier, hans egen eventuelle svogers familie, var sammenskrevet af gamle vaudeviller, men havde gjort lykke i sæsonen 1847. *Bøgh* læste stykket og fandt det så elendigt og kedeligt, at det ville være let at udkonkurrere - på det i 1847 åbnede

Casino-teater blev stykket således også kasseret af *Lange*.

Bøgh havde jo et år tidligere med ”Ægtemandens Repræsentant” forsøgt sig som vaudevilleforfatter og havde set *August Blanches* succes-revy 1844-45. Han besluttede at forsøge sig igen med denne som forbillede, i revy-genren, der var helt ukendt i Norge.

Hovedtemaet i revyen skulle være kampen mellem landets to store partier og deres aviser: Intelligenspartiet, skandinavisterne, studenterne, byfolk med avisen *Kristianiaposten* – over for Bondepartiet, antiskandinavister, landbefolkningen, som kun læste og troede på *Morgenbladet* og redaktør *Stabel*. Stykket blev krydret med forskellige af årets mindre begivenheder. *Bøgh* lod skandinavisterne løbe af med sejren, uden at nævne personnavne, men publikum kunne ikke undgå at genkende dem: ”Journalistikken” var *Stabel* og ”Kritikken” *Rolf Olsen*. Han brugte en munter dialog og lette kupletter.

Bøgh indleverede manuskriptet og traf dagen efter et medlem af teaterbestyrelsen, som kunne glæde ham med, at stykket var enstemmigt antaget uden rettelser - ”det skal blive vor Triumf baade over Heiberg og Hostrup!” - og spurgte: ”Var det virkelig Bøghs første forsøg?” *Bøgh* mindede om ”Ægtemandens Repræsentant” fra 1847, som han havde tilsendt dem, men som teatret nok havde kasseret. Næh, det var skam antaget, men man havde mistet det sidste ark papir og *Bøghs* adresse! Fik man suppleret med

slutningen, ville stykket blive opført før revyen, der skulle gemmes til nytårsaften!

BØGH FIK BRUG FOR DE GAMLE VENNER

Imidlertid havde han jo forlovet sig med *Andrea Schøyen*, og han mente nu, at det var på tide at skaffe sig en mere sikker stilling i sit hjemland. Han indså nemlig, at nordmændenes nationalfølelse ikke længe ville finde sig i de dansktalende skuespillere.

Men *Bøgh* havde jo også alvorlige akutte problemer at løse - fortiden! Den 1.11.1848 - dagen før teatrets formelle afgørelse om nytårsrevyens antagelse - forlod *Andrea* Kristiania, og *Bøgh* skrev til *Stephansens*. Han fortalte om *Andrea* og familien og dens krav om beviser for hans uplettede fortid.

"Jeg kan ikke præstere for mange Attester for at jeg er et skikkelig Menneske, thi slige Folk som A's Slægtninge have altid svært ved at troe paa Andres Redelighed. - Nogle faae Bemærkninger i Anledning af disse Attestationer turde maaskee ikke skade min Sag - Bemeldte "Slægtskab" er af den Slags Folk der anseer Fattigdom som en Last, derfor vil t.Ex. enhver Attest fra Pst. Schousboe om at jeg "uagtet jeg fra min Barndom har maattet kæmpe mod alle Fattigdommens Besværligheder" har jeg ærligt og ordentligt banet mig Vejen gennem Verden" aldeles ikke anbefale mig. - Hvad en "Seminarist" er for Noget veed man heller ikke her i Norge. Derfor ønskede jeg saavidt muligt at omnævnes som "Skolelærer" og jeg haaber at Herr Stephanson uden at krænke Sandheden kan fortælle min Ungdomshistorie saaledes omtrent: - "Efter at have fuldendt sin Skolegang tilbragte han et Par Aar i Huset hos Provst Brasen, der da boede et Par Mile herfra - forsynet med gode Anbefalin-

ger forlod han dette Huus og tog efter 2 Aars Forløb med bedste Character Embedsexamen ved det kongl. pædagogiske Seminarium - fik derpaa en Huslærerplads, hvilken han forestod indtil Propr. de Neergaard kaldede ham til Skolelærer i Fugleberg. I et Par Aar bestred han dette Embede, men fandt sig ikke tilfreds med sin Stilling og afstod - uden nogensomhelst Opfordring fra sine Forsatte - i Slutningen af Aaret 1844 sin Plads til en Anden og begav sig paa en Udenlandsrejse. - Hans Bortrejse fra Danmark skete saaledes uden anden Foranledning end hans frie Villie - - osv." - Ogsaa ønskede jeg at Herr Stephansen vilde lade disse Antegninger i sit Brev attestere t.Ex. af Schousboe, Leuning, Neergaard eller - Lemvigh - thi man er som sagt mistroisk. -

Brevet til mig som jeg haaber at Herr Stephansen er saa god at sende til Architect Carl Schøyen (Til Portraitmaler Bøgh Addr. Hr Architect C. Schøyen) vilde De maaskee bede Deres Mand stile saaledes at Familien kan læse det. - Med mange venlige Hilsener til Dem, Deres Mand, min Familie og vore Bekjendte. - Næste Gang naar jeg skriver haaber jeg at den Crisis hvori jeg nu befinder mig enten paa den ene eller den anden Maade vil være overstaaet og at mit Brev da skal faae et mere ordentligt Udseende og Indhold. Lille Andrea bad mig hilse Dem! - Gud give at hun var hos Dem! - De kan troe at det er ret en elskelig lille Pige saa god og hengiven og fordringsfri! Blot hun var lidt stærkere. - Min Kjærlighed til hende er maaskee ikke saa sværmerisk som den var til Maria men den har meget tilfælles med Forældrenes Kjærlighed til deres svageste Barn - jeg føler at hun behøver al tænkelig Kraft og Kjærlighed hos mig for at føres igjennem alle Brændingerne - og derfor har jeg ingen Tanke og ingen Evne som ikke er hende offret. - Deres hengivne Erik Bøgh Min Addr. er B. Skibsteds Gaard i Toldbodgade i Christiania."

Mon ikke han nu har glemt lidt om *Fanny/Maria*?

Samtidig skrev han til *Stephansen*:

"Velædle Herr Institutbestyrer Stephanson! -

Den Velvillie som De stedse fra min første Ungdom har viist mig giver mig Mod til at bede Dem bevisе mig en højest vigtig Tjeneste, der vistnok vil medføre Ulejlighed for Dem; men som De sikkert ikke vil vægre mig da min hele Lykke er afhængig af dens Udførelse.

Paa Grund af den totale Ubekjendtskab hvori min Forlovedes Familie staaer til min hele Fortid er det bleven paa-lagt mig at skaffe uforkastelige Beviser for at jeg i mit Fædreland har været bekjendt som et Menneske af ustraf-felig Vandel. Min Bøn til Dem er derfor at De godheds-fuldt vilde forskaffe og til mig oversende efternævnte At-testationer samt adressere Brevet til "Herr Arkitekt C Schøyen Eckards Gaard paa Østergade i Christiania".

1. Fra Dem Selv.-

At De nøje har kjendt mig indtil den Dag jeg forlod Dan-mark, samt hvorledes jeg har været Dem bekjendt. Vilde De godhedsfuldt give et Omrids af min korte og simple Løbebane er jeg Dem ret taknemmelig. Som et Curiosum for Dem, men som Noget der for mig er vigtigt erholde modbeviist, kan jeg anføre et Rygte som "Nogen" har udspreedt at jeg skulde være gift i Danmark og for en eller anden Affaire have seet mig nødsaget til at rømme derfra - Dersom De har hørt Noget som kunde hindre mig i naarsomhelst at vende tilbage til mit Fødeland anmoder jeg Dem uforbeholdent at omtale det.

2. Fra Pastor Schousboe i Försløv

at han kjender mig og min Opførsel fra min Barndom og til min Bortrejse, hvorledes min Vandel har været.

3. Fra Cancelliraad Leuning

at han har kjendt mig al den Tid jeg har været i Danmark og at jeg aldrig har gjort Øvrigheden nogen Ulejlighed.

4. Fra Pastor Lemvig

at han har været min Foresatte og Sognepræst i 2 Aar og hvorledes jeg er ham bekjendt.

5. Fra Proprietair de Neergaard

at han har kaldet mig til Skolelærer i Fugleberg - samt at jeg upaaklaget forestod og uden nogensomhelst Opfor-dring fra mine Foresattes Side opgav denne Post.

6. Fra Skolelærerne Sørensen & Greve

at de som mine Kolleger har kjendt mig og hvorledes.

7. Fra min Fader

og saamange Andre som muligt at gjenkjende min Haandskrift som Bevis for min Identitet. Tillige vilde jeg gerne have min Døbeseddel tilsendt - jeg husker ikke ret om Fader har den eller om den befinder sig hos Præsten ved Frelsers Kirke - dog maa det sidste Tilfælde ikke for-hindre de andre Attesters snarest mulige Afsendelse - om De godhedsfuldt vil paa tage Dem samme. - Deres egen Attest bedes De som den der bliver den fuldstændigste godhedsfuld at lade contrasignere af et Par andre agtede Mænd i Egnen.

Skulde Nogen af min Forlovedes Familie f.Ex. hendes Broder Hr C. Schøyen anmode Dem om private Med-delelser angaaende mig haaber jeg at De med samme Velvillie som De altid har vist mig vil overtage dette Hverv - og jeg haaber at De fremfor Alt, gode Herr Ste-phanson vil tilgive at jeg til Deres mange Forretninger har vovet at føje Byrden af alle disse Attesters Anskaf-felse. - Min venligste Hilsen til Madame Stephanson! Christiania d 1ste Novbr 1848

Med Ærbødighed og Höjagtelse Deres Erik Bøgh"

ÆGTEMANDENS REPRÆSENTANT OG NYTÅRSREVVYEN 1848/1849

Skuespillerne ved teatret i Kristiania var alle danske og meget venlige mod den unge lands-mand, der fik til splinterne stykker antaget. Et skuespillerægtepar, som skulle spille i disse stykker, inviterede *Bøgh* hjem en aften og overtalte ham til at oplæse "Ægteemandens Repræsentant" – og lovede, at der ikke ville være fremmede tilstede. Men det var der, en

Bøgh ubekendt, en ”Ven af dem og Teatret”, nemlig *Rolf Olsen*, Morgenbladets anmelder samt forfatter til ”Salonen eller Intrigen i Kræmmerhuset” og til en antaget vaudeville ”Kontrolløren”!

Olsen forhånds anmeldte derefter i Morgenbladet *Bøghs* to stykker som ”umodne Produkter af en omstrejfende Aventurier”, men *Bøgh* svarede igen med en polemisk artikel i Kristianiaposten, som ironisk drejede sagen således, at det måtte være den kendte chikanørs egne ”Salonen” og ”Kontrolløren”, anmeldelserne gjaldt. Dette ironiske modspil skaffede *Bøgh* ansættelse som medarbejder, føljetonist ved Kristianiaposten, som derefter nød godt af hans satiriske polemik.

Midt i december 1848 kom ”Ægtemanden” til opførelse og blev en publikumssucces, kun nedrasket af Morgenbladets *Olsen*. Anden juledag kom turen til hans ”Kontrolløren”, hvis scener og replikker var stjålet fra *Heiberg* og *Hostrup*, og den blev ”udhysset” af publikum og aflystes. Nytårsaften blev *Bøghs* revy opført, ”Nytårsaften 1848-49 eller Tryllefarce”, en satire over Bondepartiet, som gjorde al tænkelig lykke, forfatteren blev fremkaldt, og i stedet for 3 gange blev den fortsat opført aften efter aften, så Morgenbladet helt til slutningen af februar gentog sin harme over nytårsfarcens nærgående satire over bladets ledelse, sidst i en 4 spalter lang artikel.

Revyen blev også genoptaget i markedsugen omkring 1. juni, hvor mange bønder fra oplandet var i byen. Den aften, revyen skulle vises, var det meningen, at oppositionen ville samle en masse pibere, men i sidste øjeblik blev det af den grund ordnet således, at revuen blev spillet aftenen før, så kun et mindretal af piberne nåede at møde frem - alligevel var der stort ståhej: Håndklap, bravoråb og klappen med stolesæder, og da gaslyset slukkedes efter tæppefald og piberne i sluttet trop ville snige sig ud af teatret, blev de omringet af klapperne, og snart drog de i skøn forening igennem gaderne med fuld musik. ”Min første Nytaarsfarce” siger *Bøgh*, ”fik saaledes en meget mere storartet Afslutning, end den havde fortjent”.

Bøgh nåede at skrive endnu to vaudeviller i Kristiania. I marts 1849 havde han ”Ingen Mandfolk med i Spillet” klar, spillet af ”lutter Fruentimmer”; den gik kun nogenlunde, fordi ”Hovedrollen, hvorpaa alt beroede, var en til Herre forklædt Dame, og alle undtagen Morgenbladet var enige i, at det kun var den miserable Udførelse af Hovedrollen, der bar Skylden”. Og efter hans afrejse i september 1849 opførtes ”Teaternissen”, hvis intrige viste sig for kompliceret for det jævne publikum.

SVIGERFAMILIEN SCHØYEN

Efter at *Schøyen* familien omkring jul 1848 havde modtaget ”anbefalingerne” fra Fuglebjergerfolkene og revideret sin opfattelse og godkendte *Bøgh*, tog han og *Andrea* på rund-

rejse til dens medlemmer – forældrene, 2 søstre og 7 brødre. De blev venligt modtaget, undtagen af faderen, der glimrede ved sin fraværelse under det 3 timer lange besøg. Han var en hustryran, moderen en resigneret husmoder; de boede hos prokuratorsønnens, som havde overtaget fødegården, hvilket havde ødelagt familievenskabet. De to ugifte søstre var rejst fra egnen, og nogle brødre var flyttet til Kristiania. Prokuratorens tog dem med til bal i nabolaget, men hyggeligst blev de modtaget hos broderen landhandler *Thomas Schøyen* i Solör og hans ”hyggelige lille Kone”, som *Andrea* efter nogle måneder i Kristiania tog ud til, og *Bøgh* fulgte en måned efter; de boede hos dem i 3 måneder og tog derfra atter til Kristiania, hvor hun skulle overvintre.

Andrea gjorde det nu til en pligt for *Bøgh*, at han fik sig en fastere og bedre stilling end ved teatret og avisen, helst i sit hjemland. Den norske nationalfølelse ville næppe længe slå sig til tåls med det udelukkende danskfødte og til dels københavnsk-talende teaterpersonale. Han var træt af spændingsforholdet mellem de danske og ”de norske Nordmænds Norskhed”, norsk nationalitet, norsk folkesang, norsk sprog, selskabsliv, litteratur, poesi, polemik, arkitektur, malerkunst, musik, teaterkunst, kortsagt overalt. Og *Andrea* var ikke knyttet fastere til Norge, end at hun nok kunne finde sig lykkelig, om deres hjem ikke skulle blive dér.

HJEMME I SNESLEV 1849

I Sneslev skole var provsten d. 29.7.1849 ret godt tilfreds: ”Regning ret god, Hovedregning dog meget simpel, Retskrivning taalelig, Religion ligesaa, Geographie nogenlunde, Indb. Underv. maadelig....” . Men gamle lærer *Bøghs* økonomi var stadig elendig - han blev flere gange tilstået understøttelse fra skolelærernes hjælpekasse - bl.a. som belønning for god undervisning i gymnastik!

Og i Næstved aflagde *Carl Henrik Bøgh* i 1849 svendeprøven som maler og blev indkaldt til hæren som værnepligtig. På Holsteinsminde fik man finbrødsbageri, som senere flyttes ud til landevejen, hvor ovn og skorsten stadig ses.

ET ENKELT VENNEBESØG FRA DANMARK

I Norge nåede *Bøgh* for en gangs skyld at få besøg hjemmefra: Efter mange forgæves forsøg på at træffes kom hypokonderen *Kullerup* endelig i sommeren 1849 en otte dages tid til Kristiania. De tog sammen til Drammen, ”hvor det traf sig saa heldigt at just begge mine Stykker opførtes for første Gang og med umaadeligt Bifald samme Aften vi tilbragte der. Min stakkels Ven rejste over til Roskilde for ved en Vandcur at helbrede sin Hypochondri; men ”Vand gjør det vistnok ikke!” I tre Aar, forsikrede han mig, havde han daglig lidt af Ildebefindende, men saa snart han kom under min Behandling gik det over, jeg spadserede med ham til han var stoktræt, disputerede med ham til han blev lens paa Argumenter og perciflerede hans Tvivl til

han selv maatte belee dem. I sit sidste Brev forsikrer han mig atter, at de 8 Dage han opholdt sig hos mig have været hans eneste sunde i den lange Tid; saasnart han var passeret Drøbak kom hans Sygdom igjen og vedbliver endnu trods Vandcuren at plage ham.”

Midt i august 1849 skrev *Bøgh* til *Stephansens* og takkede meget for ulejligheden med ”anbefalingerne”. Han fortalte om, hvordan det var gået med familien Schøyen og på teatret; nu skrev han mellem 8 og 12 timer

dagligt for avisen. Han sendte dem også ”et Par Bilag: 1. Nytaarsaften, med Oplysninger om Localforhold - som Prøve paa mine dramatiske Arbejder. 2. En Artikel i Rigstidende om ”Skoledrenge og omrejsende Aventurens” som prøve paa mine polemiske Artikler. En Opgørelse med Morgenbladet som Mundsmag paa og Oversigt af dette Blads Angreb. Det er characteristic at Morgenbladet ikke kunde svare et eneste Ord paa denne Artikel - Alle Morgenbladets Angreb have tilsammen været uden Virkning paa mit Humeur - derimod har baade Stabel og Rolf Olsen været nær ved at

Erik Bøghs tegning af Kullerup

forgaae af Harme. - For Øjeblikket har jeg Fred og Morgenbladet har siden hin Artikel ikke kunde besvare, heller ikke nævnet mit Navn.

Uagtet jeg saaledes har gjort al den Lykke paa min Forfatterbane som er tænkelig at gjøre i et Aar, uagtet dette ene Aar har bragt mig en Indtægt (naturligvis ogsaa en Udgift) af mellem 6 og 8 Hundrede Rbd dansk - uagtet Publicum agter mig som Journalist og Theaterforfatter og viser mig al personlig Opmærksomhed saa - er Norge dog Norge og jeg er altfor dansk til at kunne trives her. I Sverrig længtes jeg aldrig efter Danmark men her trykker Luften mig. Den er kold og raa og Publicum er ligesaa”. Han beklagede sig over nordmændenes fuldstændige mangel på kendskab til og forståelse af poesi, litteratur, kunst, men ”Begejstring for ”Nytaarsaften”, som jeg skrev paa en Maanedstid og betragter det som et ret heldigt lille Lejlighedsdigt. Skriver jeg derimod et alvorligere Arbejde, af virkelig poetisk Værd saa frygter jeg for at man piber det ud. Publicum – især Christianias – er den uselvstændigste, lunefuldeste, smagsløseste og uretfærdigste Dommer man kan tænke sig!”

FORFATTER, SKOLELÆRER ELLER LANDMAND?

Bøgh bad samtidig, kort før afrejsen fra Norge, fru *Dorothea* om gode råd:

”Hvad ønsker jeg da spørge De vel - jeg ønsker blot en saadan Stilling som jeg havde da jeg forlod Danmark! ... Fugleberg Skole vilde nu ikke være det samme for mig som den var for 5

Aar siden. Alt det som dengang lokkede min Hu bort fra det rolige stille Liv har nu tabt sine Tillokkelser. Pastor Lemvigh vilde heller ikke være for mig hvad han dengang var thi jeg føler nu at jeg skulde kunne sætte mig over hans Uselheder, og at det skulde blive ham, der kom til at frygte mig og ikke omvendt, om der blev Uvenskab mellem os. Desuden har jeg lært at omgaaes Folk uden Gene uagtet de har viist sig som langt større Slyngler end den ynkværdige Præst i Krummerup. - Jeg sværmer slet ikke for Skolestøvet men jeg troer at det nu vilde falde mig meget mindre tungt for Brystet end dengang - Alle Hjemmets Goder som dengang vare uden Værd for mig vilde jeg nu kunne tilegne mig, thi jeg ejer - og det er det Beste jeg har fundet paa min Udenlandsreise - en Husets Skytsaand i min Andrea! - I endnu højere Grad end jeg, ønsker hun Forandring i min Stilling. Hun er ikke det allermindste forfængelig og vilde langt heller være en lykkelig Mands end en stor Mands Kone om hun havde Valget. Opdraget paa Landet, og det ret strengt, gjør hun kun de allernøjsomste Fordringer til de ydre Rescourcer og skulde snart finde sig hjemme, ogsaa i tarvelige Vilkaar. Hvad hun derimod ikke kan finde sig i, er Kjøbstadslivet, min altfor meget forcerede Forfattervirksomhed, og den Usikkerhed som min nuværende Stilling medfører. - Med al min Optimisme kan jeg heller ikke nægte, at en Forfatter "staar paa månedlig Opsigelse" baade hos sin Vert, sit Publicum og sin hele Verden. - Til Dem, det vil sige baade til Hr og Madame Stephanson thi De To ere jo Et - til Dem henvender jeg mig nu

med et Spørgsmaal som jeg ikke vilde gjøre nogen Anden, fordi dets Besvarelse udkræver hele Deres Indsigt og Deres Godhed for mig! Hvorledes skal man bedst paa Landet i Danmark finde sig et hyggeligt Hjem og en Levevej hvorved 2 flittige og fordringsløse Mennesker kunne bestaae? - Jeg har tænkt mig to Svar: Som Landmand eller som Skolemand - og vilde unægtelig langt foretrække det Første. Hr Stephanson kjender vist omtrent Prisen paa en god Selvejergaard - Overdragelsessummen for en do. Arvefæstegaard og Indfæstningen for en Livsfæstegaard og kan saaledes nogenlunde sige os hvad vi have at gjøre med vore Rescourcer. Disse ere: 1. for Andreas Vedkommende: et husligt Sind og god Sands for det praktiske og oeconomicke Liv - Arbejdslyst og Nøjsomhed samt 4000 Rbd af hvilke dog kun 2000 ere disponible - 2. for mit Vedkommende - et Hoved, der som Bondehoved maatte være passabelt, en Villie der sjælden har givet tabt, et Mod der aldrig her ladet sig nedslaa og et Par Hænder der ikke gjerne ville være ubeskjæftigede - dette er Alt! - Hvad kan man udrette i Danmark med disse Hjælpemidler? --- Paa samme Maade som jeg opgav Fugleberg Skole skulde jeg vel neppe ansee det for en Umulighed at erholde en anden istedet; men en saadan Afstaaelse fordrer altid en længere foreløbig Nærværelse i Danmark - for at opsøge Lejligheden - og denne er mig ingenlunde belejlig! - Kunde jeg paa nogen Maade slippe til et Landbrug var den dermed forbundne Stilling mig ogsaa langt behageligere. Jeg havde større Frihed og kunde om jeg skulde føle nogen særde-

les Trang til at give Undervisning meget let faa Lejlighed dertil uden just at være Skolelærer ex professo - ligeledes antager jeg at det Otium Landmanden af og til saa rigelig begaves med, altid maatte kunne tillade Udførelse af et eller ander literairt Arbejde en Gang imellem, og vistnok er det ialtfald lettere paa samme Tid at være Landmand og Digter end som nu at være baade Forfatter og - Resencent! - Jeg veed vel at jeg som Landmand vilde blive beroende af Vejr og Vind af gode og slette Tider osv, men Vejr og Vind ere bestandige og conseqvente i Sammenligning med Publicum, og de gode og slette Tider influere ogsaa paa en Døgnforfatters Financer. - En Landmand kan leve som Bonde eller Herremand efter eget Behag thi hans Jord bekymrer sig ikke derom; men en Forfatters Bopæl, Frakke og Madpose staar under et helt Publicums Control, og gaar der et nok saa lidet Hul paa hans Lommetørklæde saa er han strax i Fare for at erklæres uværdig til at more den gentile Verden. - Uden at jeg har ødslet, har mit Ungkarleophold i det sidste Aar derfor kostet mig over 700 Rbd dansk! - og endda har jeg havt fri Adgang til alle offentlige Fornøjelser som Konstreferent ved Christiania-posten og Forfatter ved Theatret. Alt dette beder jeg Dem nu betænke og derefter udkaste den Plan, der synes Dem rimeligst. Skulde De tilfældigvis kjende en eller anden gammel eller ung Skolelærer der "med høje Vedkommendes Tilladelse" kunne formodes at være villig til at afstaae et godt Skolekald imod en Sum Penge - da var det jo unægtelig den nemmeste Maade at slippe ind i en fast Stilling og skjøndt jeg ikke

just finder en Skolelærers Stilling misundelsesværdig frygter jeg aldeles ikke for at indtage den om det lod sig gjøre. Jeg vilde kun nu indrette mit Forhold til min Præst og mit Embede anderledes end før....

Nu maa jeg ogsaa tale lidt om min Kjæreste - min Kjæreste! - Hendes ydre Menneske vil De af hoslagte Portræt nogenlunde faae et Begreb om skjøndt Overlæben er lidet for lang derpaa - hendes indre do. vilde det blive sværere at gjen-give med enkelte Træk derfor vil jeg benytte færdige Conturer. Hun har paa Barnagtigheden nær meest tilfældeds med Fanny i Temperament og Sindelag - endogsaa nogle smaa Luner fattes ikke i Ligheden, dog ere de saa betydeligt i Af-tagende, og have en saa naturlig Grund i hendes Modgange og Sorger at jeg kun kan betragte dem som Reminiscenser der snart aldeles ville forsvinde. Fordringsløshed, Hengivenhed og Hjertensgodhed suplere Ligheden, og en rolig Virkelyst i det practiske Liv har Andrea forud for Fanny. Talenter og Kundskaber i Ordets mere udstrakte Betydning - eller rettere mere indskrænkede Betydning - har hun ikke havt Leilighed til at erhverve sig men hendes naturlige gode Forstand og aabne Sands for det Skjønne gjør at man ikke savner disse tilfældige Fortrin. Alle de Egenskaber som udfordres for at skabe huslig Lykke og Hygge besidder hun derimod og saa holder hun af mig - næsten lige saa meget som jeg af hende. Hun paastaaer endog at gjøre det i højere Grad, men derom leve vi i en lykkelig Meningsforskjel. -

Mit Project at vende tilbage til Danmark ønsker jeg ikke meddelt Profane - Det vilde altfor let kunne mistydes som et Slags tvunget Tilbage-tog imedens det i Virkeligheden kun er min Længsel efter et Hjem der bevæger mig til at foretrække et ubemærket Landliv for min nuværende i enhver Betydning "exponerede" Stilling. Min Fader beder jeg hilset - dette Brev vil sikkert glæde ham forsaavidt som han deraf seer at jeg har opnaaet Alt hvad jeg har tragtet efter. - Uagtet jeg slog mig fortræffeligt igjennem som Portraitmaler, opgav jeg ved min Ankomst til Christiania aldeles denne Levevej, blev Forfatter og blev som saadan fremkaldt og beklappet, og bekjendt i hele Norge - hvad kan han vel forlange mere? - Maatte han snart see mig som en solid sjællandsk Gaardmand!! - Maaskee kan han da faae den Glæde at see sin førstefødte Søn som Rigsdagsmand engang i Tiden, thi jeg er naturligvis blevet en stor Politiker siden jeg forlod Danmark - Hr Stephanson som hører til "Bondevenerne" beklager jeg ret inderligt! - Jeg vil haabe at Hr Stephanson er udtraadt af Bondevenernes Samfund naar jeg indtræder i Bøndernes; saa at jeg da kan beholde hans Venskab uagtet og ikke fordi jeg er bleven Bonde. -

Min lille Andrea beder mig hilse - hun kjender Dem, Hr Stephanson og Holsteinsminde saa godt som om hun allerede havde gjort Visit hos Dem. - Blandt mine Hilsener til mine Venner

og Bekjendte i Deres Nærhed finder jeg slet ingen til Hr Stephanson, da han er Parthaver i det hele Brev. Derimod beder jeg hilset Madame Amalia Görtzen og min Ven Svendsen hvis han endnu er ilive - De To maa gjerne vide Alt hvad jeg har skrevet.
Lev vel! - Deres ærbødige og hengivne Erik Bøgh.

Tør jeg haabe at De vil gjengælde Ondt med Godt som sædvanligt og lade mig vente kort uagtet De har ventet længe? - Andrea og jeg tænke stærkt paa at gifte os - Naar vi have hørt Deres Raad i Henseende til Danmarksreisen ville vi bestemme om det bliver iaar eller "til ad Aare" -- Min Adresse er: "Liberat E. Bøgh - addr. Hr Skuespiller Rasmussen i Christiania".

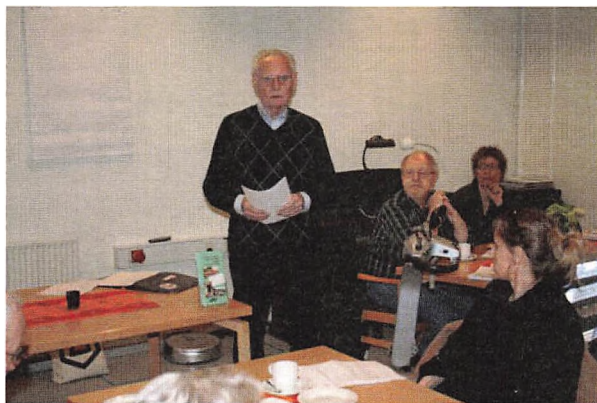
ERIK BØGH VAR TILBAGE I DANMARK I OKTOBER 1849

Hvad ville fremtiden bringe ham her? Han havde næppe nået at få svar fra *Stephansens* med deres gode råd om hans muligheder for en beskeden tilværelse som landmand eller – hvad han for år tilbage ville have forsvoret – som skolelærer, gerne på Fuglebjerg-egnen – med mulighed for lejlighedsvis litterært og politisk arbejde. Hvorfor blev han få måneder senere kendt - og mest elsket – af enhver københavner? Se det vil blive afsløret i næste årsskrift 2014!

Tak for mere end 30 gode og spændende år

af Preben V. Andersen

Det var lidt svært ikke at skulle genopstille på generalforsamlingen den 28. marts 2012. Det var mit eget valg, en god beslutning! For alt har sin tid, det er godt at huske.

Preben V. Andersen aflægger sin sidste beretning på generalforsamlingen i 2012.

Tak til Bertel Hansen for de pæne ord på generalforsamlingen, og for de gode flasker vin fra foreningen.

Jeg vil godt kaste et lille tilbageblik på de mange gode, spændende og dejlige oplevelser, jeg har haft med middelalderlandsbyen Borup og dens agre og senere Fuglebjergens lokalhistorie. Institutionen Borupris' Venner blev stiftet på Castrupgaard den 14. april 1975 med det formål at skaffe materiel og midler til fortsatte undersøgelser af den i middelalderen nedlagte landsby Borup. Først

ved en udstilling den 4. marts 1978 blev der oprettet en vennekreds. Der blev udstillet plancher, billeder og fundne genstande fra udgravningerne på min daværende arbejdsplads, Sparekassen SDS på Lundevej. Allerede i juni 1978 havde vi 50 medlemmer.

Fra udstillingen den 4. marts 1978 i SDS. Preben V. Andersen i midten. Forrest til venstre professor Axel Steensberg.

I årene frem til 1990 var det Axel Steensberg, der fuldt og helt stod for institutionens aktiviteter over for medlemmerne, sommermøde i Borupris skov, og julemøde på en af skolerne i kommunen. Hæftet til medlemmerne, "Nytårs Gave" på 28 til 32 sider, skrev han også selv. Steensberg holdt af at sige, at han var meget glad for, at vi ville betale kontingent uden at skulle have noget at sige!

17. maj 1990 blev institutionen ændret til en forening. Nu blev Bertel Hansen og jeg bestyrelsesmedlemmer sammen med museumsinspektør Svend Nielsen som formand, museumsinspektør J. L. Østergaard Christensen som næstformand, og fhv. borgmester Jens Chr. Pedersen. På samme møde udnævnte vi Axel Steensberg til æresmedlem. Herefter kom nogle rigtig spændende år, hvor vi også fik lov til at sige noget! Desværre mistede vi både Svend Nielsen og J. L. Østergaard Christensen i en alt for ung alder.

Nye bestyrelsesmedlemmer kom til, men vi har altid været enige om, at årsskriftet skal være så alsidigt som muligt både i tid og emneindhold og gerne dække den gamle kommune fra Holløse til Ting-Jellinge og fra Smålandshavet til Tystrup-Bavelse søerne. Jeg synes, vi gennem alle årene har haft et godt samarbejde.

Det samme er tilfældet med de arrangementer, vi tilbyder medlemmerne. Hele tiden være opmærksom på, hvad der sker af nye historiske tiltag. Her er Gyldenholm et godt eksempel, da der blev mulighed for rundvisning i hovedbygningen. Det havde blandt medlemmerne en meget stor interesse.

Sluttelig vil jeg gerne takke alle de bestyrelsesmedlemmer, jeg har arbejdet sammen med, både i og uden for min formandstid.

Intet foreningsarbejde har jeg haft så stor kærlighed for som Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening - Borupris' Venner.

Derfor vil jeg tillade mig at sige: Pas godt på den, det fortjener den!

Tak.

Preben V. Andersen

Mindeord over H.J. Heegaard

af Bertel Hansen

Hans Jørgen Heegaard døde den 26. juli 2012 efter få ugers sygdom. Han blev 81 år, men bevarede sit ungdommelige sind til det sidste.

Heegaard besad en stor viden om historiske emner, og han delte gerne ud af sin viden både mundtligt og skriftligt. Så sent som i juni 2012 ledede han en rundvisning i Borupris-området, hvor han veloplagt fortalte om den forsvundne landsby og undersøgelserne i området. Han har skrevet et stort antal lokalhistoriske artikler til årsskriftet for Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening - Borupris' Venner, og han var medforfatter til bogen om amatørarkæologen Svend Dyhre Rasmussen og til bøgerne om Skelby og Gunderslev sogne. På det seneste gik han også ind i den elektroniske formidling og skrev artikler til hjemmesiden historiskatlas.dk.

Hans interesser gik langt ud over det lokalhistoriske. Hans viden om heraldiske emner og om Italiens historie og kultur var enorm. Sammen med sin hustru arrangerede han gennem en årrække rejser til Rom og Firenze, men for at deltage i disse rejser skulle man på

H.J. Heegaard - juni 2012

forhånd sætte sig ind i tingene, og til dette formål udformede Heegaard til hver enkelt tur et kompendium på minimum 200 sider, som han forventede nøje gennemlæst af deltagerne. Han skrev og fik udgivet en serie bøger om italiensk kultur og historie.

Heegaard har været medlem af Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening - Borupris' Venner siden begyndelsen i 1978; i 12 år var han medlem af bestyrelsen, han var foreningens formand fra 2003 til 2006, og han deltog frem til sin død i redigeringen af dette årsskrift. Han var også i en årrække medlem af bestyrelsen for Fuglebjerg Lokalhistoriske Arkiv, og også her fungerede han en periode som formand.

Det var givende, men også en speciel oplevelse at arbejde sammen med Heegaard. Selv om omgangsformen undertiden havde en noget kontant karakter, skinnede hans jyske lune igennem og gav hans bidske bemærkninger en blid undertone. Et mangeårigt samarbejde om årsskriftet og andre udgivelser er slut og har efterladt mange gode minder.

Heegaards død er et stort tab for vores forening, som har nydt godt af hans viden og formidlingsevne. Størst er dog tabet for hans kone og deres børn, til hvem mine tanker går.

Æret være hans minde.

Bestyrelsens beretning 2012

I det forløbne år har bestyrelsen holdt 4 møder. Det lyder måske ikke af så meget, og det kan også kun lade sig gøre, fordi der er lavet en god arbejdsfordeling med et redaktionsudvalg, som står for årsskriftet, og et arrangementsudvalg, som har ansvar for møder og ture.

Årsskriftet blev en sag på 112 sider med 9 artikler med emner, som tidsmæssigt spreder sig fra middelalderen op til vores tid. Syv forfattere har bidraget til årsskriftet, som blev trykt i 250 eksemplarer. Årsskriftet har fået pæn omtale i pressen.

Årets første arrangement var filmaftenen den 24. januar i Kulturladen. Lokalhistorisk Arkiv var medarrangør. Vi viste 2 videofilm fra omkring 1990, hvor læge Jørgen Wolthers Rasmussen (doktor Rasmussen) og kæmner Arne

Feldberg fortalte om deres arbejdsliv. Videoen om sidstnævnte sluttede desværre lidt brat, men fik alligevel en fin afslutning derved, at Leo Feldberg havde fundet sin fars manuskript frem og kunne fuldende beretningen.

Leo Feldberg supplerer faderens fortælling.

Den 28. marts blev den årlige generalforsamling afholdt i Fugleparken med 33 deltagere og med Heegaard som dirigent. Bestyrelsesmedlemmerne Preben V. Andersen, Majbritt Thomsen, Poul Erik Pedersen og Bertel Hansen var på valg. De tre sidstnævnte blev genvalgt, mens Preben V. Andersen ikke ønskede at fortsætte. I stedet valgtes Carsten Egø Nielsen, Slagelse, som nyt medlem af bestyrelsen. Preben har været medlem af foreningen siden den allerførste begyndelse i 1978, medlem af bestyrelsen i 19 år og formand i ca. 11 år fordelt på to perioder. Bertel Hansen formulerede foreningens tak til Preben for hans store arbejde og overrakte en lille gave. Preben sagde tak til medlemmer og bestyrelse og bebudede en lille afskedsartikel i næste årsskrift. Preben slipper nu ikke helt arbejdet. Han fortsætter i redaktionsudvalget og blev i øvrigt valgt som revisorsuppleant.

Fra generalforsamlingen, hvor der også var tid til en snak over kaffen.

Vibeke Sølling fortæller.

Efter generalforsamlingen fortalte bibliotekar Vibeke Sølling om Næstvedbibliotekernes projekt ”Skriv din livshistorie”.

På det efterfølgende bestyrelsesmøde blev Bertel Hansen valgt som ny formand, Poul Erik Pedersen og Karen Bjerre blev genvalgt som henholdsvis

næstformand og kasserer. Carsten Egø Nielsen blev valgt som sekretær.

Fra rundvisningen i Borupris.

Den 7. juni holdt vi rundvisning i Borupris for godt 40 deltagere, hvor en veloplagt Hans Jørgen Heegaard fortalte om den forsvundne landsby og viste, hvor marker, gårde og dansplads lå. Arrangementet sluttede ved

Grundtvigsdysen, hvor Bertel Hansen kort fortalte om Grundtvigs besøg 1808 og om undersøgelserne i 2008. Det blev Heegaards sidste rundvisning i Borupris. Han døde desværre halvanden måned senere.

Den 18. juni blev der holdt foreningernes dag på Grønbro. Vores forening var også repræsenteret med en stand, som var bemanded med Jan Jørgensen og Bertel Hansen.

Vores stand på foreningernes dag på Grønbro.

Antallet af stande og besøgende var ret beskedent – man skal nok ikke begynde at regne på, om udbyttet står i rimeligt forhold til anstrengelserne.

Den 26. juli mistede vi Hans Jørgen Heegaard, foreningens formand i en periode fra 2003 til 2006, som har sat sig mange spor i form af artikler i årsskriftet. Heegaard blev bisat fra Gunderslev Kirke den 2. august under stor deltagelse (se nekrolog side 99).

Den 22. august havde vi arrangeret besøg på Skolemuseet i Flakkebjerg med 25 deltagere - flere var der ikke plads til på holdet. Jørgen Friis, som selv har gået i den lille forskole, fortalte levende om skolegangen og viste rundt i museet, som ud over skolestuen består af en lille lejlighed og en samling af forskellige effekter i tagetagen.

Besøg på Skolemuseet – Jørgen Friis fortæller om skoledagen i Flakkebjerg Forskole.

Den 23. oktober holdt vi igen et arrangement sammen med Fuglebjerg Lokalhistoriske Arkiv. Det var et billedforedrag med glimt af lokalhistorien, som blev holdt i Kulturladen. Det var Bertel Hansen, som satte ord til billederne. Foredraget samlede 60 tilhørere.

Vores hjemmeside www.boruppris.dk har nu fungeret i mere end halvandet år og har haft godt 22.000 besøg. Vi har på fornemmelsen, at en del af besøgene skyldes, at de tidligere Fuglebjerg Skole og Grønbroskolen er blevet samlet til én skole med navnet Boruprisskolen. Men på den måde udbredes kendskabet til vores forening også.

Foreningen er inde i en stabil gænge med et medlemstal på godt 130. Økonomien hænger pænt sammen. Målet er, at der hele tiden skal være penge til det næste årsskrift, og det overholder vi - også takket være tilskud fra Næstved Kommune, Den lille Bikube og vort medlem P.H. Sørensen - en støtte som vi er taknemmelige for. Stabiliteten hænger også sammen med det gode samarbejde i bestyrelsen - tak for det!

Det lyder måske som en gentagelse fra tidligere år, og det er det faktisk - men også i dette år skylder vi en stor tak til Lokalhistorisk Arkiv i Fuglebjerg for samarbejde om arrangementer og for stor hjælpsomhed med at finde arkivalier og oplysninger frem, ikke mindst i forhold til artiklerne i årsskriftet.

Bertel Hansen

Regnskab for 2012

Fuglebjergens Lokalhistoriske Forening – Borupris' Venner

<u>Indtægter</u>	<u>2012</u>	<u>2011</u>
Indgået kontingent	19.800,00	21.000,00
Modtaget tilskud	5.500,00	4.500,00
Renter	31,24	27,03
Salg af bøger og cd	6.252,20	16.800,00
Indtægter ved møder	<u>6.960,00</u>	<u>5.203,50</u>
Samlede indtægter	38.543,44	47.530,53
<u>Udgifter</u>		
Årsskrift	26.046,25	28.157,50
Administration	7.031,40	8.595,50
Arrangementer	<u>1.223,00</u>	<u>460,35</u>
Udgifter i alt	34.300,65	37.213,35
Perioden over/underskud	<u>4.242,79</u>	<u>10.317,18</u>
Balance	38.543,44	47.530,53
Status: 31.12.2012		
Aktiver		
Den lille Bikube	26.904,96	22.011,12
Kontant beholdning	<u>933,54</u>	<u>1.584,59</u>
Samlet beholdning	27.838,50	23.595,71
Passiver:		
Beholdning pr.01.01.12	23.595,71	13.278,53
Periodens over/underskud	<u>4.242,79</u>	<u>10.317,18</u>
Egen kapital 01.01.2013	27.838,50	23.595,71

Karen Bjerre

Regnskabet revideret. Bank og kassebeholdning afstemt. Intet fundet at bemærke.

Fuglebjerg d. 16. 01.2013 Erling Nielsen

Foreningens bestyrelse

Formand

Bertel Hansen

Skovhusvej 2, Arløse

4262 Sandved

Tlf. 55456348 - 24863711

e-mail bertel@arlose.dk

Næstformand

Poul-Erik Pedersen

Ahornvej 18, 4262 Sandved

Tlf. 55456411

e-mail pedersen.danmark@mail.dk

Kasserer

Karen Bjerre

Haldagermaglevej 7, 4250 Fuglebjerg

Tlf. 55453365

e-mail karen.bjerre@postkasse.net

Bestyrelsesmedlem

Majbritt Thomsen

Dalsgårdsvej 143, 4250 Fuglebjerg

Tlf. 31174495

e-mail privat@christensen.mail.dk

Bestyrelsesmedlem

Ulla Mynster

Rejnstrupvej 18, 4250 Fuglebjerg

Tlf. 55454616

e-mail u.jankovic@privat.dk

Bestyrelsesmedlem

Jan Jørgensen

Rugkrogvej 16, 4250 Fuglebjerg

tlf. 55453072

e-mail janifu@dadlnet.dk

Sekretær

Carsten Egø Nielsen

Holstebrovej 39

4200 Slagelse

tlf. 58506620

e-mail carsten.egoe.nielsen@hotmail.com

Redaktionsudvalget

Preben V. Andersen

Ved Kildevældskirken 3.1.th.

2100 København Ø

Tlf. 20612773

e-mail von-a@live.dk

Bertel Hansen

Skovhusvej 2, Arløse

4262 Sandved

Tlf. 55456348 - 24863711

e-mail bertel@arlose.dk

Foreningens hjemmeside:

www.borupris.dk

